

ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING

HALEN - MARKT

J. CLAESEN, B. VAN GENECHTEN,
G. VERBELEN & E. DIRIX
SEPTEMBER 2016

COLOFON

Opgraving
Vergunningsnummer:
Datum aanvraag:
Naam aanvrager:
Naam site:

Prospectie
2016/413
04/11/2016
Jan Claesen
Halen - Markt

Project

Archeologische opgraving – Halen - Markt.

Opdrachtgever

Erik Van Vlasselaer
Kauwplasstraat 1
3545 Halen

Opdrachtnemer

ARCHEBO bvba
Merelnest 5
B-3470 Kortenaken, België
BE 0834.280.172

+32 (0)499/24.65.89
info@archebo.be

Projectuitvoering

Jan Claesen, ARCHEBO bvba
Ben Van Genechten, ARCHEBO bvba
Giel Verbeelen, ARCHEBO bvba
Evelien Dirix, ARCHEBO bvba

ARCHEBO-rapport 2016/048
ISSN 2034-5615

© 2016 ARCHEBO bvba

ARCHEBO aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijke toestemming van de opdrachtgever.

Inhoud

ADMINISTRATIEVE FICHE.....	i
1. INLEIDING.....	1
2. PROJECTBESCHRIJVING	1
3. GEOGRAFISCHE & BODEMKUNDIGE SITUERING.....	3
4. HISTORISCHE ACHTERGROND.....	6
5. ICONOGRAFISCHE & CARTOGRAFISCHE BRONNEN	8
6. ARCHEOLOGISCHE BRONNEN	12
7. NIEUWBOUWPLANNEN	21
8. CONCLUSIE BUREAUONDERZOEK	23
9. METHODE	23
10. RESULTATEN	25
10.1. ARCHEOLOGISCHE NIVEAUS.....	25
10.2. ARCHEOLOGISCHE SPOREN EN STRUCTUREN.....	25
10.3. ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN	1
11. NATUURWETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK.....	23
12. BESLUIT.....	26
13. BIBLIOGRAFIE.....	29
14. BIJLAGEN.....	30

ADMINISTRATIEVE FICHE

Opdrachtgever	Erik Van Vlasselaer		
Uitvoerder	ARCHEBO bvba		
Vergunninghouder	Jan Claesen		
Bewaarplaats archief	Erik Van Vlasselaer		
Bewaarplaats vondsten	Erik Van Vlasselaer		
Vergunningsnummer	2016/413		
Projectcode	HAMA		
Vindplaatsnaam	Halen, Markt		
Locatie	Provincie	Limburg	
	Gemeente	Halen	
	Deelgemeente	Halen	
	Plaats	Markt	
Lambertcoördinaten	1	x	202310,52
		Y	182324,18
	2	x	202302,47
		Y	182318,46
	3	x	202339,46
		Y	182263,93
	4	x	202349,05
		Y	182266,66
Kadaster (CadGIS 2015)	Afd.1, sec. B percelen : 751L & 754D		

Kaart onderzoeksgebied

Opmerking: Er is een verschil in de perceelsgrenzen wat betreft perceel B7511 op het kadastraal uittreksel en de perceelsgrenzen zoals aangegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Begin- en einddatum terreinwerk
Grootte projectgebied

29/11 tot en met 6/12/2016
ca. 700 m²

1. INLEIDING

Binnen de stedenbouwkundige vergunning voor de bouw van een bankfiliaal met 3 appartementen werd een archeologische prospectie met ingreep in de bodem opgelegd door het Agentschap Onroerend Erfgoed aan de bouwheer. Dit vooronderzoek werd uitgevoerd tussen 14/09 en 23/09/2016 door ARCHEBO bvba, waarbij zowel middeleeuwse als post-middeleeuwse sporen werden aangetroffen.

Het agentschap Onroerend Erfgoed besliste na dit vooronderzoek om het gehele onderzoeksgebied af te bakenen voor vervolgonderzoek.

De opdracht werd door de bouwheer, de heer Erik Van Vlasselaer, toegekend aan ARCHEBO bvba in oktober 2016.

De opgravingsvergunning werd afgeleverd op 25 november 2016.

De opgraving werd uitgevoerd tussen 29/11 en 6/12/2016. Dit document vormt het eindrapport van deze opdracht.

2. PROJECTBESCHRIJVING

De vraagstelling van het onderzoek zal gericht zijn op detecteren van de aangetroffen nederzettingssporen. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

Nederzettingen:

- *Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?*
- *Zijn er structuren te herkennen? Wat is hun aard (functioneel, bewaringstoestand), datering, verspreiding en ruimtelijke samenhang?*
- *Welke elementen omvatte het erf en hoe zijn ze gestructureerd?*
- *In hoeverre kan er ondanks de verstoring van de voormalige kelder nog gebouwplattegronden worden herkend en kunnen er uitspraken worden gedaan met betrekking tot functionele en constructieve aspecten van de gebouwen? Is er sprake van herstelfasen? Zijn er aanwijzingen voor interne organisatie binnen de gebouwen?*
- *Zijn er aanwijzingen voor artisanale of andere activiteiten? Welke?*
- *Is er sprake van een fasering?*
- *Wat is de relatie met de sites aan de Nederstraat en Industriestraat?*

Vondsten:

- *Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten, wat is de vondstdichtheid en de conserveringsgraad?*
- *Wat kan er op basis van het organische en anorganische vondstmateriaal gezegd worden over de datering, de functie, de materiële cultuur, de bestaans economie van de sites*
- *Welke typologische ontwikkeling maakte het aardewerk door in de aangetroffen fasen? In hoeverre zijn (chrono)typologieën met betrekking tot aardewerk en andere materiaalcategorieën uit aangrenzende regio's toepasbaar? Welke overeenkomsten en welke verschillen zijn aanwijsbaar?*
- *Was er sprake van herkenbare culturele invloeden en uitwisseling van producten vanuit andere gebieden? En zo ja: van waar en welke invloeden? Zijn er ook aanwijzingen voor de oorzaak van deze culturele invloeden (handel, sociaal, politiek, ...)?*

- *Is dit door middel van gericht specialistisch onderzoek, bijvoorbeeld onderzoek naar aardewerkbaksels, aan te tonen?*

Aanbevelingen:

- *Welke onderzoeken zijn in de toekomst nog mogelijk en wenselijk, op basis van de uitgevoerde assessment van het vondstenmateriaal?*
- *Welke conserveringsmaatregelen moeten genomen worden om een goede bewaring en toekomstig onderzoek te garanderen?*

De opgeleverde eindproducten omvatten (in overeenstemming met de BVS):

- Het eindrapport
- Het werkputinplantingsplan
- Sporenplannen
- Het onderzoeksarchief, met onder meer:
  - Inventarislijsten vondsten, sporenbeschrijving, plannen/tekeningen, foto's
  - Dagboek
  - Rapport
  - Foto's, plannen/tekeningen, profieltekeningen en beschrijvingen
  - Vondsten

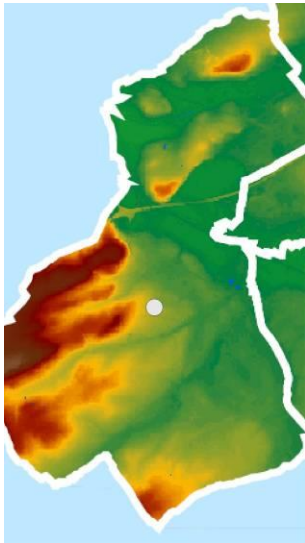
3. GEOGRAFISCHE & BODEMKUNDIGE SITUERING

3.1. Geografie & topografie

Geomorfologie¹

Halen en de quasi zuid-noord georiënteerde stroomgebieden van de Ijzerenbeek, Velpe en Gete maken deel uit van de Demervallei, die hier een behoorlijke breedte heeft. De Demer stroomt tussen de getuigenheuvels van het Lummense Heuvelland.

De Demervallei. De Demer kronkelt zich in een brede alluviale vlakte en werd op vele plaatsen gekanaliseerd. De Demervlakte is drassig en bevat veel beekjes, afwateringskanaaltjes en enkele vijvers. Aan de rand van de Demervallei komen enkele lage reliëfvormen voor, o.a. ten N van Halen en ten W van Hasselt. Deze langgerekte lage ruggen worden windwallen genoemd en zijn langwerpige 2-3m boven de omgeving uitstekende wallen die tot 1 à 2km lang kunnen zijn. Ze werden gevormd door materiaal dat door de wind uit de toenmalige brede rivierbedding geblazen werd. zeer rechtlijnig verloopt is op basis van de opeenstapeling van de pakketten te bestempelen als een Cuestafront. In functie van de resistentie van de samenstellende elementen ontwikkelt zich een typische helling. De zuidhelling van de heuvelrij die het meest zuidelijke voorkomen van de Formatie van Diest aangeeft, is iets steiler dan de NW helling omdat zich daar een helling ontwikkeld heeft in een resistente laag (Formatie van Diest) op een minder resistente laag (Formatie van Bolderberg). De noordhelling is enkel in de Formatie van Diest gevormd. Vbn. de Molenberg ten NO van Loksbergen of de ZO helling van de Kolenberg te Zelem of de ZO rand van de Willekensberg te Lummen.

In het ZW van het kaartblad erodeert de Demer door de zuidelijke rand van de Formatie van Diest. Die zuidrand die zeer rechtlijnig verloopt is op basis van de opeenstapeling van de pakketten te bestempelen als een Cuestafront. In functie van de resistentie van de samenstellende elementen ontwikkelt zich een typische helling. De zuidhelling van de heuvelrij die het meest zuidelijke voorkomen van de Formatie van Diest aangeeft, is iets steiler dan de NW helling, omdat zich daar een helling ontwikkeld heeft in een resistente laag (Formatie van Diest) op een minder resistente laag (Formatie van Bolderberg). De noordhelling is enkel in de formatie van Diest gevormd. Voorbeelden: de Molenberg ten NO van Loksbergen of de ZO helling van de Kolenberg te Zelem of de ZO rand van de Willekensberg te Lummen.

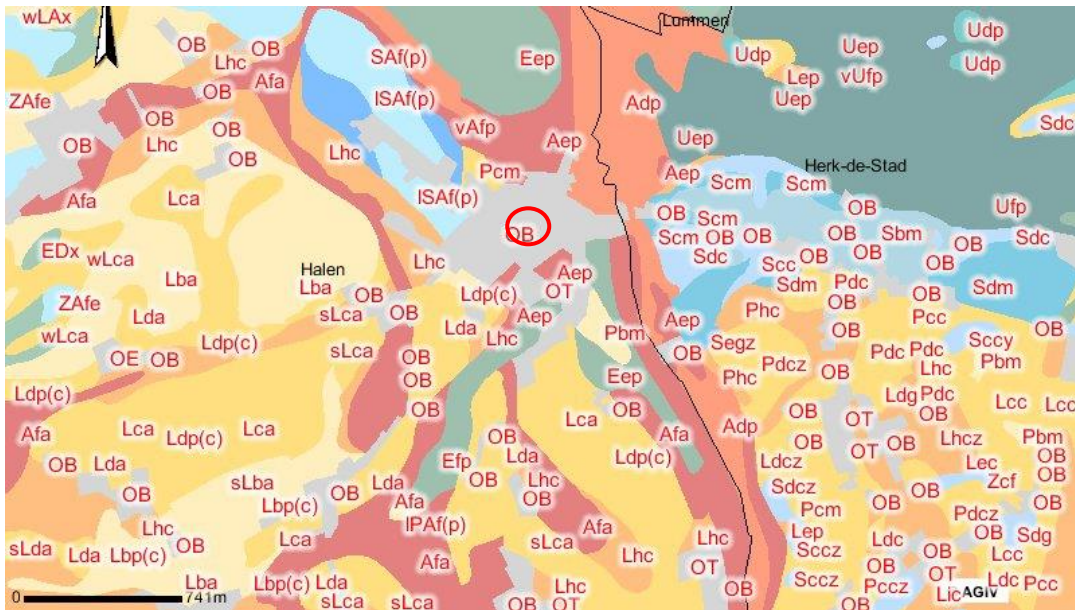
Situering van Halen-centrum in het hoogtemodel Limburg, grondgebied gemeente Halen. Hierop is duidelijk te zien dat Halen aan de noordoostelijke voet van een zuidwest-noordoostelijke uitloper van een heuvelrug ligt.

¹ FREDERICKX, E. en GOUWY, S (1996) , Toelichting bij de Quartairgeologische kaart, kaartblad 25 Hasselt, KULeuven - Vlaamse Overheid dienst natuurlijke rijkdommen, Brussel, p. 5

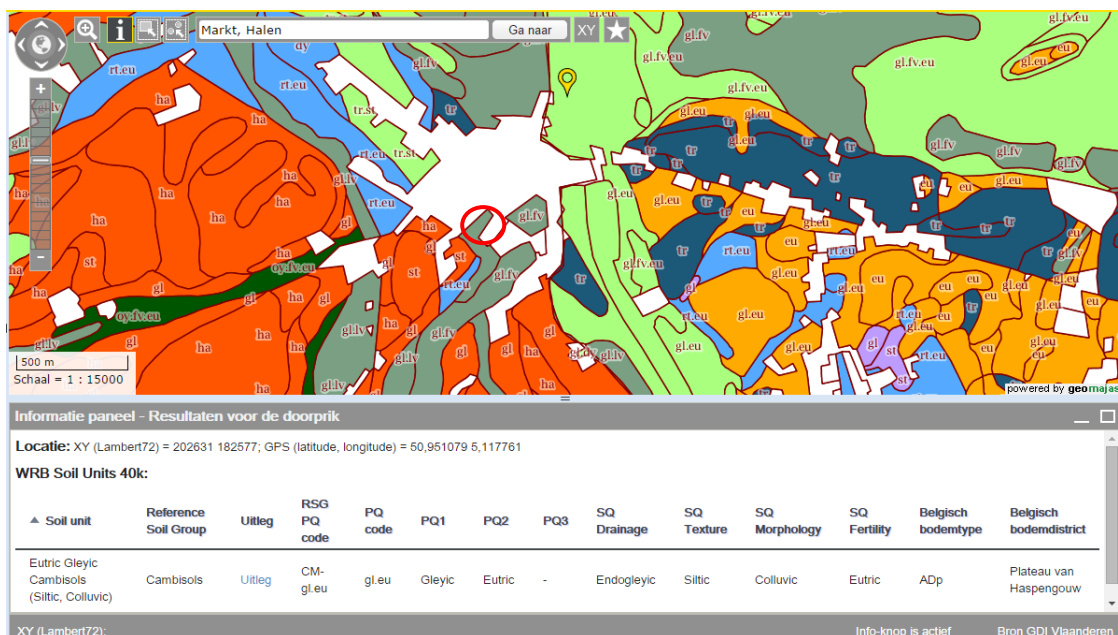

3.2. Bodemkundige situering

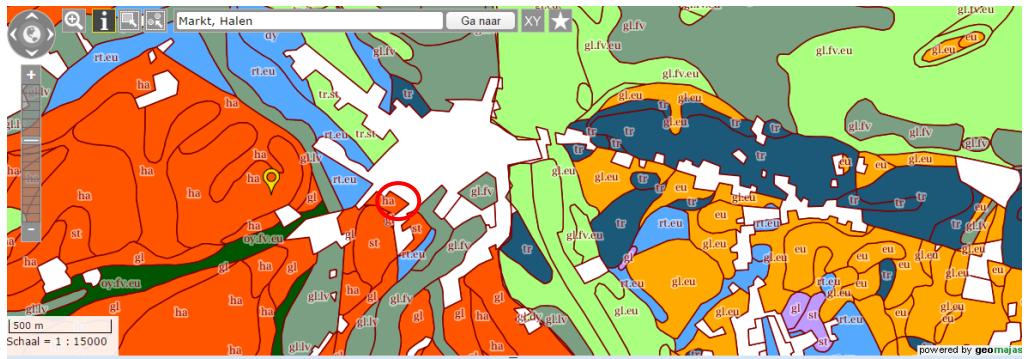
De ruimere omgeving van het onderzoeksterrein, aangeduid met een rode cirkel op het uittreksel uit de bodemkaart van België, wordt bodemkundig gedomineerd door zeer droge tot matig natte lemig zandgronden (o.a. serie SAF) en droge tot zwak gleyige zandleemgronden met textuur B horizont (o.a. series Lba en Lca) ten zuiden en zuidwesten van de stadskern, en leemgronden tot zware kleigronden ten noorden en noordoosten van de stad (o.a. series Adp, Aep, Eep en Uep). Deze gronden zijn veel te nat en soms tijdelijk overstroomd in de winter en goed vochthoudend in de zomer².

Uittreksel uit de Bodemkaart van België – klassieke kartering (© DOV-Vlaanderen/GDI Vlaanderen), de rode cirkel wijst naar het onderzoeksterrein.

² LAUWERS, B. en BORGERS, K (2008) Archeologisch onderzoek aan de Industriestraat – Nederstraat te Halen, ARON rapport 17, p. 3

Informatie paneel - Resultaten voor de doorprik

Locatie: XY (Lambert72) = 201438 182027; GPS (latitude, longitude) = 50,946241 5,100710

WRB Soil Units 40k:

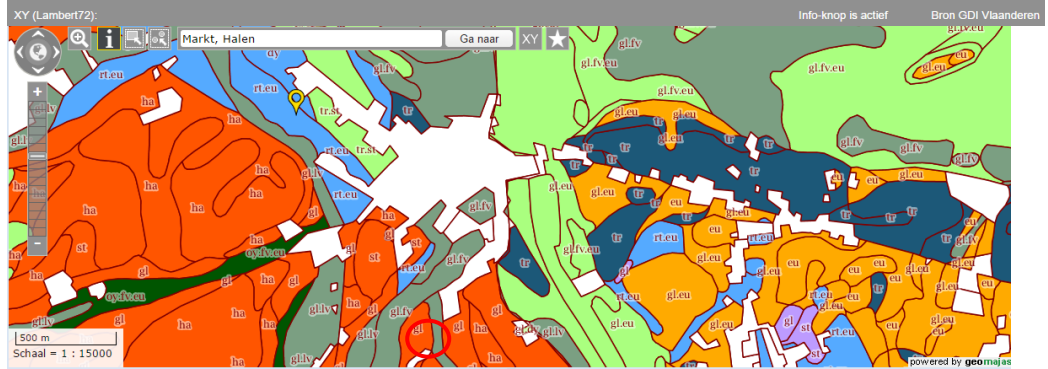
Soil unit	Reference Soil Group	Uitleg	RSG PQ code	PQ code	PQ1	PQ2	PQ3	SQ Drainage	SQ Texture	SQ Morphology	SQ Fertility	Belgisch bodemtype	Belgisch bodemdistrict
Haplic Luvisols (Loamic)	Luvisols	Uitleg	LV-ha	ha	Haplic	-	-	-	Loamic	-	Eutric	Lba	Hagelands heuvelland

Informatie paneel - Resultaten voor de doorprik

WRB Soil Units 40k:

Soil unit	Reference Soil Group	Uitleg	RSG PQ code	PQ code	PQ1	PQ2	PQ3	SQ Drainage	SQ Texture	SQ Morphology	SQ Fertility	Belgisch bodemtype	Belgisch bodemdistrict
Fluvis Gleyic Phaeozems (Loamic, Fluvis)	Phaeozems	Uitleg	PH-gl.fv	gl.fv	Gleyic	Fluvis	-	Amphigleyic	Loamic	Fluvis	Eutric	Efp	Hagelands heuvelland

Informatie paneel - Resultaten voor de doorprik

Locatie: XY (Lambert72) = 201562 182498; GPS (latitude, longitude) = 50,960459 5,102390

WRB Soil Units 40k:

Soil unit	Reference Soil Group	Uitleg	RSG PQ code	PQ code	PQ1	PQ2	PQ3	SQ Drainage	SQ Texture	SQ Morphology	SQ Fertility	Belgisch bodemtype	Belgisch bodemdistrict
Eutric Retic Stagnosols (Loamic)	Stagnosols	Uitleg	ST-rt.eu	rt.eu	Retic	Eutric	-	Stagnic	Loamic	-	Eutric	Lhc	Hagelands heuvelland

Uittreksels uit de Bodemkaart van België – WRB classificatie (© DOV-Vlaanderen/GDI Vlaanderen), de rode cirkel wijst naar het onderzoeksperceel.

In de klassieke kartering wordt het historisch centrum van Halen, gekarteerd als OB (Bebouwde zone).

4. HISTORISCHE ACHTERGROND

Wanneer Robertus, Graaf van Hasbania in 741 de villa Halen samen met de villae Schaffen, Velpen en Meerhout en de kerk van Donk aan de Sint-Trudoabdij van Sint-Truiden schenkt duikt voor het eerst de naam *HALEN* op. Een villa kan geïnterpreteerd worden als een landgoed met akkers en weilanden. Hieruit kan afgeleid worden dat het grondgebied Halen in de 8ste eeuw al bewoond was. Door de aanwezigheid van een Merovingisch grafveld in Linkhout en een grote nederzetting uit de ijzertijd in Donk, tussen Halen en Herk-de-Stad, mogen we stellen dat de streek al veel vroeger dan de 8ste eeuw bewoond was.

Dankzij de gunstige ligging aan de samenloop van Gete en Demer en de aanwezigheid van de Velpe, die de dorpskern doorkruiste, steeg het aanzien van Halen. Halen werd een welarend economisch centrum en in 1189 kwam de domeingroep Halen in het bezit van de hertogen van Brabant. In 1206 verleende Hendrik I, hertog van Brabant, Halen haar eerste vrijheden.

Het strategisch belang van de stad werd benadrukt door de bouw van een stadsomwalling kort na 1189. In plaats van als villa werd Halen vanaf dan beschreven als oppidum; versterkte stad.³

Halen kende in de 13de – 15de eeuw een bloeiende lakenhandel. Er was in 1368 zelfs al een wisselkantoor; een bewijs van Halen als belangrijk handelscentrum. De wisselhandel en de lakenhandel gingen ten onder bij verwoestingen van de stad in de 15de en 16de eeuw. Halen had bloeiende markten. Het voorrecht tot het houden van markten werd in een oorkonde van 1385 door hertogin Johanna van Brabant bekrachtigd. Echter, drie jaarmarkten waren in onbruik geraakt door *grootte ruïne, spoliatie ende destructie bij gevanckenisse, roevinge en de brant vanden meesten deel van de huysen, kercke ende andere publycke plaatsen.*

Ondanks een economische heropleving in de 17de eeuw kon Halen zijn laatmiddeleeuwse bloeiperiode niet meer evenaren. Het stadje bleef een landelijk karakter behouden waarvan de stadsboerderijen die in tot in de 18de en 19de eeuw in het stadscentrum werden opgericht, getuigen zijn.

Het afremmen van de handel moet zeker in verband worden gebracht met de herhaaldelijke verwoestingen die de stad troffen; in 1483, 1507, 1572, 1604, 1635 en 1637. Die verwoestingen bestonden onder meer uit het platbranden van huizen en panden, en zoals blijkt uit vorige alinea's, ook de kerk en andere publieke plaatsen ontsnapten er niet aan. Bovendien werd de stad regelmatig getroffen door epidemieën, zoals de pest, en overstromingen.

---

³ GERITS, Jan. (1989) *Historische steden in Limburg*, s.l., MEETS, M. & K. VERHELST (1992) *Een tinnen schotel met Leuvens stadsmerk gevonden te Halen, Limburg 71*, p 69-83.

In 1496 telde Halen 52 haardsteden binnen de muren. In 1526 werden binnen de stadswallen maar 48 huizen geteld waarvan 34 bewoonde, 2 onbewoonde, 8 woningen van de armendis en 4 huizen van geestelijken.

In 1709 bestond de Halense bevolking uit 162 gezinnen, samen 1.392 inwoners. Dit betekent een gemiddelde gezinsgrootte van 8,59 leden per gezin. Als er in 1526 slechts 46 bewoonde huizen zijn, waarvan 4 huizen van geestelijken, kan de bevolking à rato van een gelijke gezinsgrootte geschat worden op ongeveer 350 à 360 inwoners; een opmerkelijk verschil.

In 1612 schrijft Guicciardini in zijn Beschrijvinghe van alle der Neder-landen: "Halen light op den voorghevoemden watervliet Gete / twee mylen van Leeuwe / ende vier van Landen: maer midts dat dese plaetse is op 't uysterste van Brabandt / vast aen het landt van Luyck / ende niet verre van Ghelderlandt / soo is zij dickwils door oorloghen verwoest ende verdorven: ende heeft van de Landsheeren seer schoone privilegien verkregghen om wederom opgebouwt te moghen worden"⁴.

Zelfs in het midden van de 18de eeuw bleek er in Halen niets te vinden dan Krijgstoerusting en Tenten. In zijn beschrijving van de stad haalt ook De Cantillon⁵ aan: "Dezelve heeft dikwils de yslykheden en verwoestingen gevoeld, welke langduurige Oorlogen naar zig slepen, alwaar men alles verwoest en verdelgt; ook heeft deze Stad niets behouden van de Vryheden, welke de Heeren aan dezelve geschonken hebben, tot vergeldinge van de schade; alleen goederen van welke het Staal en Vuur hen niet beroven kunnen". Dan volgt in de beschrijving van Halen een verhaal over de bezetting door Oostenrijkse Huzaren onder leiding van Majoor Beck, de aanval van de Franse troepen op de stad op 22 mei 1747 die: "daar niets vonden dan Krygstoerusting en Tenten, in plaatse van Gevangenen, welke zy voorneemens waren te maken. Zy hebben daar enige werken geslegt, en keerden weder naar Leuven"

Vanaf de tweede helft van de 18de eeuw lijkt er een economische heropbloei plaats te vinden. De inwoners hebben blijkbaar een groter gevoel van veiligheid waardoor in 1823 de Luikse en Diestse poort, twee van de drie poorten in de omwalling van de stad, afgebroken werden.

De wereldoorlogen hebben ook in Halen hun sporen nagelaten. De Slag der Zilveren Helmen is één van de memorabele veldslagen uit WO1, uitgevochten in augustus 1914. De veldslag is in de geschiedenis gekend als de enige Belgische overwinning in WO I die zonder hulp van de geallieerden op de Duitse troepen werd behaald. Op 10 augustus 1924 huldigde koning Albert I, ter ere van de Belgische gesneuvelde soldaten, een ruitersstandbeeld in op de markt⁶.

Maar ook WO2 liet zijn sporen na. Zo werd de brug over de Velpe in de Nederstraat bij de doortocht van de Duitse troepen opgeblazen⁷.

---

⁴ GUICCIARDINI L (Guicciardini Ludovici) (1612), Beschrijvinghe van alle de Neder-landen; anderssins ghevoemt Neder-Duytslandt, Amsterdam, p. 119a – 119b

⁵ DE CANTILLON (1770), Vermakelykheden van Brabant en deszelfs onderhoorigen Landen, heruitgegeven door Uitgeverij C. de Vries-Brouwers, Antwerpen, 2007, p.26 – 27.

⁶ VANDERHAEGEN, M. (2002) *Halen in oude prentkaarten*, Zaltbommel.

⁷ VANDERHAEGEN 2002.

Omstreeks 1945 zijn in het Limburgse stadje allerlei industriële nijverheden bekend, waaronder houtzagerij Tallon, bouwbedrijf Bastijns NV, elektronicafabriek WEVO, papierfabriek NV Jean Saels, limonadefabriek Vandepoel en een drietal brouwerijen. Halen is ook sinds 100 jaar bekend voor zijn betonnijverheid met de bedrijven Roosen, Tegro, Eggen en Bastijns NV.

5. ICONOGRAFISCHE & CARTOGRAFISCHE BRONNEN

5.1. De omstreken van Halen volgens een kaart van 1664

De oudst bekende kaart van Halen dateert uit **1664**. Op de kaart is de huidige kerk met enkele van de nabijgelegen huizen zichtbaar. De tekening is echter een overtrek van het origineel en biedt weinig of geen duidelijke informatie over de bebouwing binnen de oude stadswallen.⁸

5.2. Kaart van Halen en omgeving uit 1702

Op een plattegrond van de stad uit ca. **1702** is de omwalling met drie stadspoorten rond de middeleeuwse woonkern duidelijk zichtbaar: in het noorden de Kempense poort (t.h.v. de huidige Koepoortstraat), in het oosten de Luikse poort (t.h.v. de huidige Nederstraat) en in het westen de Diestse poort (t.h.v. de huidige Diestersteenweg). De omwalling loopt in het oosten tussen de Velpen en het onderzoeksgebied door.

Plattegrond van de stad Halen (55 x 46 cm), ca. 1702. (Brussel, Algemeen Rijksarchief, Kaarten en Plans in handschrift, nr. 2304).

Deze plattegrond uit ca. 1702 geeft een beeld van de ommuurde kerk en kerkhof waarbinnen, ten oosten van de kerk, een gebouw staat, mogelijk de pastorie. Links van de kerk, richting Diestse poort staan een aantal huizen in open bebouwing ingetekend. Veel gegevens naar bouwomvang, soort gebouw etc zijn hieruit niet af te leiden. Blijkbaar zijn het allemaal breedhuizen met het dak parallel aan de richting van de straat.

GERITS (Gerits J (1989)⁹ schrijft dat er in 1709 162 gezinnen in Halen wonen. Op de prent uit 1702 zijn nauwelijks 26 huizen binnen de stadsmuren ingetekend. Ofwel gaat deze prent terug op een ouder beeld dat de tekenaar van Halen had, ofwel betreffen die 162 gezinnen het volledige grondgebied

⁸ MAAS 1877-1878.

⁹ GERITS, Jan. (1989) *Historische steden in Limburg*, Gemeentekrediet van België

van de stad Halen. In elk geval, wat betreft de telling uit 1526 wanneer er slechts 46 bewoonde panden binnen de stadsmuren zijn, geeft deze tekening wel een beeld van de “lege” stad. Want, bij benadering, konden we op deze prent slechts een 25-tal huizen tellen binnen de stadsmuren.

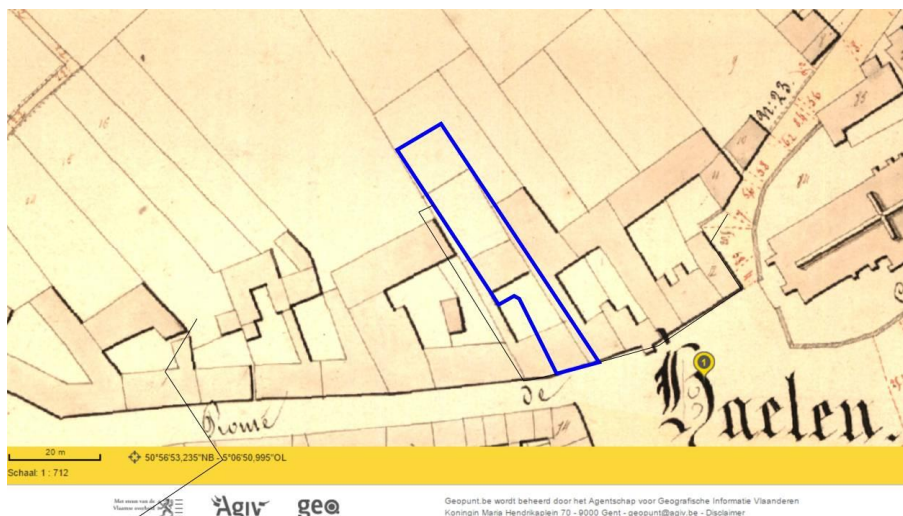
5.3. De kabinetkaart van de Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik

Details uit de Kabinetkaart van de Oostenrijkse Nederlanden. Links de stad Halen met in bruin de stadsomwalling op het einde van de 18de eeuw; rechts een detail van de zone rond het onderzoeksgebied (bron: Koninklijke Bibliotheek van België).

De Ferrariskaart is opgemaakt slechts 70 jaar na de prent uit 1702. Uit de overlay van het te onderzoeken kadasterperceel via www.geopunt.be blijkt de zuidelijke helft van het perceel bebouwd te zijn. De gebouwen vormen een aaneengesloten soort lintbebouwing langs de straat met, zoals de blokjes centraal in het perceel laten vermoeden, redelijk wat achterbouwttjes.

5.4. De Atlas van de Buurtwegen uit ca. 1851

Afb.: Detail uit de Atlas van de Buurtwegen (ca. 1851).

Uit de projectie van het onderzoeksperceel op de Atlas van Buurtwegen blijkt dat de perceelsindeling na de opmaak van deze atlas gewijzigd is. Het perceel maakte oorspronkelijk, eerste helft 19de eeuw, deel uit van een groter geheel waarop een U-vormig pand stond met een langgevel aan de straatzijde en een gang of smal gebouw dat aansluit bij een achterbouw die parallel staat aan het gebouw aan de straatzijde.

Projectie van het uittreksel uit de Atlas van Buurtwegen op het huidige kadasterplan

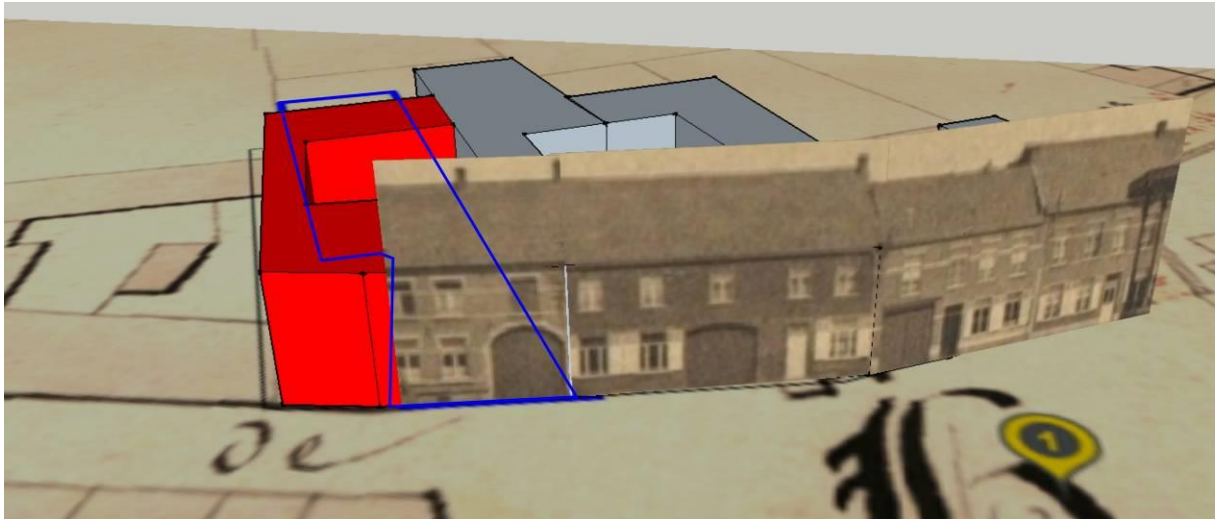

Uit een superpositie van het uittreksel uit de Atlas van Buurtwegen op het huidige kadasterplan blijkt er een grondig verschil in perceelsindeling tussen kadastrale situatie in de eerste helft van de 19de eeuw en nu. Een gelijkaardige evolutie werd ook vastgesteld aan de Nederstraat, zone 2 waar in 2013 4 kadastrale percelen bestonden en op de Atlas van Buurtwegen er slechts drie stonden ingetekend.

5.5. Postkaarten

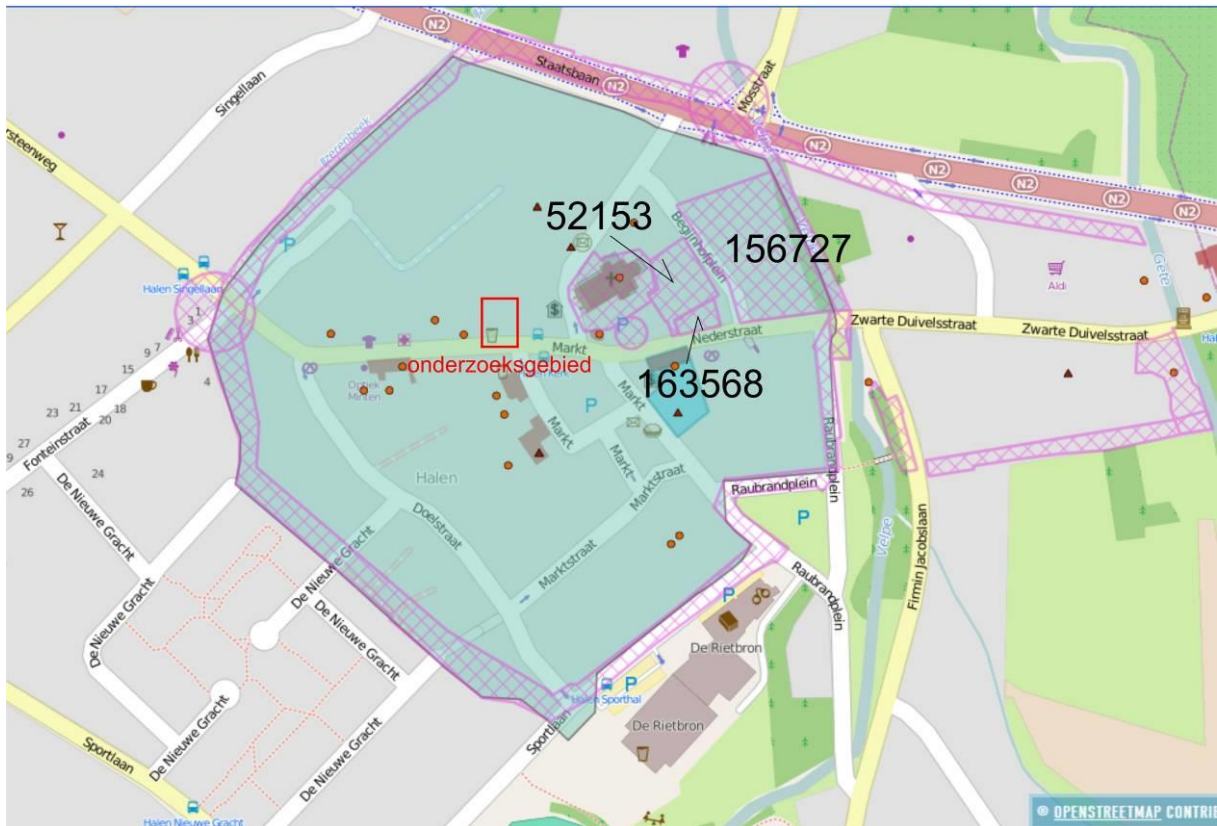
Eén van de weinige, misschien wel enige postkaart die de noordelijke gevelrij van de Markt in Halen weergeeft voor de grote verbouwingen hebben plaatsgevonden. De gevels van deze postkaart werden één voor één uitgesneden en geplakt op een reconstructie van de percelen op basis van de Atlas van Buurtwegen. Dit leidde tot volgend resultaat:

In rood is het gebouwenblok weergegeven dat op een gedeelte van het te onderzoeken perceel, aangeduid met blauwe contourlijn, stond. Men kan dus concluderen dat op het perceel minstens tot het interbellum (1918-1940) er een stadsboerderij stond die waarschijnlijk in de kern of fundering teruggaat tot de eerste helft van de 19de eeuw, misschien zelfs ouder.

6. ARCHEOLOGISCHE BRONNEN

In de directe omgeving van het te onderzoeken perceel werden, ten oosten van de parochiekerk Sint-Pietersbanden, archeologische onderzoeken en prospecties uitgevoerd door Aron¹⁰ (CAI 52153 en 165727) en Haast bvba¹¹ (CAI 163568).

Het onderzoek uitgevoerd door Aron bvba:

Het proefsleuvenonderzoek dat in 2004 werd uitgevoerd door het VIOE bevestigde de op basis van lokale topografie vermoedde hoge archeologische potentie van het onderzoeksterrein. In de stedenbouwkundige vergunning werd dan ook een advies tot bijkomend onderzoek onder de vorm van een definitieve vlakdekkende archeologisch opgraving opgenomen. Dit onderzoek zou de bouwactiviteiten voorafgaan en werd voorzien in twee fasen, waarbij in 2007 werd gestart met de zone ten westen van de Industriestraat. Een archeologisch opgraving beoogt steeds een zo compleet mogelijk registratie van het door de bouwactiviteiten bedreigde bodemarchief. Dit omvat onder meer een nauwkeurige beschrijving, registratie en identificatie van alle aangetroffen archeologische sporen, met aandacht voor hun onderlinge ruimtelijke relaties, en deze met andere structuren.

¹⁰ Lauwers, B., en K. Borgers 2008: Archeologisch onderzoek aan de Industriestraat - Nederstraat te Halen (ARON Rapport 17) en

¹¹ van de Konijnenburg, R., Claesen, J. & Janssen, J., 2013. Archeologische prospectie met ingreep in de bodem. Halen, Nederstraat - zone 2, Bree: HAAST - Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegepast onderzoek, Haast-rapport 2013-046

Bovendien wordt getracht aan de hand van het geassocieerde vondstenmateriaal voor elk spoor een (relatieve) datering te bepalen. Al deze data samen laten toe de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksterrein te reconstrueren.

De opgravingsresultaten poogden een antwoord te bieden op de wetenschappelijke vraagstelling naar onder meer de vroegmiddeleeuwse geschiedenis van Halen. Uit de schaarse historische bronnen is voor de stad een occupatie gekend sinds de 8ste eeuw, en wellicht zelfs vroeger (cfr. supra), maar tot dusver waren geen archeologische sporen of vondsten aangetroffen die hier rechtstreeks mee in verband konden worden gebracht. De bijzondere locatie van het onderzoeksterrein, op de flank van de heuvel waarop ook de Sint-Pieter-in-Bandenkerk gelegen is, bood dan ook gereede hoop dat enkele archeologische of historische lacunes konden worden aangevuld.

De onderzoeksvragen richtten zich echter niet alleen op de vroegste middeleeuwse geschiedenis van Halen. Halen kreeg reeds in 1206 stadsrechten toegekend, en haar strategisch belang binnen het hertogdom Brabant blijkt onder meer uit de privileges van een lakenhalle en een eigen muntslag. Het onderzoeksterrein situeerde zich volledig binnen het areaal dat door de stadsmuren werd omgeven, en het stond dan ook vast dat een groot deel van de sporen als volmiddeleeuws en laatmiddeleeuws te duiden zou zijn. Ook over deze perioden is voor Halen archeologisch (evenals historisch) amper iets geweten. De opgravingsresultaten boden dan ook de kans om hier belangrijke hiaten op te vullen. Tenslotte was het niet uit te sluiten dat bij de opgraving ook sporen zouden worden gevonden uit het pre-middeleeuwse verleden van de stad. De diverse pre- en protohistorische vondsten uit de ruimere omgeving van Halen tonen in elk geval occupatie tijdens deze perioden aan voor de wat ruimere omgeving van het onderzoeksterrein.

ARON opgravingsvlakken 1 en 2
afbakening kerkhof 1852:

- waterput ●
- ovens ■
- muurwerk ■

Een besluit of samenvatting van de onderzoeksresultaten van ARON houdt in dat er een duidelijke afbakening kon gemaakt worden wat betreft de uitbreiding van het kerkhof uit 1853. Dat situeert zich enkel op de noordelijke helft van het onderzochte terrein, in de zuidelijke helft werden geen graven aangetroffen.

Op de westrand van de zuidelijke helft werden restanten aangetroffen van ovens. Deze ovens zijn te dateren in de periode 12de tot 14de eeuw. Vlakbij werden sporen van muurwerk aangetroffen die samen met de sporen uit de onmiddellijke omgeving wijzen op een hevige brand, waarschijnlijk uit de 15de of 16de eeuw.

Centraal in het oostelijk deel van het onderzochte gebied werden sporen aangetroffen van een waterput.

Verschillende funderingsspooren, muurwerk, kelderdelen werden aangetroffen in het zuidelijk deel tegen en deels in het profiel / scheidingslijn van het onderzoeksgebied, maar ook aan de industriestraat. Deze funderingen, met in het zuidelijk deel vondsten die kunnen teruggaan tot de

12de – 14de eeuw kunnen, gelet op de vele brandsporen misschien geïnterpreteerd worden als funderingen voor huizen / panden in vakwerkbouw.

De andere sporen zijn nagenoeg allemaal gedetermineerd als paalkuilen of kuilen en stookplaatsen. Het geheel zou kunnen wijzen op een aantal vakwerkconstructies waarin verschillende functies aanwezig waren. In het verslag ontbreekt echter een paalsporenplan waardoor misschien een patroon zichtbaar zou worden in de als paalkuilen geïnterpreteerde sporen.

Alles wijst op een intens gebruikt terrein gedurende de volle en late middeleeuwen met recente verstoringen uit de 19de / 20ste eeuw.

Besluit uit het onderzoek uitgevoerd door Haast bvba:

Haast bvba onderzocht 2 zones: de eerste lag quasi tegen de zuidzijde van de kerk en bleek sterk verstoord door de bouw en verbouwing van een pastorie. De tweede zone lag tegen de Nederstraat grenzend aan de zuidzijde van de door Aron onderzochte percelen.

Besluit Zone 2 uit het onderzoek uitgevoerd door Haast bvba:

De oudste sporen, af te leiden uit het aangetroffen aardewerk, gaan terug tot eind 11de, begin 12de eeuw. Dit komt overeen met het besluit van de studie uitgevoerd door ARON. Oudere, met name Romeinse en prehistorische relictten, door ARON aangetroffen in een erosiepakket, werden door ons niet aangetroffen. Wij hebben wel het vermoeden dat er sprake van kan zijn omdat in de historische bronnen ook herhaaldelijk sprake is van overstromingen.

Maar, in het erosiepakket werden volgens het verslag van ARON Romeinse en prehistorische artefacten aangetroffen. De dikte van het erosiepakket kon niet vastgesteld worden. Het lijkt ons inziens weinig waarschijnlijk dat dit erosiepakket alle sporen ouder dan de 11de / 12de eeuw zou afdekken. Dit houdt immers in dat er een echte modderstroom moet geweest zijn met een zeer verwoestende impact op de gebouwen in de stad uit de volle middeleeuwen. Uit het onderzoek van ARON blijkt immers ook een vermoeden dat de oudste fase, (eind)11de eeuw, kan gelinkt worden aan één palenstructuur bestaande uit een reeks van 6 paalgaten die mogelijk deel uitmaakten van een bootvormig gebouw¹². In totaal werden door ARON 141 sporen als paalkuilen gedetermineerd, waarvan 77, meer dan de helft, door een vraagteken erbij te plaatsen in de vondstenlijst, als betwifelbaar kunnen beschouwd worden.

Mocht er een oudere, middeleeuwse fase zijn dan de 11de/12de eeuw, dan lijkt het ons zeer onwaarschijnlijk dat die begraven ligt onder een erosiepakket.

Dus zouden we kunnen concluderen dat, wat betreft de middeleeuwse stad Halen, ten vroegste vanaf de 11de eeuw er zich een centrum / woonkern begon te vormen rondom een kerk.

Dit wordt deels bevestigd door de historische bronnen. Halen werd een welvarend economisch centrum en in 1189 – eind 12de eeuw - kwam de domeingroep Halen in het bezit van de hertogen van

---

¹² LAUWERS, B. en BORGERS, K (2008) Archeologisch onderzoek aan de Industriestraat – Nederstraat te Halen, ARON rapport 17, p. 44-45.

Brabant. In 1206 – begin 13de eeuw - verleende Hendrik I, hertog van Brabant, Halen haar eerste vrijheden.

Het strategisch belang van de stad werd benadrukt door de bouw van een stadsomwalling kort na 1189. In plaats van als villa werd Halen vanaf dan beschreven als oppidum; versterkte stad.¹³

Uit bovenstaande kan afgeleid worden dat, waar de historische bronnen de overgang van villa naar oppidum situeren rond het jaar 1200, uit het archeologisch vondstenmateriaal blijkt dat dit proces eigenlijk al minstens een eeuw eerder begon.

Uit de aangetroffen bodemsporen en het archeologisch materiaal menen we te kunnen besluiten dat het terrein meer dan waarschijnlijk bewoond werd vanaf de volle tot late middeleeuwen. De aardewerkvondsten geven een datering gaande van eind 11de, begin 12de eeuw tot eind 15de eeuw.

In de lagen 3 en 4 van sleuf 1 en laag 3 van sleuf 2, de nivelleringslagen onmiddellijk bovenop de brandlaag 4 in sleuf 2 en de nivelleringslaag en vullingslagen van de grote kuil in sleuf 1, komen oude aardewerkvormen voor (12de eeuw), Maaslands wit met manchetterand en blauwgrijs aardewerk met – vermoedelijk – een lensbodem, met meer recente vormen, Zuid-Limburgs protosteengoed en steengoed met ijzerengobe (13de – 14de eeuw) en (Raeren) steengoed (15de eeuw), wat wijst op een bewoningscontinuïteit gedurende meerdere eeuwen¹⁴.

De bodemsporen wijzen duidelijk in de richting van een felle brand die een einde maakte aan die bewoning. De vermenging van de aardewerkvormen uit verschillende perioden kan te wijten zijn aan de manier waarop de restanten van de brand werden opgeruimd. Ons inziens werden daarbij kuilen gegraven waarin verbrand materiaal gedumpt werd, laag 4 in sleuf 1 bijvoorbeeld. De uitgegraven grond werd nadien gebruikt om de assen- en puinlagen verder af te dekken, laag 2 en 3 in de profielen, waarbij laag 2 vermoedelijk de toplaag was die mogelijk na de brand bewerkt werd als moestuin of gewoon een braakliggend stuk grond, gedurende een vrij lange periode.

De gebouwen, gelet op de felle brandsporen en de brokken verbrande leem aangetroffen in laag 4 in sleuf 1 en laag 4 van sleuf 2, waren hoogstwaarschijnlijk opgetrokken in vakwerkbouw.

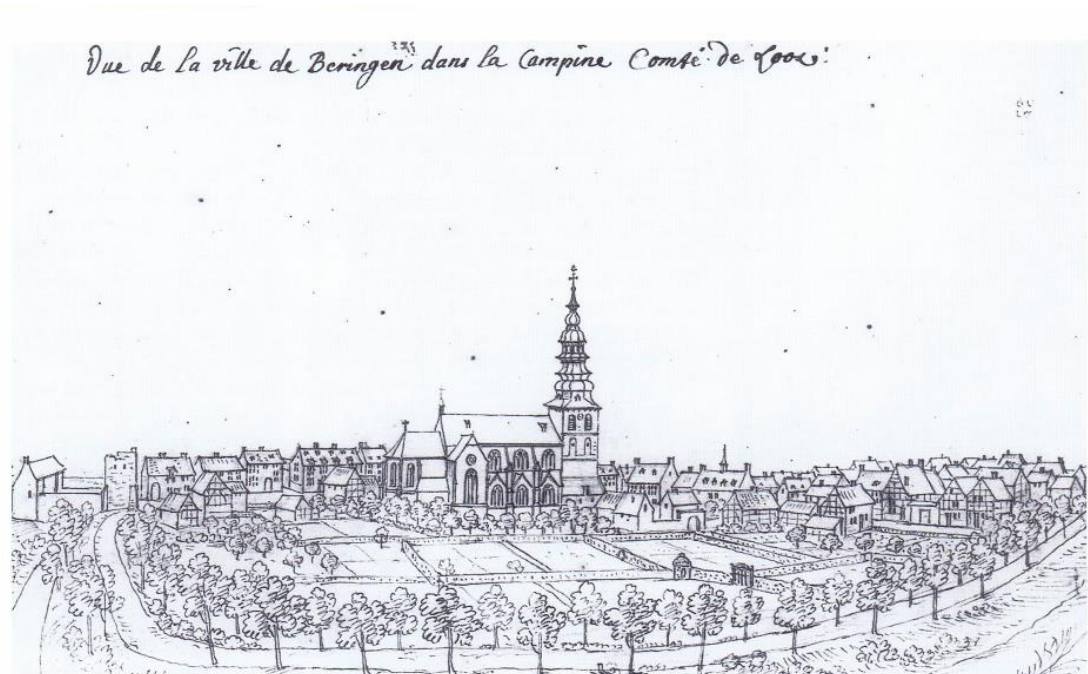
Ter vergelijking, de binnensteden van Beringen en het nabijgelegen Herk-de-Stad bijvoorbeeld bestaan - volgens de schetsen van Remacle Leloup uit ca. 1730 – zelfs dan nog hoofdzakelijk uit gebouwen opgetrokken in vakwerkbouw.

---

¹³ GERITS, Jan. (1989) *Historische steden in Limburg*, s.l., MEETS, M. & K. VERHELST (1992) *Een tinnen schotel met Leuvens stadsmerk gevonden te Halen, Limburg 71*, p 69-83.

¹⁴ Voor de determinatie van het aardewerk werd gebruik gemaakt van: LUDTKE, H. en SCHIETZEL K. (2001), *Handbuch zur mittelalterlichen Keramik aus Nordeuropa*, Wachholtz Verlag, Neumünster - en - DE GROOTE K. (2008) *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late Middeleeuwen (10de – 16de eeuw)*, Relicta Monografieën, 1, VIOE – Brussel.

Uit de profielen kon slechts één duidelijke vervolg bouwlaag gedetermineerd worden. Deze bebouwing, waarvan de laatste huizen afgebroken werden in 2007/2008, werd, gelet op de grote hoeveelheden baksteen en kalkmortelpuin in de toplaag op het terrein (laag 1), opgetrokken in baksteen.

Gezicht op de stad Beringen. Pentekening (17,2 × 29,3 cm) van Remacle le Loup (1708-1770), omstreeks 1730. (Luik, Bibliothèque „Les Chiroux”, Rés. précieuse).

R. Le Loup, schets van Beringen omstreeks 1730 (Luik, Bibliothèque “les Chiroux”).

R. Le Loup, ets van Herk-de-Stad gepubliceerd in De Saumery, Les Délices du País de Liège, TOME IV, E. Kints, Luik, 1744

Spoor 6 is misschien een restant van een fundering, mogelijk van een (water)put. Qua datering en gelet op de stratigrafie, dateert het spoor van na de brand in de 15de eeuw en voor de bouw, midden 18de eeuw, van de recent afgebroken huizen. Het spoor doorsnijdt immers de brandlagen en de nivelleringslaag 3, maar wordt overdekt door de lagen 1 en 2. Naar absolute datering kan dit spoor op basis van de stratigrafische gegevens gesitueerd worden in de 16de – eerste helft 18de eeuw.

Het lijkt erop dat de huizen die begin 21ste eeuw werden afgebroken, de constructies zijn die al op de kaart van Ferraris staan aangeduid en die, vermoedelijk doorheen verschillende eeuwen geleidelijk aangepast werden aan nieuwe trends en behoeften (cementering van geveldelen, nieuwe daken, andere ramen, evoluties op sanitair vlak en verwarming). Dit is echter niet af te leiden uit de bodemsporen; het is een intuïtief gegeven.

In relatie tot de historische, cartografische en iconografische bronnen kan besloten worden dat de eens bloeiende stad Halen verwoest werd eind 14de-begin 15de eeuw - *grootte ruïne, spoliatie ende destructie bij gevanckenisse, roevinge en de brant vanden meesten deel van de huysen, kercke ende andere publycke plaatsen* - en nadien nog meerdere malen door grote branden getroffen werd (in 1483, 1507, 1572, 1604, 1635 en 1637).

De periode waarin de eerste grote brand plaatsvond, eerste helft 14de eeuw, gevolgd door een tweede brand in 1483 stemt overeen met de datering van de aardewerkvondsten in laag 3 en 4; vroeg steengoed aardewerk met ijzerengobe, vermoedelijk Zuid-Limburgs, en steengoed uit Raeren.

Het oudere aardewerk dat vermengd zit met dit recente aardewerk, kan door opspit bij de ruimingswerken na de brand vermengd geraakt zijn met het laatmiddeleeuws aardewerk. In elk geval wijst het blauwgrijze aardewerk, en het Maaslands Wit, op een behoorlijke bewoning/economische bloei (?) in de 12de – 14de eeuw.

http://www.geschiedenisvanvlaardingen.nl/image/lightbox/upload/VLAK_CMS/voorwerpen/01.003_blauwgrijs.jpg Het grijswit tot blauwgrijs kogelpotaardewerk werd in reducerende omstandigheden gebakken. Dikwijls heeft het aan de buitenzijde een zilveren tot blauwmetalige glans. Blauwgrijs aardewerk is relatief hard gebakken en gemagerd met zandkorrels. Het aardewerk is te dateren tussen de 11e/12e eeuw en 14e eeuw. De naam is afgeleid van het Duitse *blaugraue ware* waarvan onder meer in Wildenrath, nabij Elmpt en Brügggen, zeer veel pottenbakkersafval gevonden werd.

Ondanks een economische heropleving in de 17de eeuw kon Halen zijn laatmiddeleeuwse bloeiperiode niet meer evenaren. Het stadje bleef een landelijk karakter behouden waarvan de stadsboerderijen die tot in de 18de en 19de eeuw in het stadscentrum werden opgericht, getuigen zijn. Een mooi voorbeeld van dergelijke stadsboerderij ligt recht tegenover het onderzoeksgebied en dateert volgens de datum gevormd in ankerijzers uit 1824. Ook op die plaats tekent de cartograaf van de Ferraris al een groot gebouw. Men kan dus vermoeden dat vanaf de 18de eeuw, wanneer Halen economisch heropleeft, er een nieuwe bouwcampagne in de stad plaatsvindt die, waarschijnlijk al in de 19de eeuw gevolgd werd door herstellingen en renovaties of zelfs vervangingsbouw.

In elk geval lijkt het ons aannemelijk dat na de grote branden in de 15de eeuw delen van het stadscentrum gedurende eeuwen braak bleven liggen. De stadsregisters spreken in 1526 immers over slechts 48 huizen in de binnenstad waarvan 34 bewoonde, 2 onbewoonde, 8 woningen van de armendis en 4 huizen van geestelijken (samen 46 bewoonde huizen).

Dat in 1709 de Halense bevolking uit 162 gezinnen, samen 1.392 inwoners, een gezinsgrootte van gemiddeld 8,6 personen per gezin, wijst op een heropbloei vanaf de tweede helft van de 17de eeuw. Het is echter niet duidelijk of deze bevolkingscijfers betrekking hebben op de stad Halen binnen de stadsmuren, zoals de cijfers uit 1526, of op het volledige grondgebied.

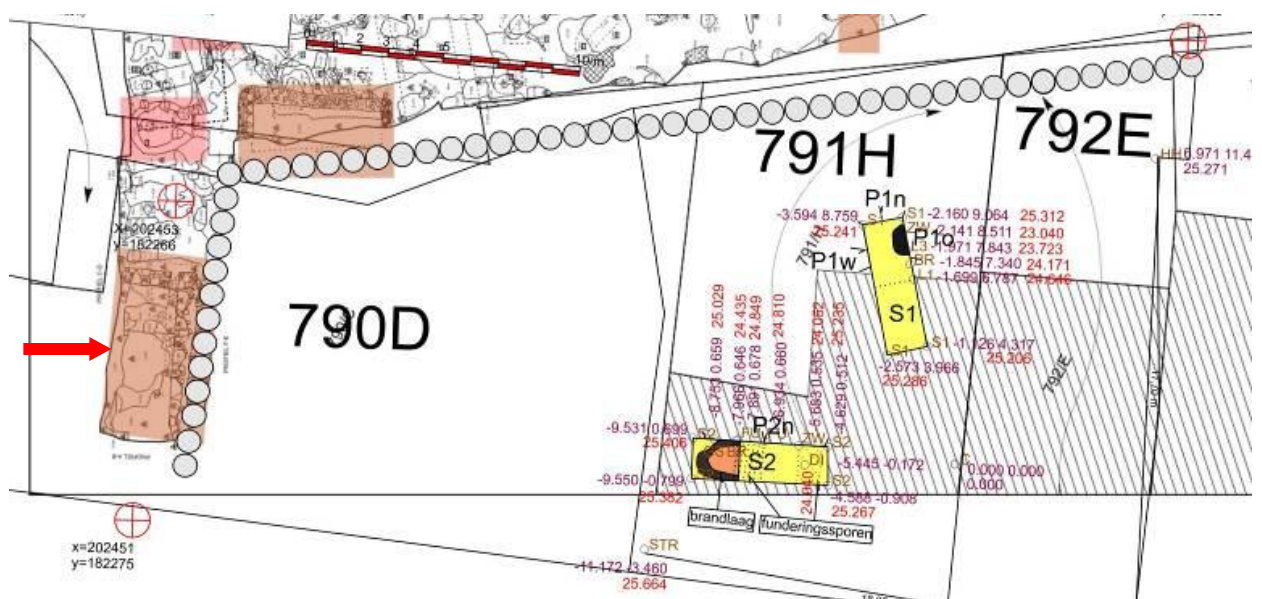
In elk geval geven de cijfers uit 1526 aan hetgeen de prent uit 1702 laat zien; een behoorlijk lege stad binnen de stadsmuren.

Het valt ook op in de archeologica. Aardewerk of andere vondsten daterend uit de postmiddeleeuwse periode, bijvoorbeeld aardewerk met slibversiering of (rijkelijk) versierd steengoed, laat staan majolica werd helemaal niet aangetroffen. Of toch, één scherf, Westerwald aardewerk in sleuf 1, laag 2 (noordprofiel). Maar ook de afwezigheid van bouw materiaal, bijvoorbeeld vloertegels, zijn ons inziens indicaties dat we mogen stellen dat pas vanaf het midden van de 18de eeuw het terrein terug voor bewoning in gebruik genomen werd.

Ondanks het feit dat er geen fysiek verband kan gelegd worden met de archeologische lagen aangetroffen in de percelen onmiddellijk ten noorden van dit onderzoeksgebied, kan er toch een opmerkelijke gelijkenis vastgesteld worden in aangetroffen sporen en vooral materiaal.

Ook ARON komt tot de conclusie dat de aardewerkvondsten vooral dateren uit de late 11de tot 14de eeuw, ook zij troffen Maaslands Wit aardewerk aan, protosteengoed uit Zuid-Limburg en (handgevormd) grijs aardewerk - gedetermineerd als een vorm van Elmpster aardewerk, vermoedelijk betreft het ook het blauwgrijze aardewerk dat wij aantreffen - en stelden vast dat er een hiaat is naar de moderne tijd.

Wat betreft brandpuinlagen: ten westen van de muur, aangeduid op onderstaande afbeelding met een rode pijl, aangetroffen in de smalle corridor naar de Nederstraat, werden aanzienlijke brandpuinpakketten aangesneden. Ook het roodverbrande muuroppervlak duidde op een hevige brand.

In het verslag van ARON wordt herhaaldelijk melding gemaakt van brandlagen, pakketten brandpuin en verbrande leembrokken. Ook dit sluit aan bij onze interpretatie van een huizenrij in vakwerkbouw die door een hevige brand verwoest werden. Ten slotte komt ook ARON tot de vaststelling dat de brand eind 14de eeuw gedateerd kan worden.

Uit dit alles menen wij te mogen besluiten dat, op een aantal accentverschillen na, zoals het blauwgrijs aardewerk, over het algemeen de toch zeer beperkte onderzochte oppervlakte in zone 2, kadastrale perceel 791H, aansluit bij en bevestigt hetgeen als conclusies werd gesteld na het onderzoek door studie bureau ARON op de noordelijk gelegen percelen en de westelijk van perceel 790D gelegen smalle corridor.

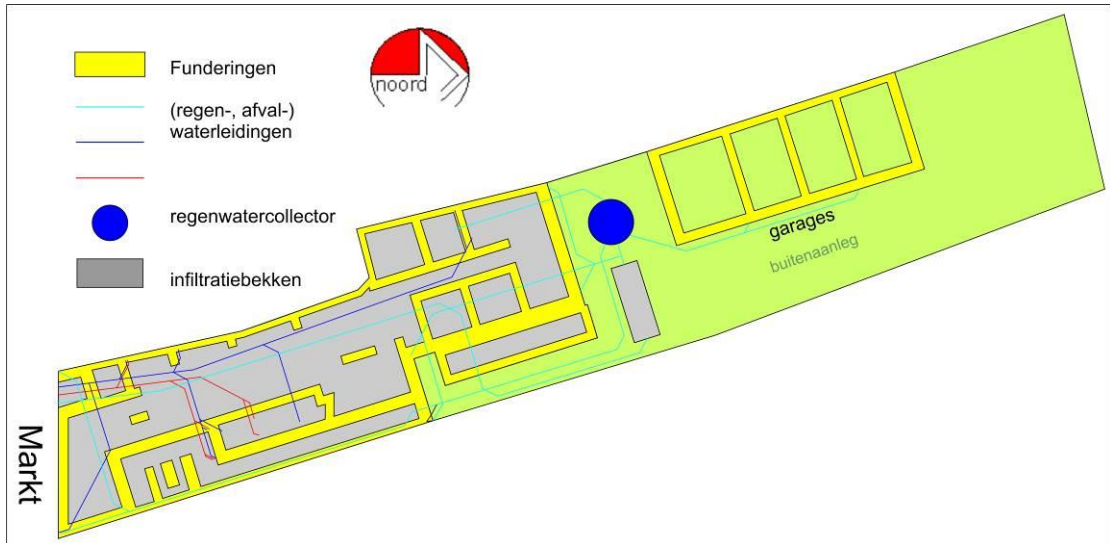
7. NIEUWBOUWPLANNEN

Op de doorsnede van het nieuw te bouwen complex is te zien dat de impact van de nieuwbouw op het bodemarchief redelijk beperkt blijft. Uiteraard zullen de funderingen, ondergrondse leidingen, aanleg van regenwatercollector etc. wel het bodemarchief – indien aanwezig – verstoren maar de impact is aanzienlijk minder diep dan wanneer er kelders of een parkeergarage zouden gebouwd worden.

Voor de nieuwbouw en tuinaanleg zal een deel van het terrein ook genivelleerd worden maar ook daarvoor blijft de impact beperkt tot een diepte van ca. 30 cm. Het huidige maaiveld zal op sommige plaatsen zelfs aangehoogd worden zoals blijkt uit onderstaande tekening; de groene lijn geeft het niveau aan van het nieuwe maaiveld, de rode is het huidige (oude) maaiveld.

Funderingsplan nieuwbouw:

Probleem:

Er doet zich echter een probleem voor dat ter plaatste nog moet geverifieerd worden. Er is namelijk een verschil in perceelsweergave tussen het kadaster en het GRB zoals weergegeven op de website www.geopunt.be. Dit is niet onmiddellijk van belang voor het archeologisch (voor)onderzoek, maar kan wel van belang zijn voor de bouwheer als tenminste het kadaster fout blijkt te zijn. Een aandachtspunt dus!

nieuwbouw

GRB

Kadaster

8. CONCLUSIE BUREAUONDERZOEK

Halen was een klein stadje met heel wat ambachtelijke en later industriële nijverheid. De opgravingen van Aron hebben aangetoond dat het bodemarchief sporen bevat van die laat- en postmiddeleeuwse activiteit en mogelijk zijn daarvan ook sporen aanwezig op het perceel dat voorwerp uitmaakt van deze bureaustudie. Dit kon echter niet afgeleid worden uit de beschikbare historische bronnen. Wel kan geconcludeerd worden dat het terrein zeker vanaf de late 18de eeuw bebouwd geweest is en, gelet op de rijke historie van Halen, vermoedelijk gaat de middeleeuwse bouwgeschiedenis veel verder terug in de tijd.

Alles wijst er echter op dat de herverdeling van kadastrale percelen – de redenen daarvan konden we niet achterhalen – ervoor kan zorgen dat slechts een gedeelte van de middeleeuwse constructies kan aangetroffen worden. Het huidige perceel is aan de straatzijde immers smaller dan het perceel zoals aangegeven in de Atlas van Buurtwegen.

Er zijn geen aanwijzingen voor sporen / menselijke activiteiten ouder dan de late middeleeuwen. Dit kan enkel via archeologisch onderzoek verder onderzocht worden.

De bebouwing vanaf de late middeleeuwen en in de postmiddeleeuwse periode kan bestaan uit baksteen/natuursteen of een onderbouw in natuursteen met een bovenbouw in vakwerk. Ook daarvan zijn sporen teruggevonden bij onderzoeken aan de overzijde van de Markt, aan de Nederstraat.

Ten slotte is het boeiend om vast te kunnen stellen of ook hier sporen zijn terug te vinden van de hevige branden die in Halen gewoed hebben waarbij tal van huizen in de vlammen opgingen.

9. METHODE

Het vooronderzoek werd uitgevoerd in september 2016 door ARCHEBO bvba (ARCHEBO-rapport 2015/027; vergunningsnummer 2015/455). In totaal werden hierbij, op een oppervlakte van ca. 670 m², twee proefputten aangelegd: één aan de straatzijde naast de kelder en één in het voormalige erf. Hierbij bleek dat het archeologische pakket beperkt bleef tot ca. 90 cm dikte. Er werden (post)middeleeuwse sporen aangetroffen. Aan de straatzijde konden er 2 niveaus waargenomen worden. Ter hoogte van het voormalige gebouw lag het 1ste niveau reeds op het maaiveld en het 2de niveau ca. 40 cm dieper. In de tuinzone werd er maar één niveau opgemerkt op ca. 60 cm onder het maaiveld. De opgraving werd dan ook, conform de Bijzondere voorwaarden, in verschillende zones uitgevoerd (zie onderstaande kaart):

- In Zone I (ca. 281,274 m²) werden drie archeologische niveaus aangelegd en onderzocht door middel van een opgraving. De voormalige kelder (30 m²) werd niet onderzocht.
- In Zone II (ca. 81,309 m²) werd één archeologisch niveau aangelegd.
- In Zone III (ca. 96,158 m²) werd eveneens maar één archeologisch niveau aangelegd. Deze zone werd onderzocht door middel van een archeologische opgraving.

- In Zone IV (ca. 176,717 m²), over de rest van het terrein, werd de teelaarde verwijderd om het terrein te nivelleren. Eén archeologisch niveau werd onderzocht door middel van het opschonen en registreren van de sporen zonder ze te couperen. Na registratie werden de sporen afgedekt met geotextiel en gestabiliseerd zand. Dit op een manier waarbij er geen schade werd aangebracht aan de *in situ* bewaarde archeologische sporen.
- In Zone V (ca. 33,084 m²), aan de achterzijde van het terrein (noorden), werd de teelaarde verwijderd en werd het terrein afgegraven om het perceel aansluiting te geven op de verharding van het openbaar domein. Deze zone werd onderzocht door middel van een opgraving in één niveau.

Figuur 1: Het onderzoeksgebied met aanduiding van de verschillende zones.

10. RESULTATEN

10.1. ARCHEOLOGISCHE NIVEAUS

Er werden in totaal drie archeologisch interessante niveaus aangetroffen. Deze bevonden zich tussen 25.94 en 24.52 m TAW.

10.2. ARCHEOLOGISCHE SPOREN EN STRUCTUREN

Tijdens het veldwerk werden een honderdtal sporen aangetroffen. Deze archeologische resten dateren uit de volle tot laat en post-middeleeuwse periode en beschikken over een matig tot goede bewaring.

Zone I

Algemeen kan gesteld worden dat de sporen aangetroffen in Zone I, gekoppeld kunnen worden aan verschillende bewoningsfases uit de laat-middeleeuwse tot post-middeleeuwse periode. De sporen aangetroffen in deze zone betreffen onder meer vloerniveaus met hardkuilen, paalkuilen, kuilen, muren en uitbraaksporen, greppels en zowel één water- als beerput.

Vlak 1

In totaal werden er op dit niveau 9 sporen aangetroffen. Een groot deel van deze sporen zijn afkomstig van vloerniveaus bestaande uit aangestampte aarde (sporen 1, 4 & 7) waarin zich enkele haarden (sporen 2, 3 & 6) alsook een paalkuil (spoor 5) aftekenden.

De sporen afkomstig van de vloerniveaus zijn ca. 95 x 155 cm (spoor 1), 190 x 305 cm (spoor 4) en 460 x 240 cm (spoor 7) groot en bevatten relatief veel houtskool. Ze beschikken over een donkergrijze tot zwarte homogene vulling. De haarden variëren in omvang van 50 x 30 tot 125 x 45 cm in omvang, hebben een heterogene vulling met houtskoolspikkels en bevatten sporen van verbrande leem. De paalkuil (spoor 5) beschikt over een lichtbruin-grijze homogene vulling en een diameter van 40 cm.

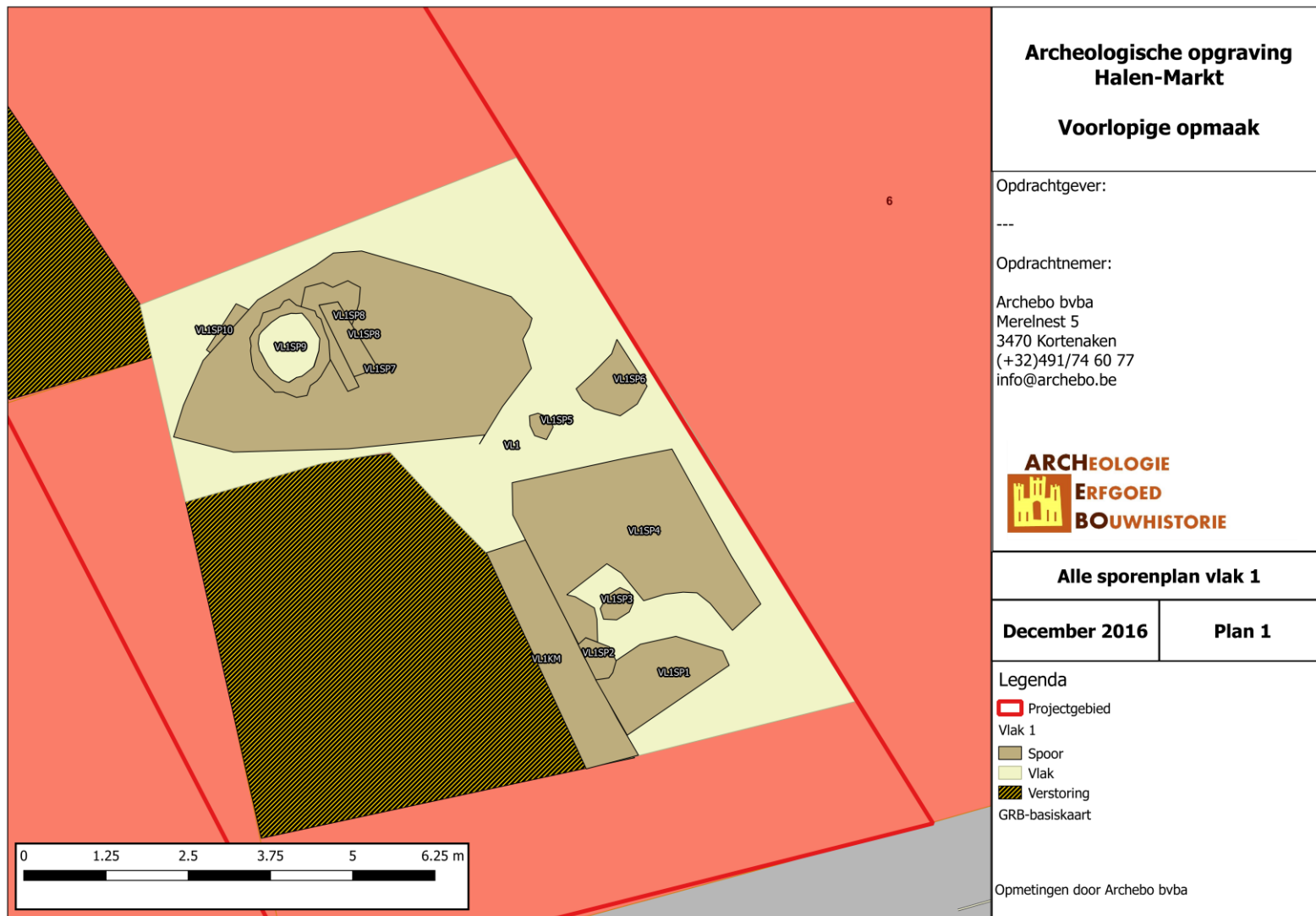

Figuur 2: Vlakfoto van het eerste aangelegde niveau in Zone I (ARCHEBO bvba, 2016).

Hiernaast werden er in dit vlak ook de restanten van een muur in ijzerzandsteen (spoor 8; ca. 1 m lang) en een bakstenen waterput (spoor 9) met een diameter van ca. 130 cm aangetroffen. Dit laatste spoor moet over een beperkte ouderdom beschikt hebben, daar er recent materiaal in de vulling werd aangetroffen (plastic en glas).

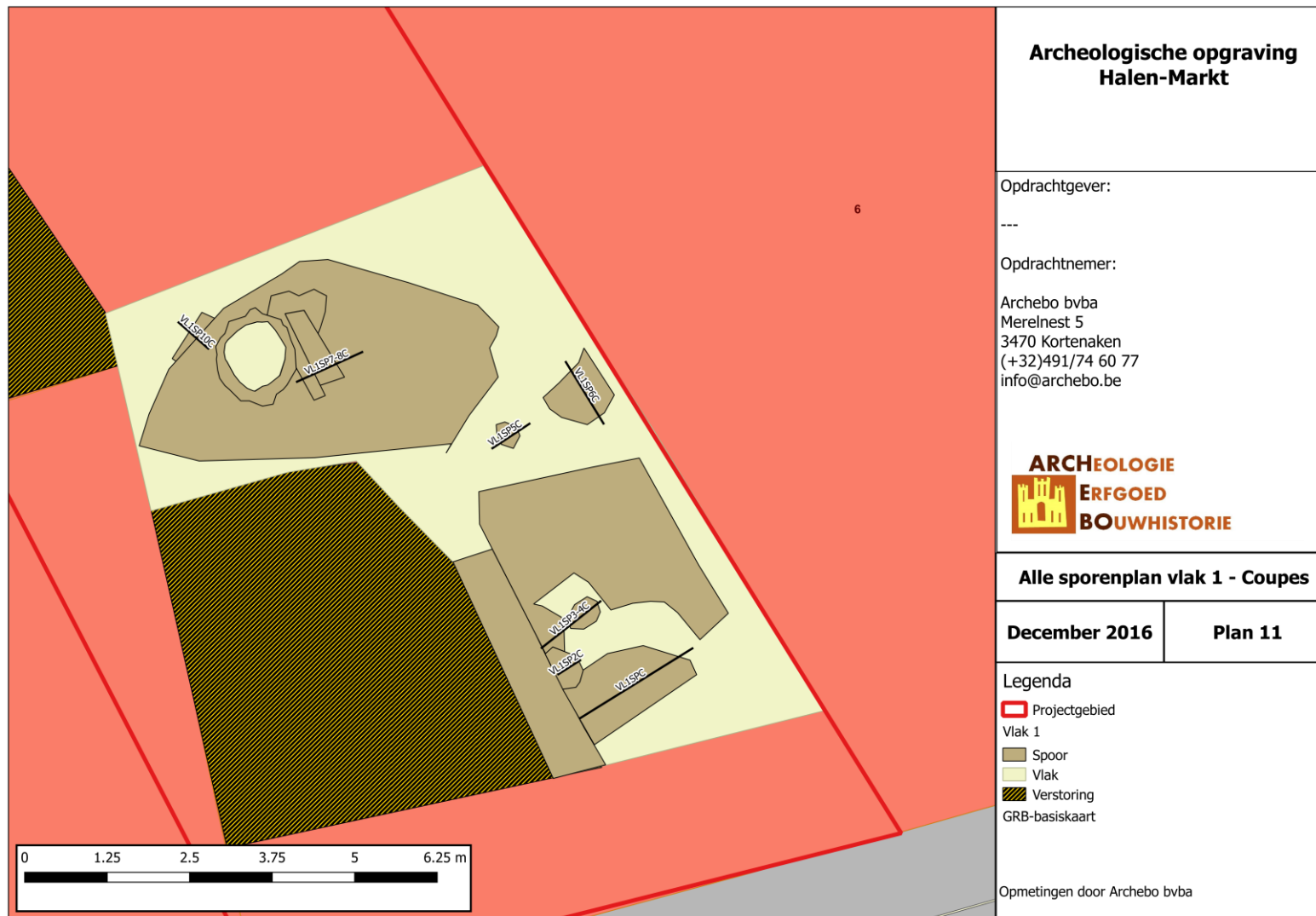

Figuur 3: Links vlakfoto van spoor 8 en rechts vlakfoto van spoor 9 (ARCHEBO bvba, 2016).

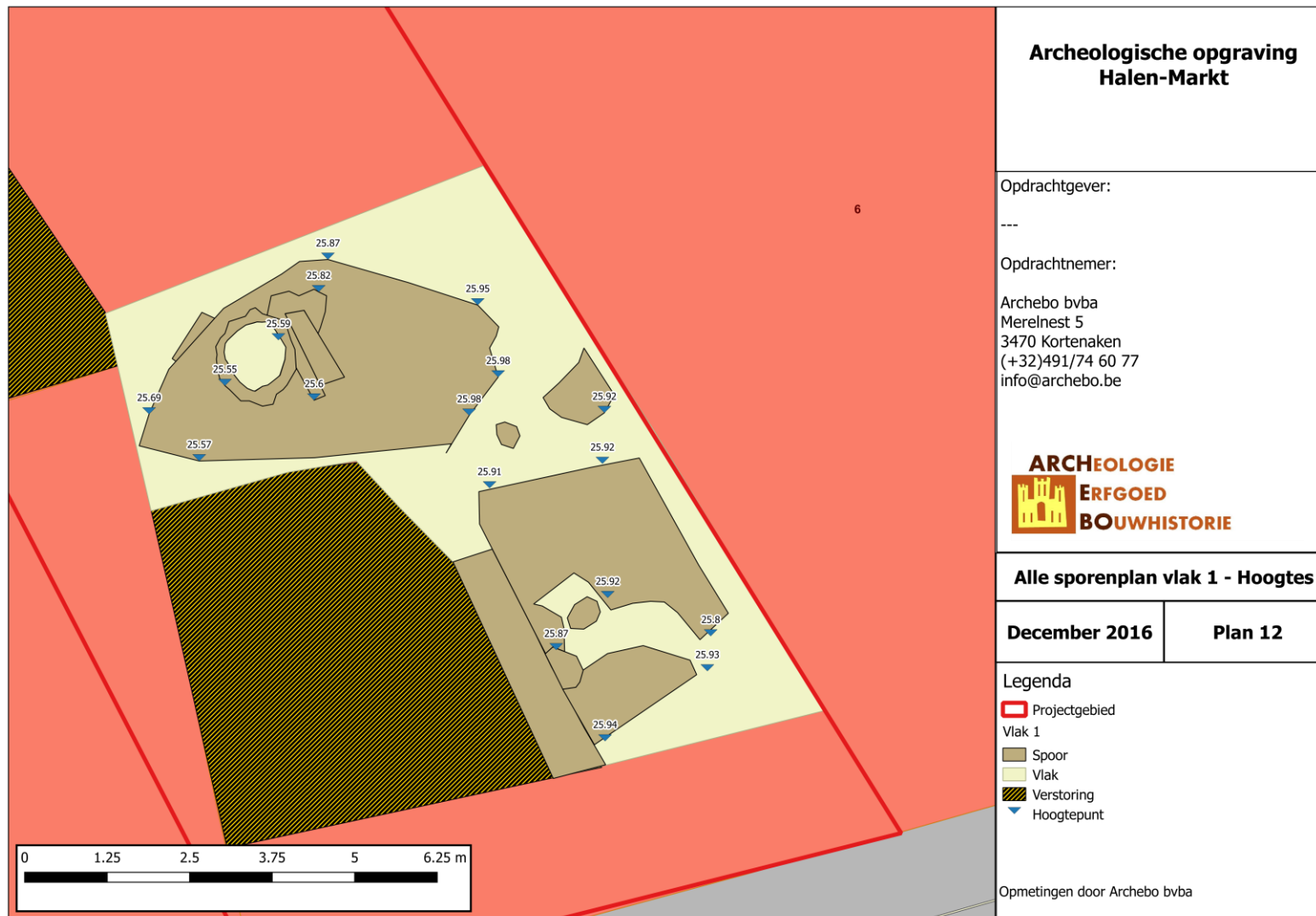

Figuur 4: Allesporenplan vlak 1 in werkput 1 (ARCHEBO bvba, 2016).

Figuur 5: Allesporenplan vlak 1 in werkput 1 met coupes (ARCHEBO bvba, 2016)

Figuur 6: Allesporenplan vlak 1 in werkput 1 met hoogtepunten (ARCHEBO bvba, 2016)

Vlak 2

In het tweede vlak tekenden de restanten van de vloerniveaus die reeds aanwezig waren in het eerst vlak zich nog duidelijker af. Hierin bevonden zich restanten van enkele haarden (sporen 1, 4 & 5; respectievelijke afmetingen: 100 x 100 cm, 80 x 60 cm & 140 x 80 cm), paalkuilen (sporen 2, 3, 7, 8 & 9; respectievelijke afmetingen: 40 x 30 cm, 35 x 20 cm, 40 x 25 cm, 40 x 20 cm & 35 x 25 cm), één greppel (spoor 6; 260 x 45 cm) en insteek van een muur (spoor 12; 200 x 50 cm), twee muren in respectievelijk ijzerzandsteen en baksteen (spoor 14 & 15; respectievelijke afmetingen 320 x 55 cm & 470 x 50 cm) en twee kuilen (sporen 13 & 16; respectievelijke afmetingen: 120 x 60 cm & 50 x 60 cm).

De haarden (sporen 1, 4 & 5) beschikken allen over een heterogene vulling, bevatten relatief veel houtskool en vertonen sporen van verbrande leem. De paalkuilen (sporen 2, 3, 7, 8 & 9) evenals de greppel (spoor 6) en twee kuilen (spoor 13 & 16) beschikken daarentegen allen over een homogene donker- tot lichtgrijze vulling.

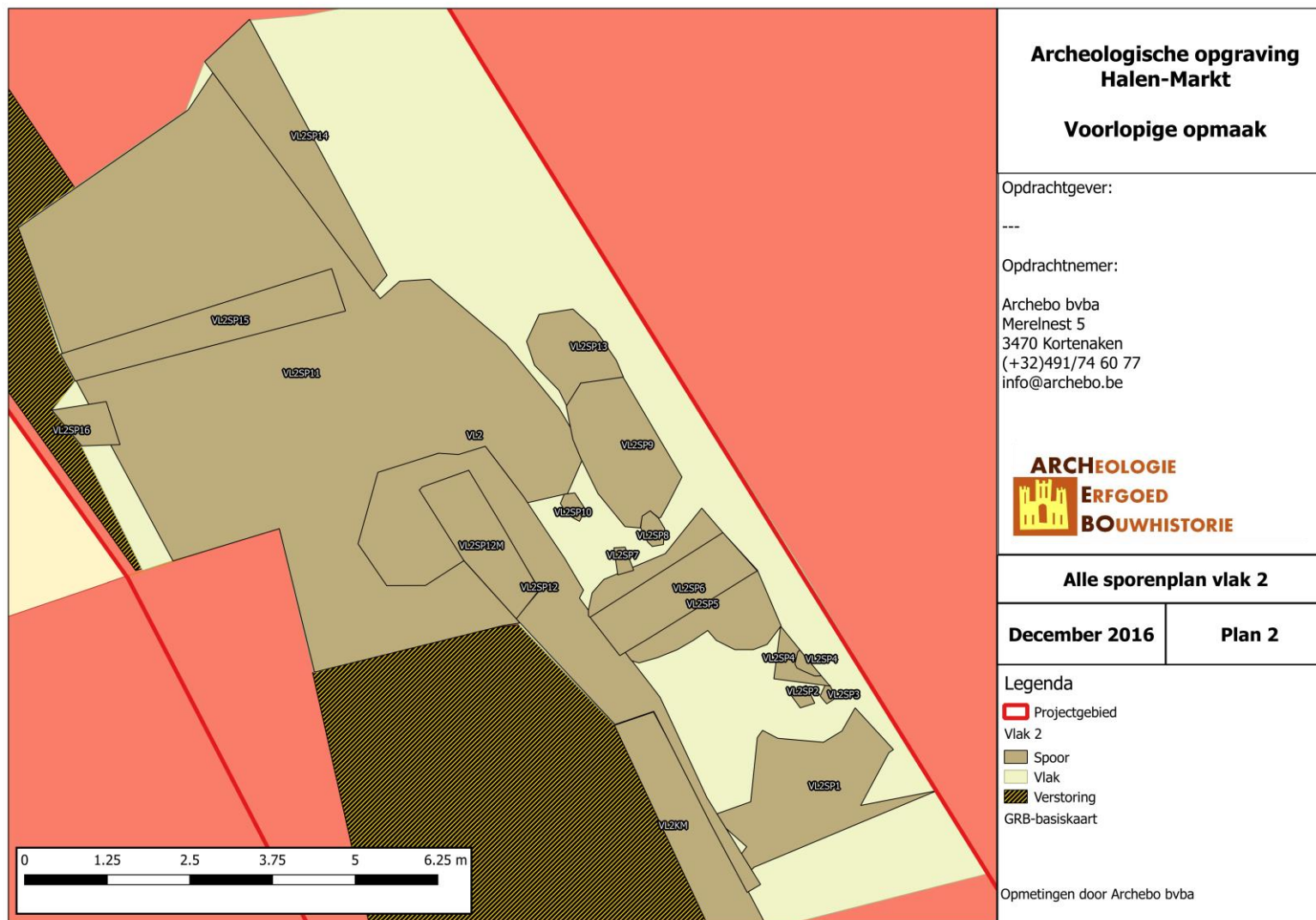
Figuur 7: Overzichtsfoto van vlak 2 (ARCHEBO bvba, 2016).

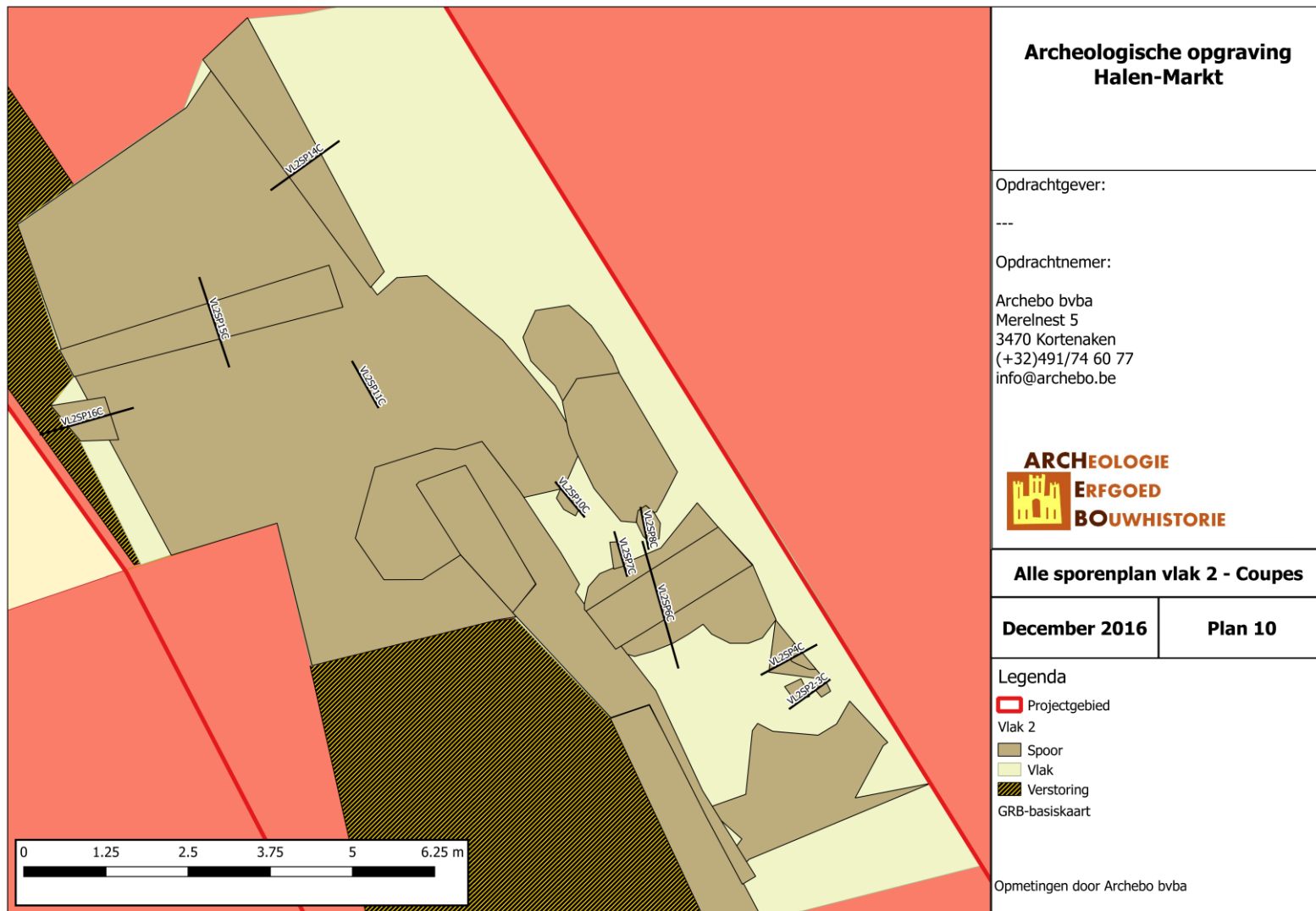
Figuur 8: Vlakfoto's van sporen 14 (links) en 12 (rechts) (ARCHEBO bvba, 2016).

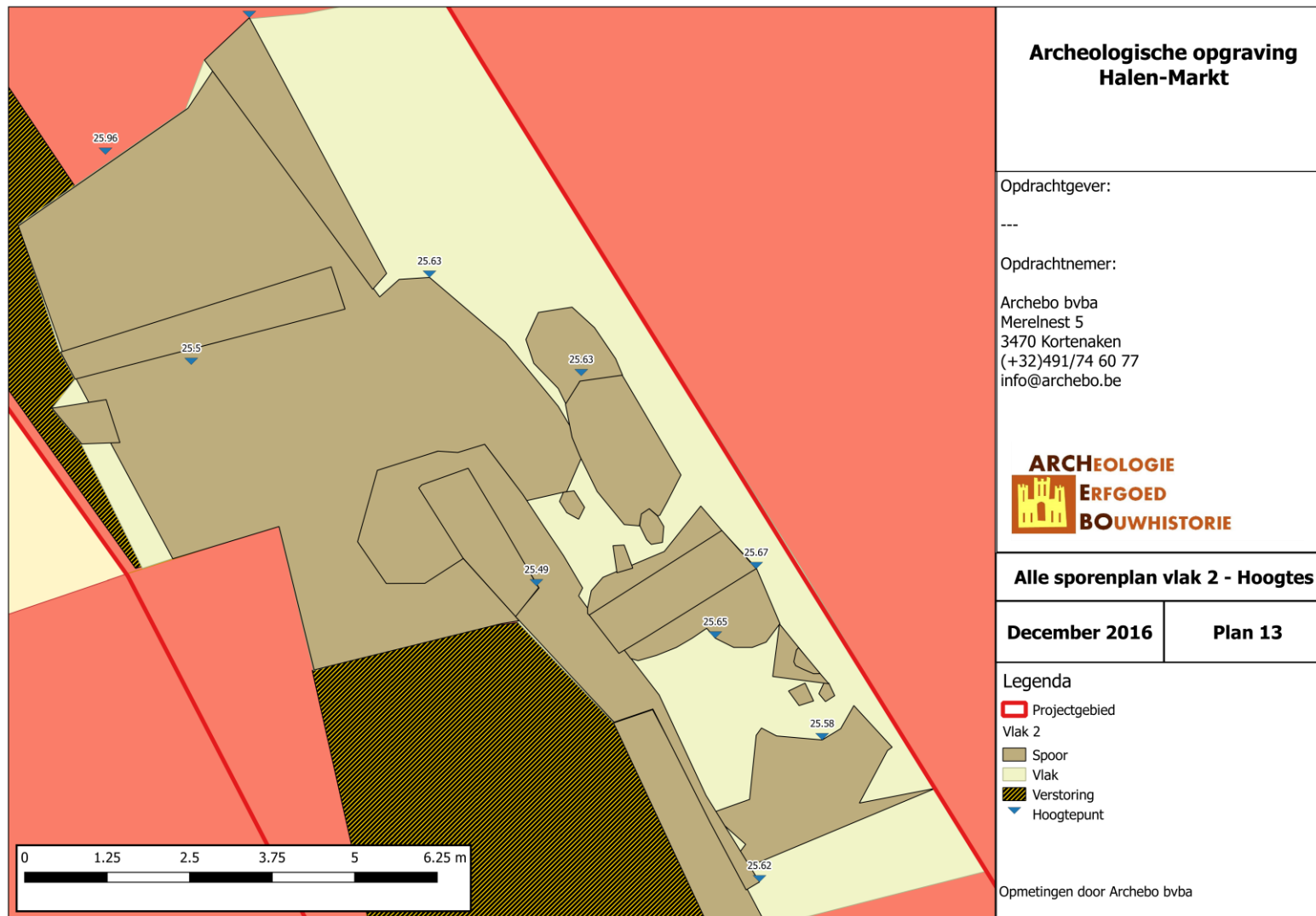
Figuur 9: Coupefoto van spoor 6 (ARCHEBO bvba, 2016).

Figuur 10: Allesporenplan vlak 2, werkput 1 (ARCHEBO bvba, 2016).

Figuur 11: Allesporenplan vlak 2 in werkput 1 met coupes (ARCHEBO bvba, 2017)

Figuur 12: Allesporenplan vlak 2 in werkput 1 met hoogtes (ARCHEBO bvba, 2016)

Vlak 3

Een eerste spoor bevond zich langs de straatkant onder een vloerniveau uit het vorige vlak en betreft allicht een laat-middeleeuwse kelder (spoor 1). Het spoor heeft een diepte van 110 cm en bevat voornamelijk donkergrijs-bruin zand met baksteen en houtskool. Onderaan het spoor bevindt zich een laag met verbrande leem.

Figuur 13: Coupefoto Spoor 1

Hiernaast werden nog 39 andere sporen aangetroffen. Het betreft onder meer een twintigtal paalkuilen (sporen 3, 10, 15, 16, 19, 20, 21, 26, 27, 30, 31 & 36; variërend in diameter tussen 20 en 70 cm) en kuilen (sporen 2, 7, 8, 9, 14, 24, 25, 28, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 46, 47, 48 & 49; variërend in omvang tussen 70 en 150 cm), dewelke allicht aan laat- tot post-middeleeuwse bewoning dienen gekoppeld te worden. Al deze sporen lijken geen structuren te vormen. In één andere kuil (spoor 37; diameter ca. 30 cm) die verbrandingssporen vertoonde, werd een kanonskogel aangetroffen. De exacte functie van dit spoor blijft evenwel onduidelijk. De paalkuilen en kuilen beschikken allen over een homogene donker- tot lichtgrijze vulling met relatief veel houtskoolspikkels.

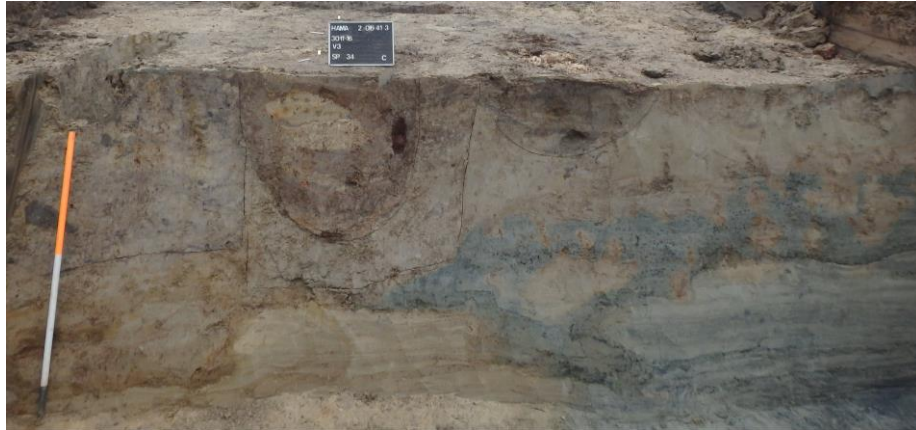

Figuur 14: Vlakkfoto (links) en coupefoto (rechts) van spoor 37 (ARCHEBO bvba, 2016).

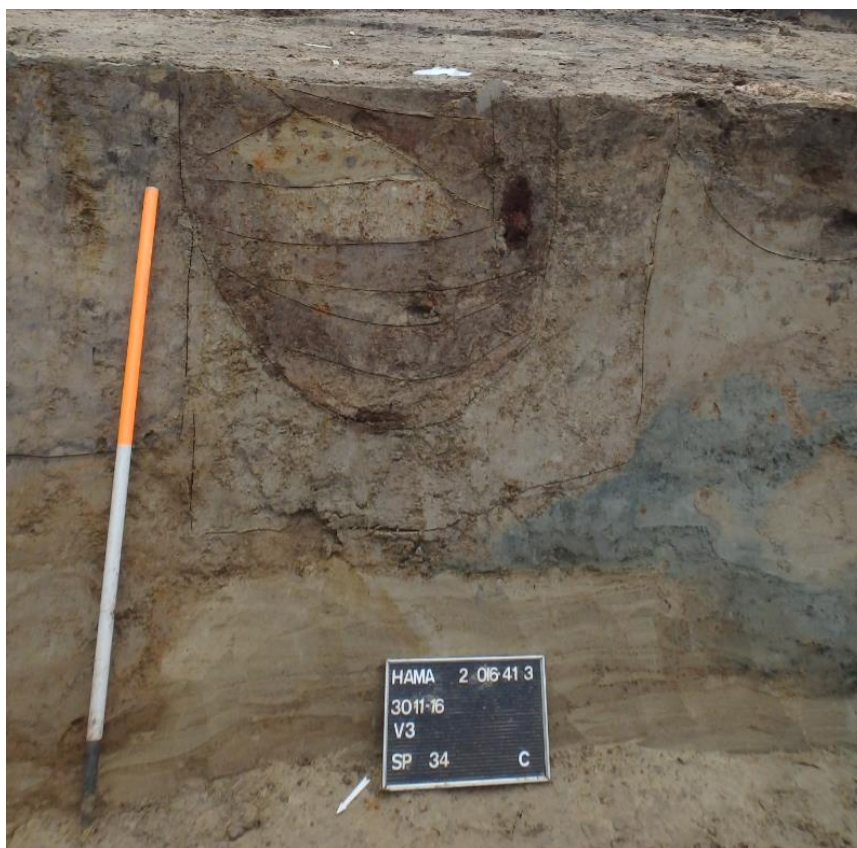
Tot slot werd ook een beerput (spoor 34; diameter ca. 110 cm) en weg (spoor 45; in totaal ca. 25 m lang en 5 m breed) aangetroffen. Binnen de weg, dewelke verhard was met aardewerk en bouwpuin, waren verschillende karresporen waarneembaar. De overige sporen die in het vlak waarneembaar waren, zijn afkomstig van de insteek van de hierboven vermelde beerput.

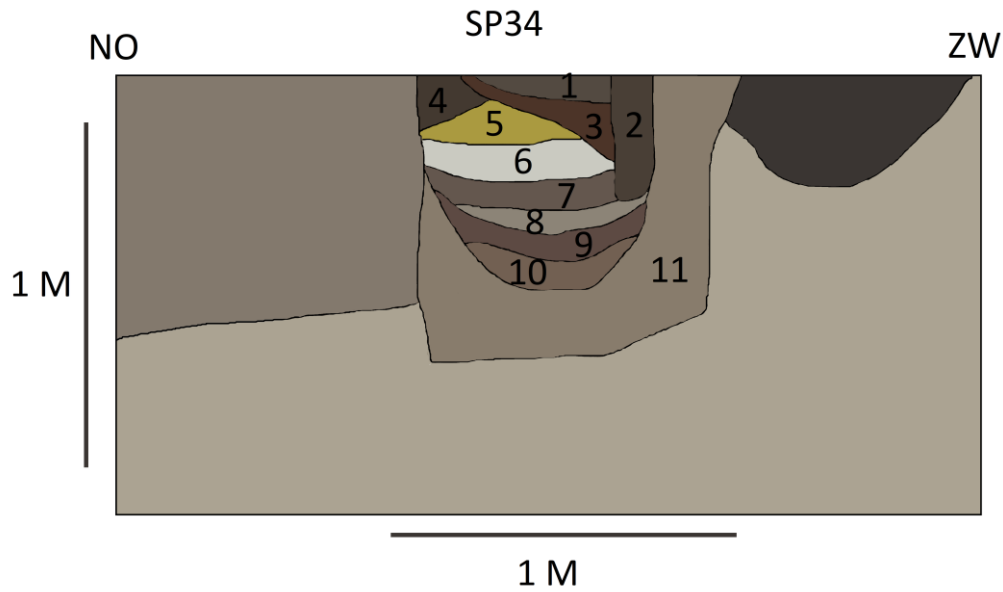
De beerput zelf bevatte geen schervenmateriaal. In de insteek van het spoor (spoor 35) werden evenwel vier scherven in witbakkend aardewerk aangetroffen. Deze scherven kunnen gedateerd worden in de 13de eeuw. De onderste laag van de beerput – de volledige inhoud van de beerput die archeologisch interessant is - werd bemonsterd voor macrobotanisch onderzoek.

Figuur 15: Coupefoto van spoor 34 (ARCHEBO bvba, 2016).

Figuur 16: Coupefoto van spoor 34 met aanduiding van de verschillende lagen (ARCHEBO bvba, 2016).

Beschrijving lagen:

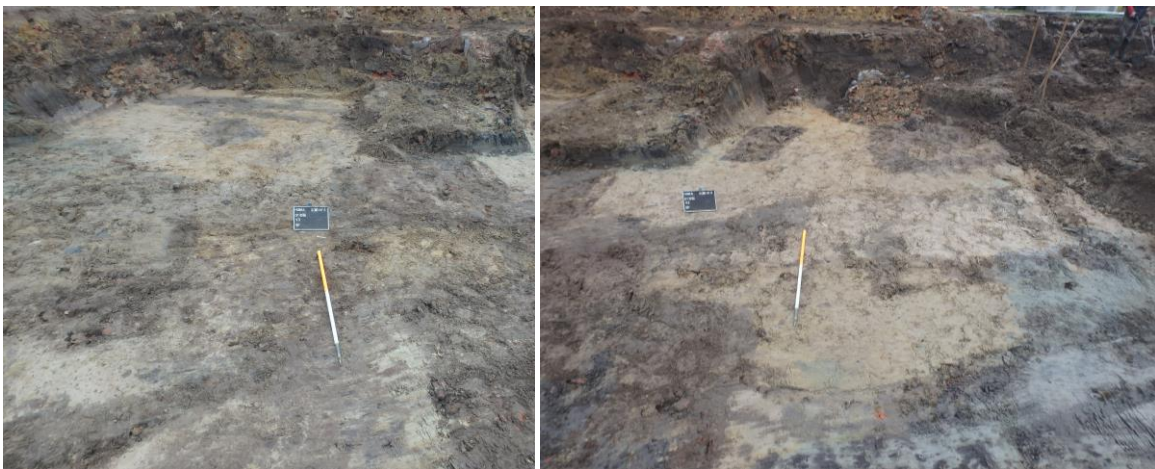
- 1: Donkerbruin-grijs, zandleem, homogeen
- 2: Donkergrijs-bruin, zandleem, resten van hout, homogeen
- 3: Donkerbruin, zandleem, homogeen
- 4: Donkergrijs-bruin, zandleem, homogeen
- 5: Geel-bruin, zand, heterogeen
- 6: Wit-grijs, zandleem, homogeen
- 7: Grijs-bruin, zandleem, homogeen
- 8: Grijs-bruin, zandleem, homogeen
- 9: Bruin, zandleem, homogeen
- 10: Beige-bruin, zandleem, homogeen
- 11: Grijs-geel-bruin, zandleem, homogeen

Figuur 17: Vlakfoto van vlak 3 in zone I (ARCHEBO bvba, 2016).

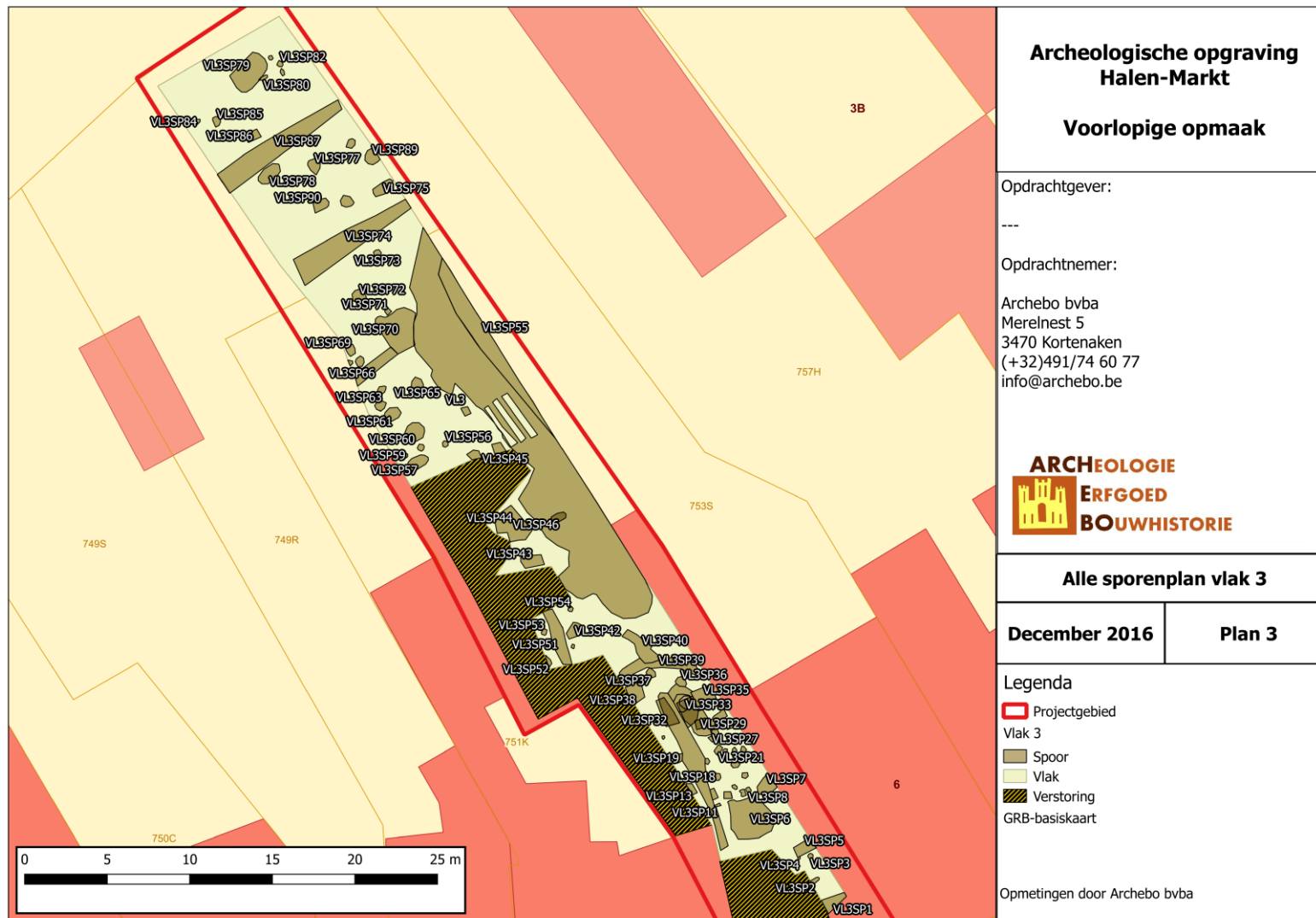
Figuur 18: Vlakkfoto's van vlak 3 in zone I (ARCHEBO bvba, 2016).

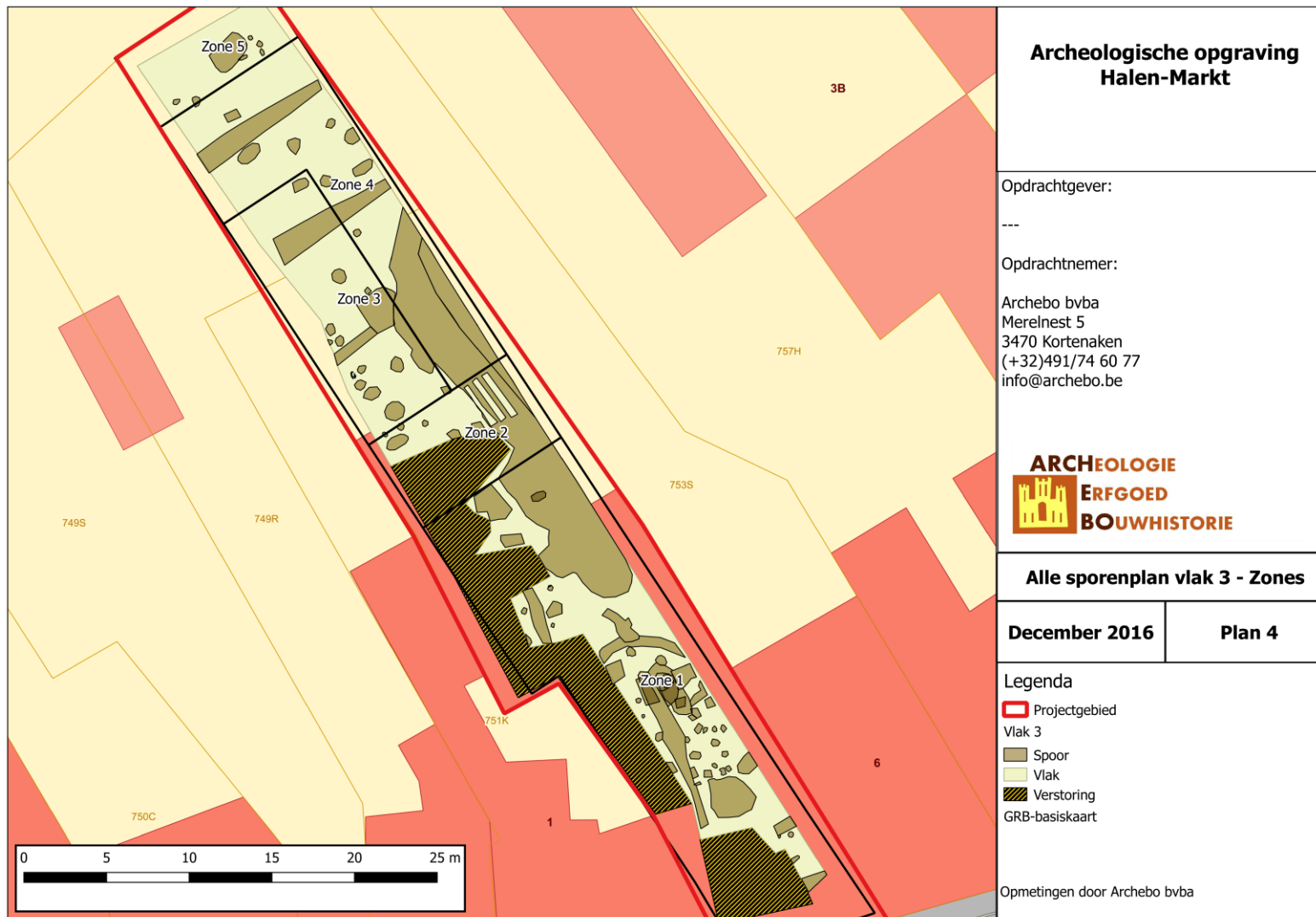
Figuur 19: Vlakkfoto's van vlak 3 in zone I (ARCHEBO bvba, 2016).

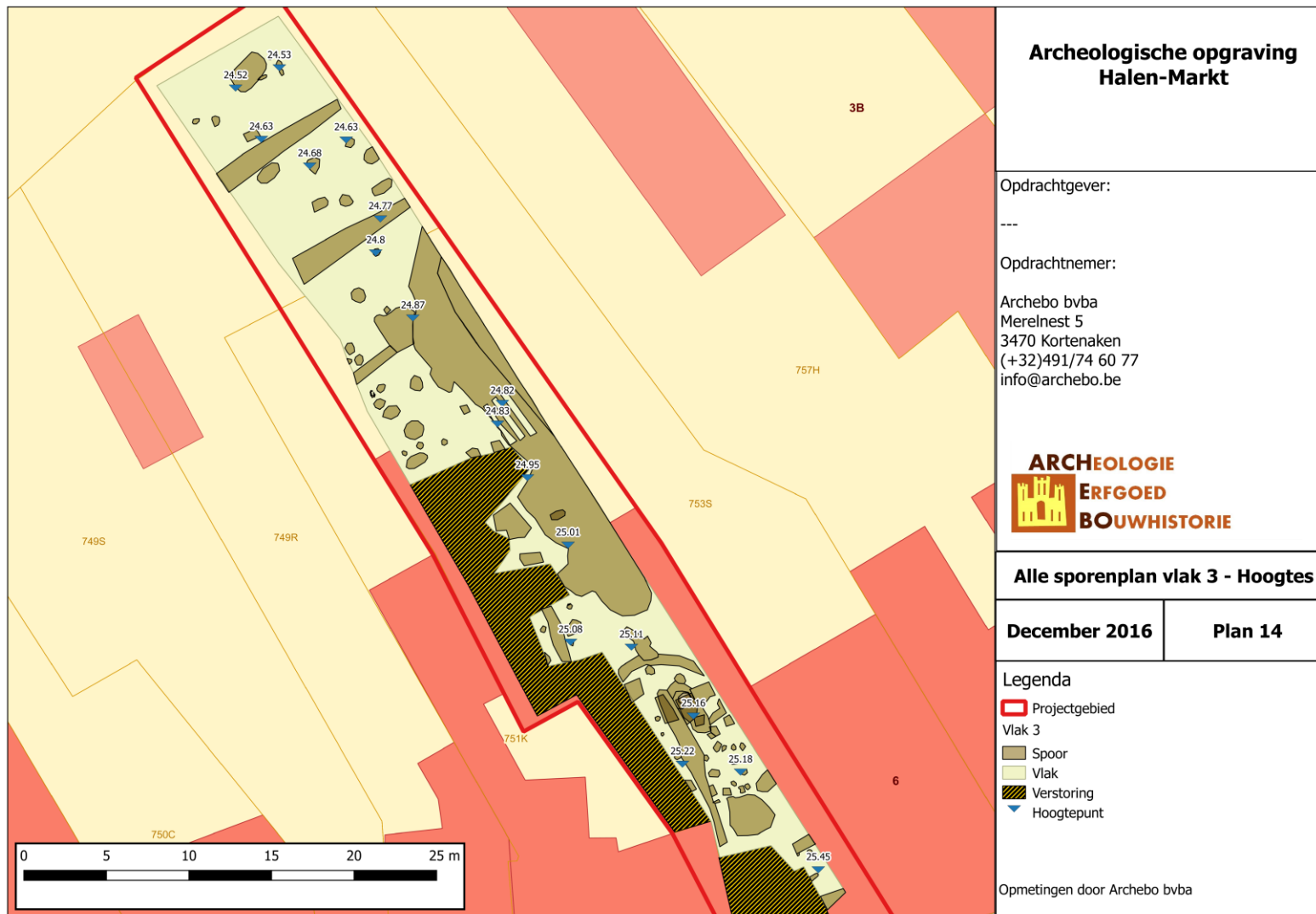
Figuur 20: Vlakkfoto van vlak 3 in zone I (ARCHEBO bvba, 2016).

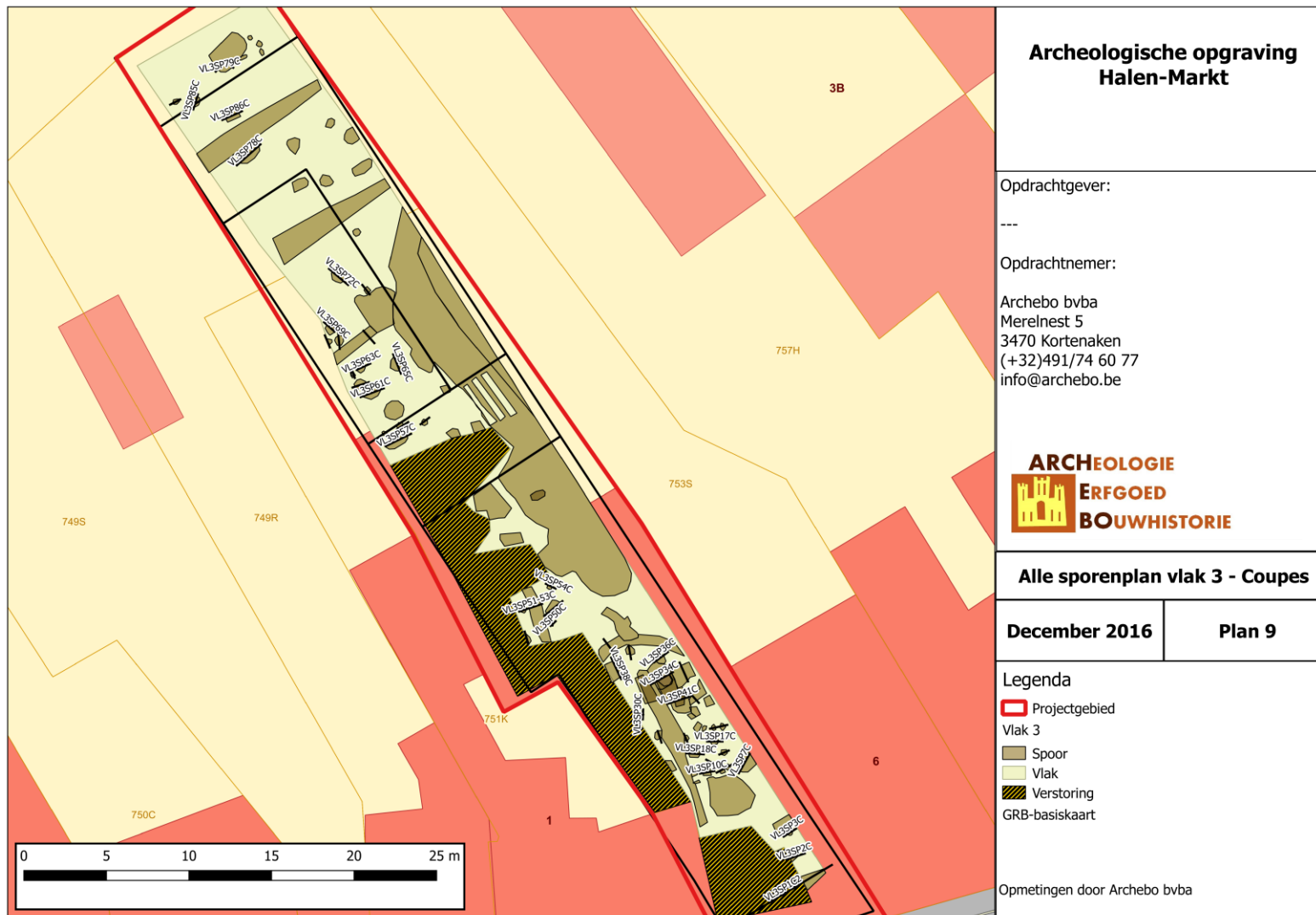
Figuur 21: Allesporenplan van vlak 3 (ARCHEBO bvba, 2016).

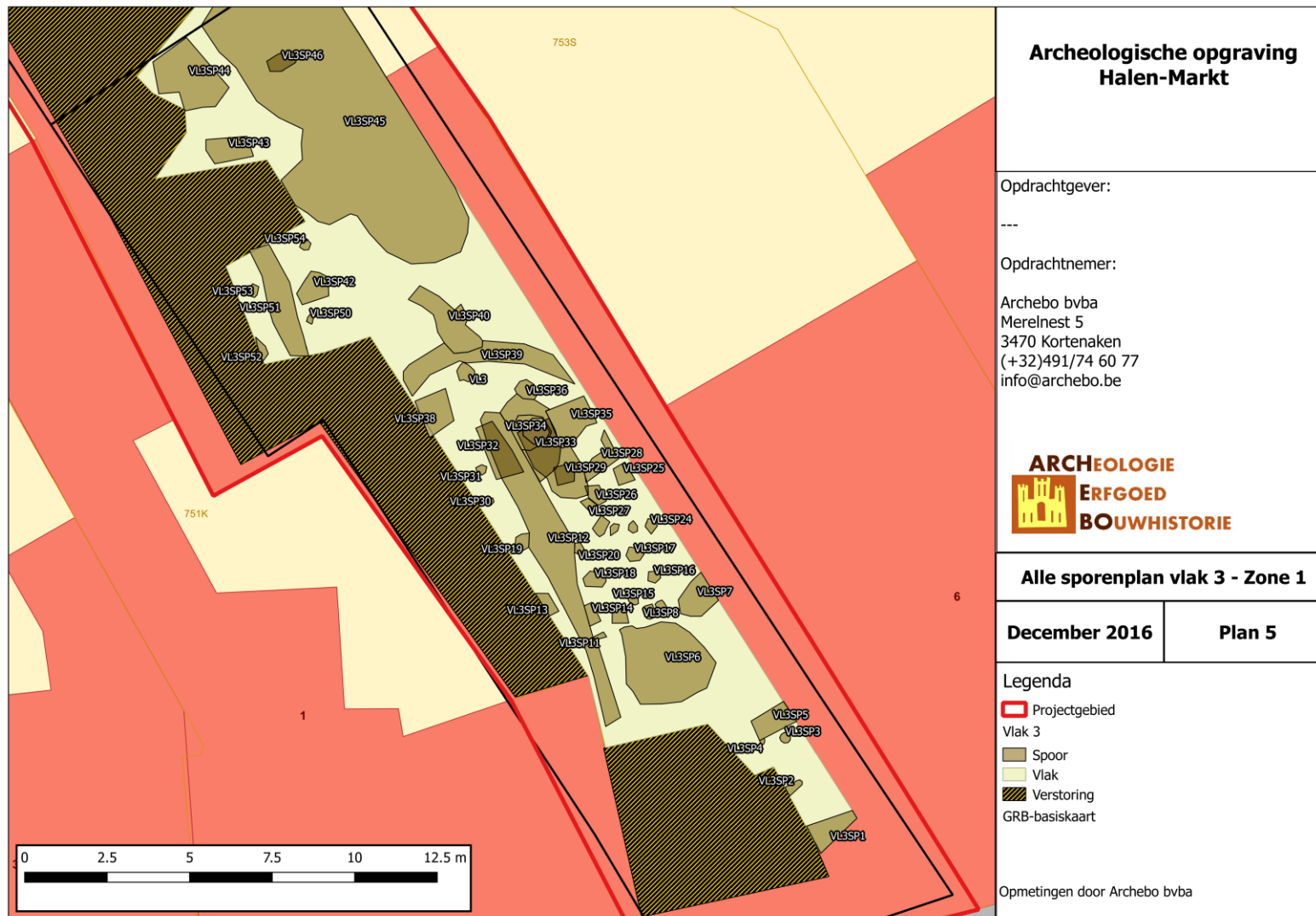
Figuur 22: Allesporenplan van vlak 3 met aanduiding van de zones (ARCHEBO bvba, 2016).

Figuur 23: Allesporenplan van vlak 3 met hoogtes (ARCHEBO bvba, 2016).

Figuur 24: Allesporenplan vlak 3 in werkput 1 met coupes (ARCHEBO bvba, 2016)

Figuur 25: Allesporenplan van vlak 3 zone 1 (ARCHEBO bvba, 2016).

Zone II

Vlak 3

Zoals vermeld bij de bespreking van de methode, werd in zone II slechts één archeologisch niveau aangelegd (vlak 3). Deze zone kende een zware verstoring en vervuiling door de aanwezigheid van een mazouttank.

De weg die reeds in de eerste zone werd aangetroffen, zette zich verder in deze zone. Hiernaast werden nog drie kuilen (48, 49 & 57; respectievelijke afmetingen: 100 x 50 cm; 90 x 50 cm & 120 x 60 cm) en drie paalkuilen (56, 58 & 59; diameter variërend tussen 30 & 50 cm) aangetroffen. Twee van deze kuilen dienen aan de hand van hun materiaal (bouwpuin & botmateriaal) als recent gedateerd te worden. Al deze sporen beschikten over een donkergrijze tot lichtgrijze homogene vulling en vertonen sporen van houtskoolspikkels.

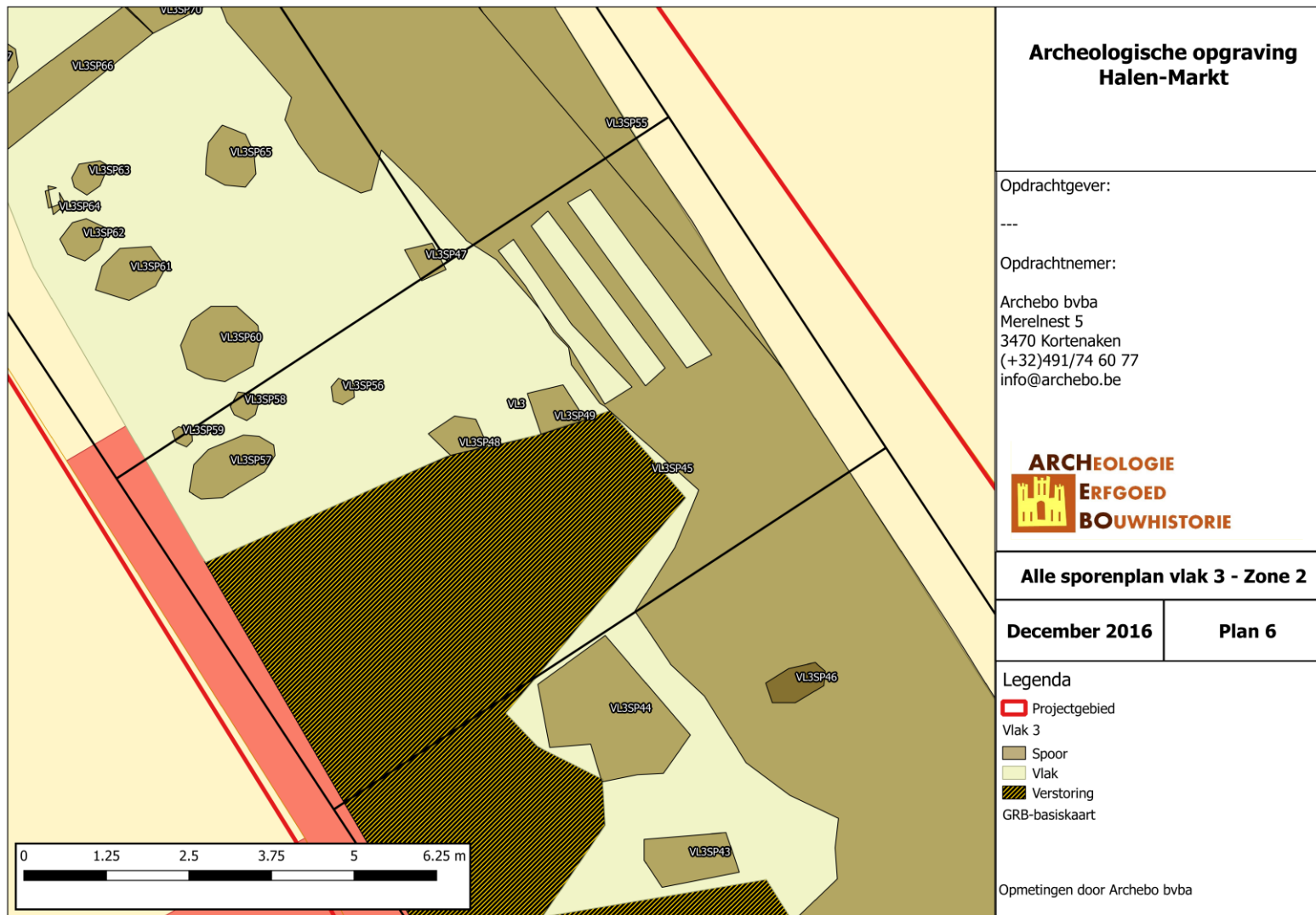
Figuur 26: Vlakkfoto van sporen 48 & 49 (ARCHEBO bvba, 2016).

Figuur 27: Vlakkfoto's van sporen 56, 57, 58 & 59 (ARCHEBO bvba, 2016).

Figuur 28: Vlakfoto van vlak 3 in zone II (ARCHEBO bvba, 2016).

Figuur 29: Allesporenplan van vlak 3 zone 2 (ARCHEBO bvba, 2016).

Zone III

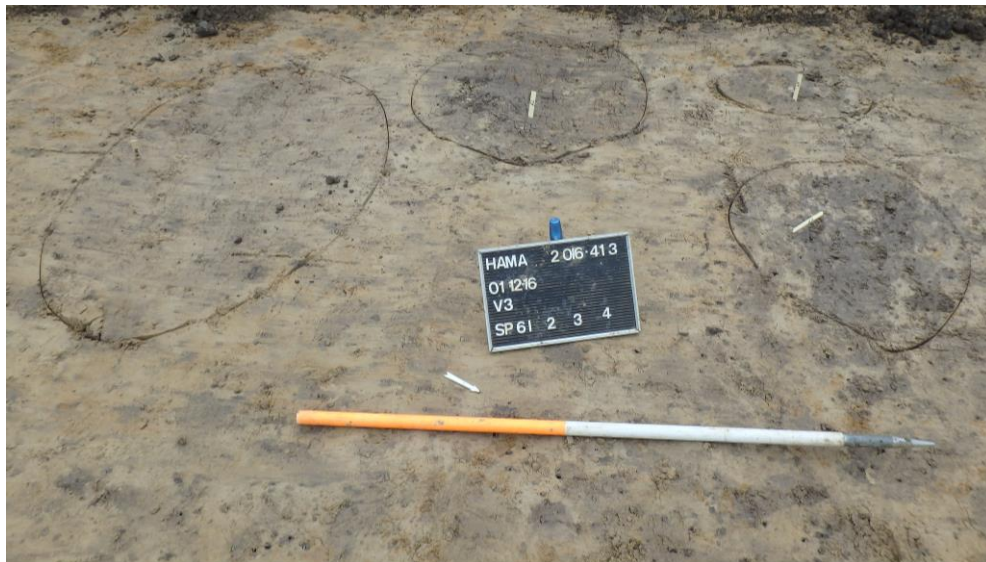
Vlak 3

In zone III werd eveneens maar één archeologisch niveau aangelegd (vlak 3). In totaal werden hier 16 sporen blootgelegd. Het betreft een greppel, de reeds eerder vastgestelde weg en een tiental kuilen. Ook hier konden geen gebouwstructuren herkend worden.

De kuilen variëren in diameter tussen 40 en 80 cm en beschikken over een donker- tot lichtgrijze homogene vulling. De greppel heeft een lengte van ca. 4 m en beschikt over een lichtgrijze homogene vulling.

Figuur 30: Vlakfoto's van vlak 3 in zone III (ARCHEBO bvba, 2016).

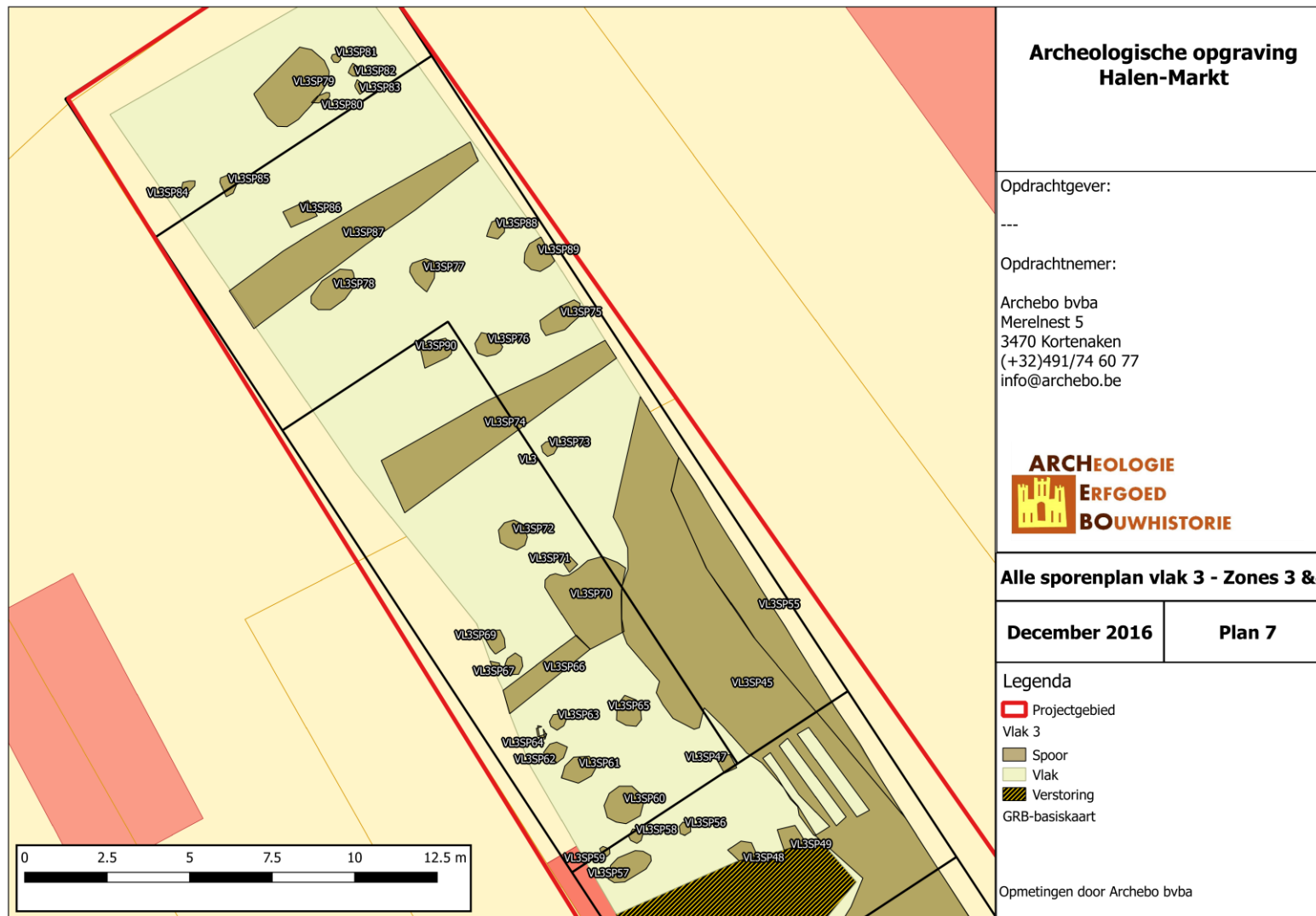
Figuur 31: Vlakfoto van sporen 61 t.e.m. 64 (ARCHEBO bvba, 2016).

Figuur 32: Vlakfoto spoor 66 (ARCHEBO bvba, 2016).

Figuur 33: Vlakfoto's spoor 67 t.e.m. 69 (ARCHEBO bvba, 2016).

Figuur 34: Allesporenplan van vlak 3 zones 3 en 4 (ARCHEBO bvba, 2016).

Zone IV & V

Vlak 3

In zone IV werd één archeologisch niveau (vlak 3) onderzocht door middel van het opschonen en registreren van de sporen. Dit zonder ze te couperen.

Aan de achterzijde van het terrein, zone V, werd de teelaarde verwijderd en werd het terrein afgegraven om het perceel aansluiting te geven op de verharding van het openbaar domein. Deze zone werd onderzocht door middel van een opgraving in één niveau (vlak 3).

In deze zones werden naast twee greppels (sporen 74 & 87) die het terrein doorsnijden een tiental kuilen (variërend in diameter tussen 40 en 100 cm) en enkele paalkuilen (20-40 cm) aangetroffen. Deze sporen beschikken allen over een donkergrijze tot lichtgrijze homogene vulling en lijken ook hier geen gebouwstructuren te vormen. Een deel van de sporen kon aan de hand van hun vorm, kleur, aflijning en inhoud als recent gedateerd worden. Toch bevonden zich ook enkele sporen tussen het geheel die op basis van hun inhoud in de 12de-13de eeuw gedateerd kunnen worden.

Figuur 35: Vlakfoto van zone IV / V (ARCHEBO bvba, 2016).

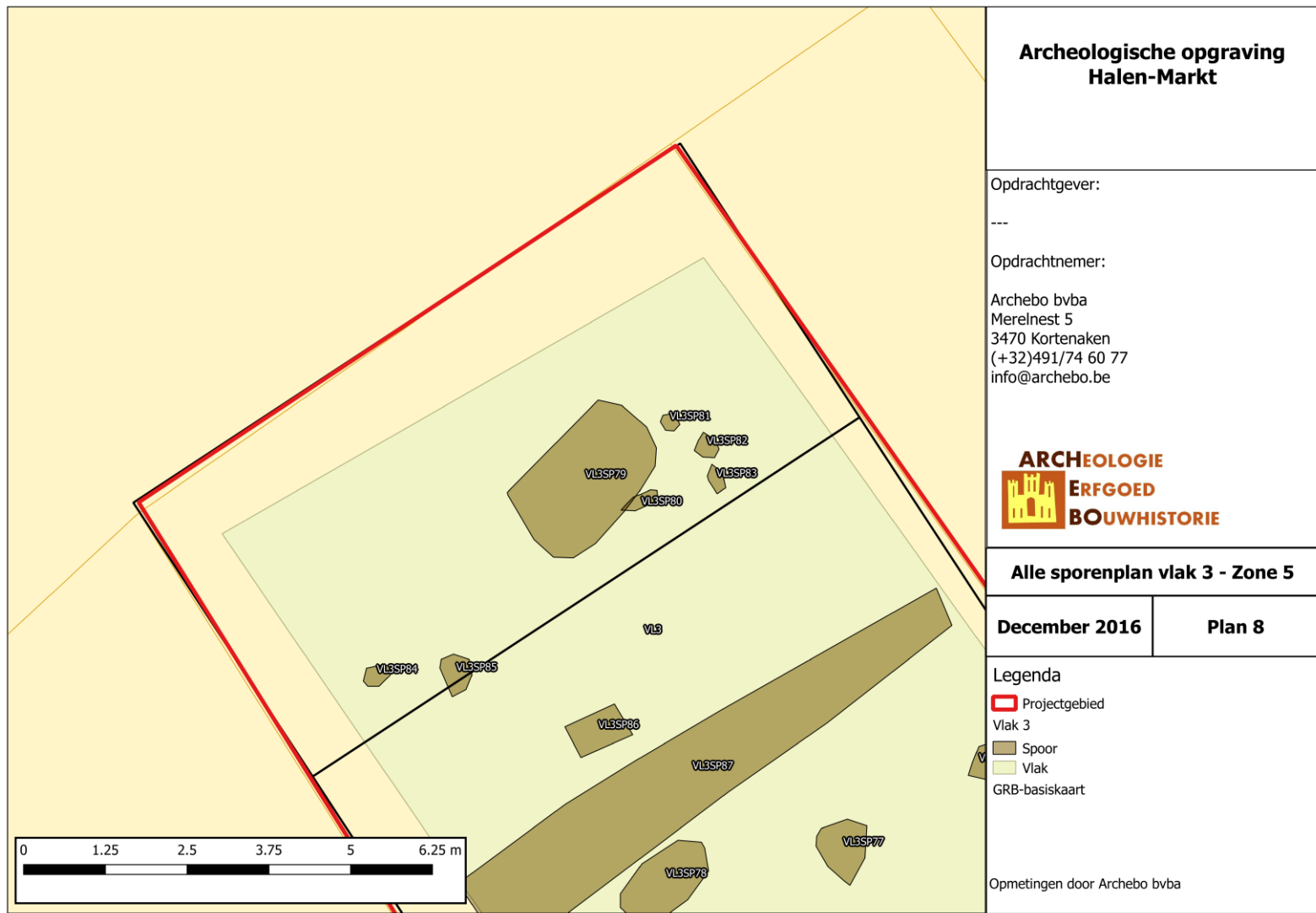

Figuur 36: Vlakfoto van Zone IV / V (ARCHEBO bvba, 2016).

Synthese

De aangetroffen sporen kunnen gekoppeld worden aan verschillende bewoningsfases uit de laat-middeleeuwse tot post-middeleeuwse periode. Langs de straatkant bevonden zich de eigenlijke gebouwen. De noordkant was de eigenlijke tuin of erf waar zich mogelijk kleine bijgebouwen alsook een beerput en een (kleine) weg bevonden.

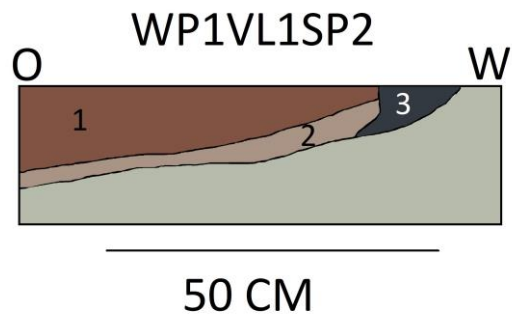

Figuur 37: Allesporenplan van vlak 3 zone 5 (ARCHEBO bvba, 2016)

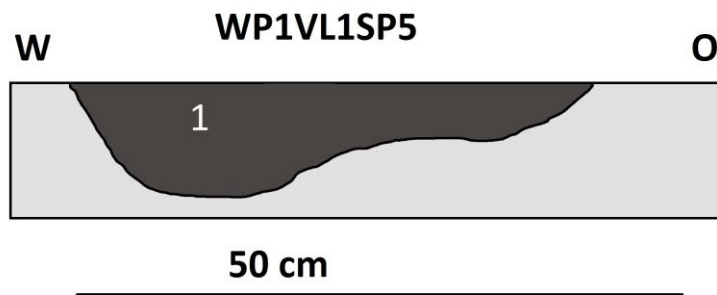
Coupetekeningen

Vlak 1

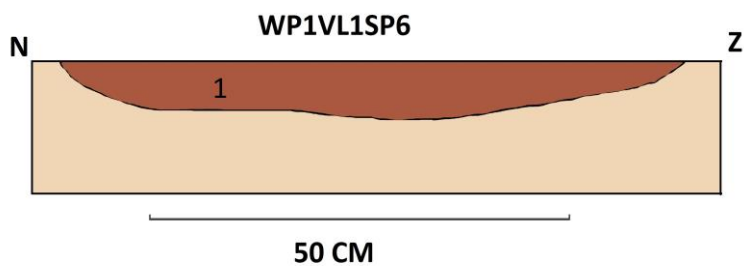
Werkput 1, vlak 1, spoor 2

- 1: Roodbruin, verbrande leem, heterogeen
- 2: Beige, zandleem, homogeen
- 3: Grijs-zwart, veel houtskool, homogeen

Werkput 1, vlak 1, spoor 5

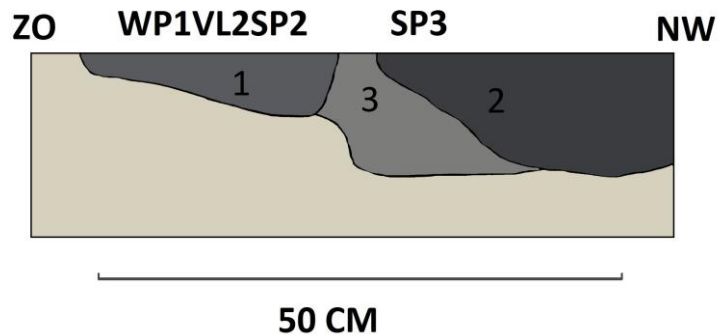
- 1: Lichtgrijs, homogeen

Werkput 1, vlak 1, spoor 5

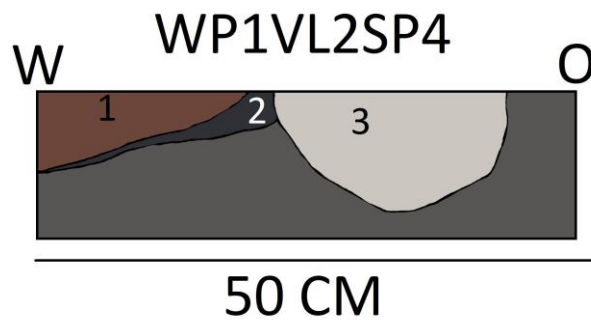
- 1: Roodbruin, verbrande leem, homogeen

Vlak 2

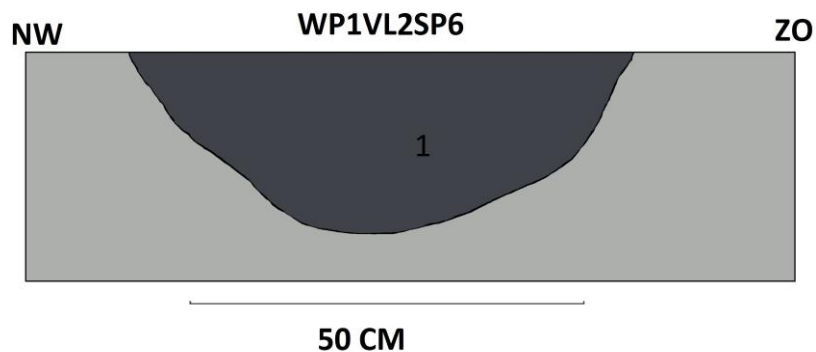
Werkput 1, vlak 2, spoor 2 & 3

- 1: Donkergrijs-bruin, zandleem, houtskoolspikkels, homogeen
- 2: Donkergrijs-bruin, zandleem, veel houtskoolspikkels, homogeen
- 3: Grijs, zandleem, homogeen

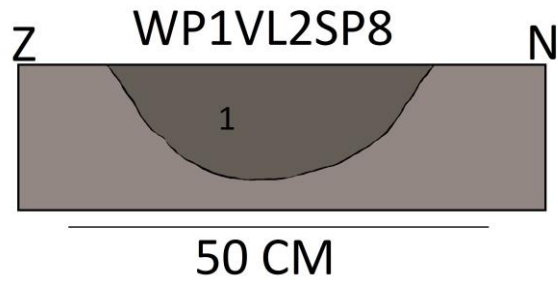
Werkput 1, vlak 2, spoor 4

- 1: Roodbruin, verbrande leem, homogeen
- 2: Grijs-zwart, zandleem, veel houtskool, homogeen
- 3: Grijs-wit, zandleem, homogeen

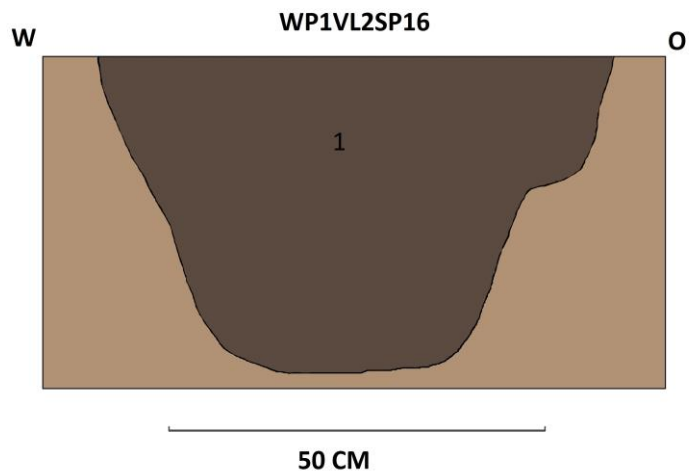
Werkput 1, vlak 2, spoor 6

- 1: Blauwgrijs, zandleem, homogeen, veel houtskoolfragmenten

Werkput 1, vlak 2, spoor 8

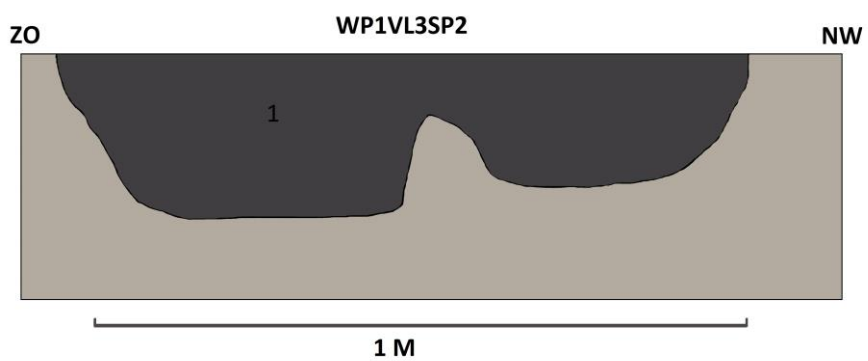
1: Donkergrijs-bruin-geel, zandleem, veel houtskoolspikkels, heterogeen

Werkput 1, vlak 2, spoor 16

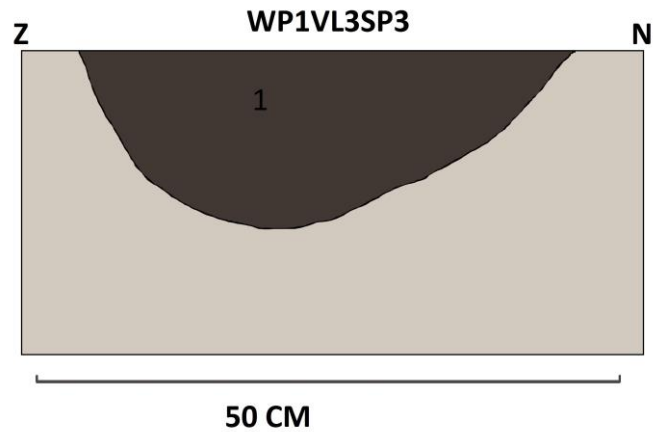
1: Donkergrijs-bruin-geel, zandleem, veel houtskoolspikkels, baksteenfragmenten, heterogeen

Vlak 3

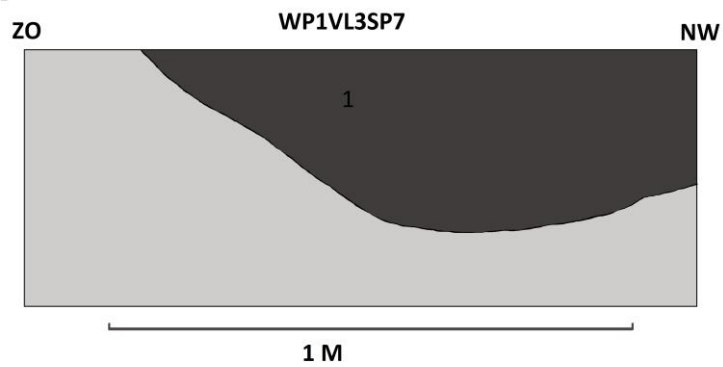
Werkput 1, vlak 3, spoor 2

1: Blauwgrijs, zandleem, houtskoolspikkels, homogeen

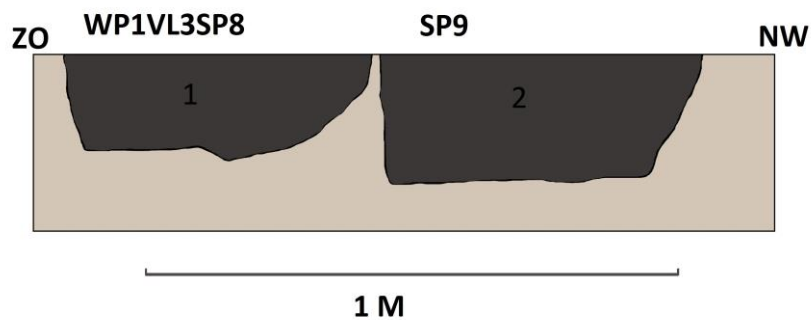
Werkput 1, vlak 3, spoor 3

1: Donkerbruin-grijs, zandleem, homogeen

Werkput 1, vlak 3, spoor 7

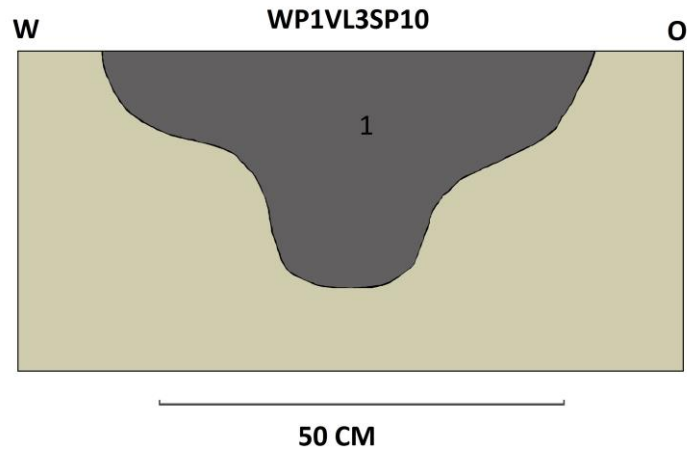
1: Blauwgrijs, zandleem, homogeen, veel houtskoolspikkels, weinig baksteenfragmenten

Werkput 1, vlak 3, spoor 8 & 9

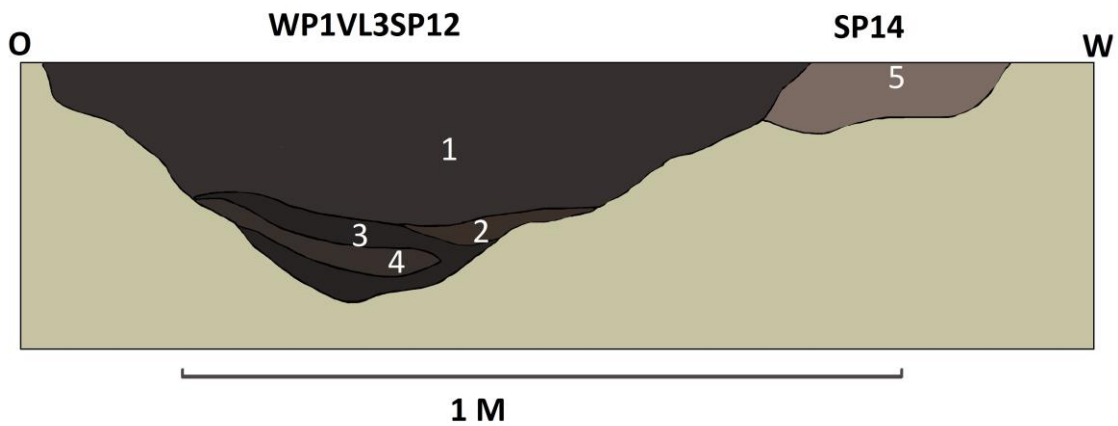
1: Donkerbruin, zandleem, homogeen, weinig verbrande leem

2: Donkergrijs-bruin, zandleem, homogeen

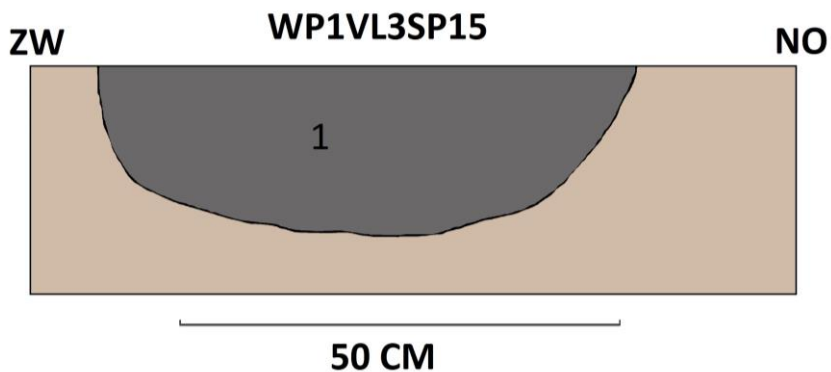
Werkput 1, vlak 3, spoor 10

1: Lichtgrijs-beige, zandleem, mangaanspikkels, homogeen

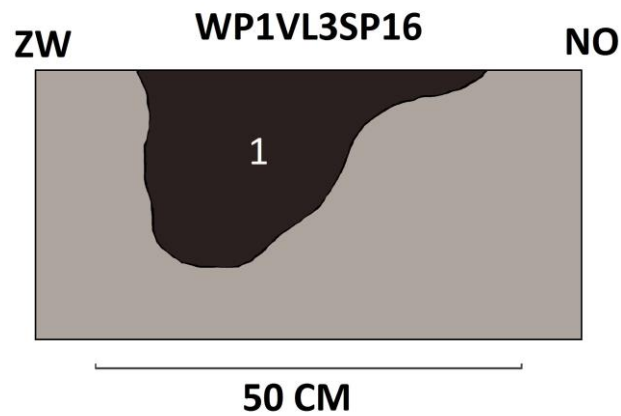
Werkput 1, vlak 3, spoor 12 & 14

- 1: Donkerbruin-grijs, zandleem, houtskoolfragmenten, homogeen
- 2: Donkerbruin, zandleem, homogeen
- 3: Donkerbruin-zwart, zandleem, veel houtskoolspikkels, homogeen
- 4: Donkerbruin, zandleem, homogeen
- 5: Grijs, houtskoolspikkels, zandleem, homogeen

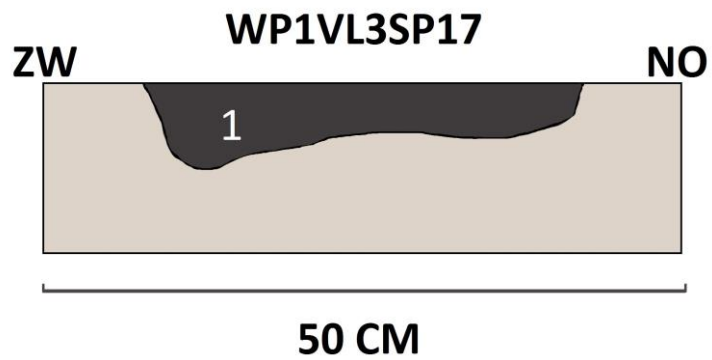
Werkput 1, vlak 3, spoor 15

1: Lichtgrijs-beige, mangaanspikkels, homogeen

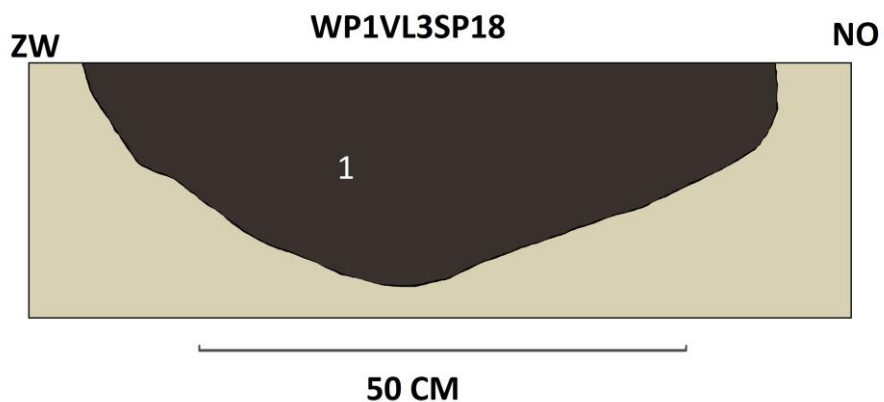
Werkput 1, vlak 3, spoor 16

1: Donkerbruin-grijs, zandleem, homogeen

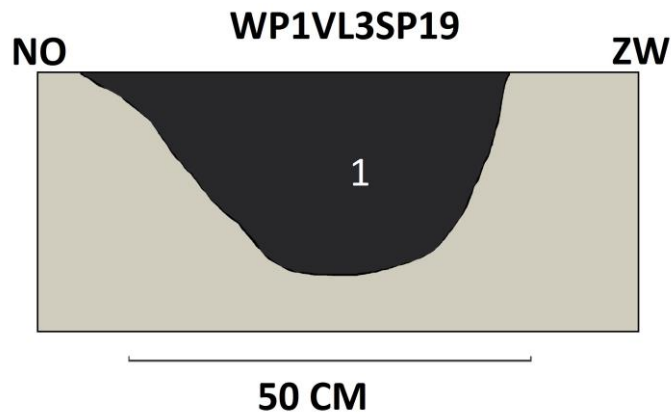
Werkput 1, vlak 3, spoor 17

1: Donkerbruin-grijs, zandleem, homogeen

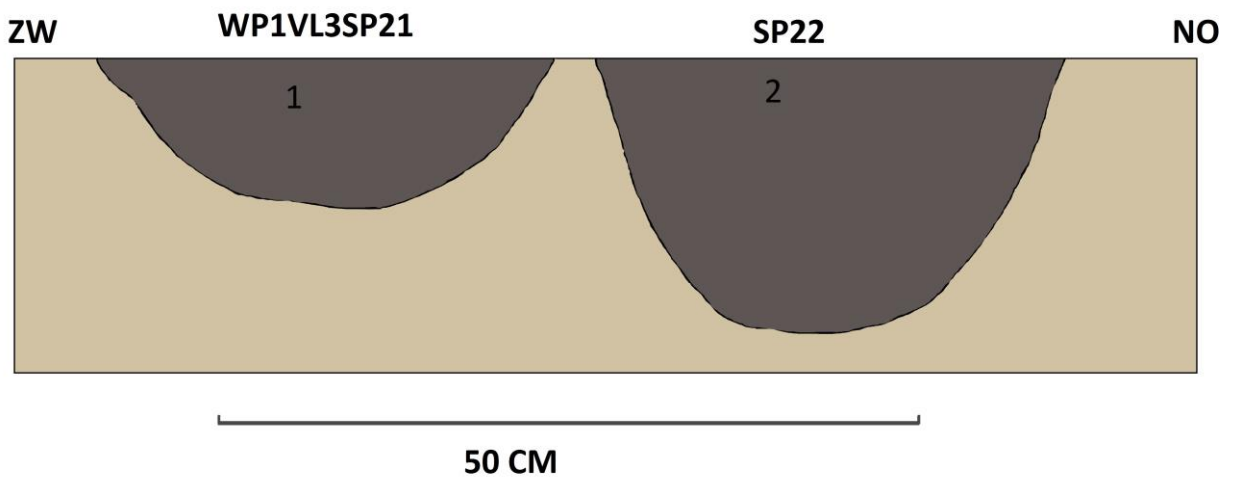
Werkput 1, vlak 3, spoor 18

1: Donkergrijs-bruin, zandleem, veel houtskoolspikkels, mangaanspikkels, homogeen

Werkput 1, vlak 3, spoor 18

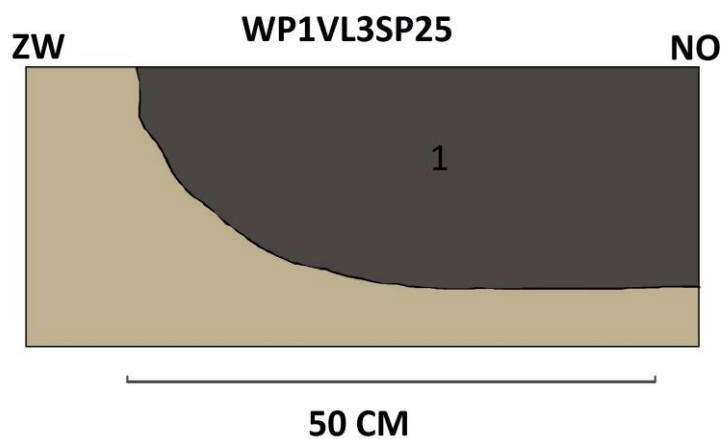
1: Donkergrijs-bruin, zandleem, veel houtskoolspikkels, mangaanspikkels, homogeen

Werkput 1, vlak 3, spoor 21 & 22

1: Bruin-grijs-beige, zandleem, veel mangaanspikkels, homogeen

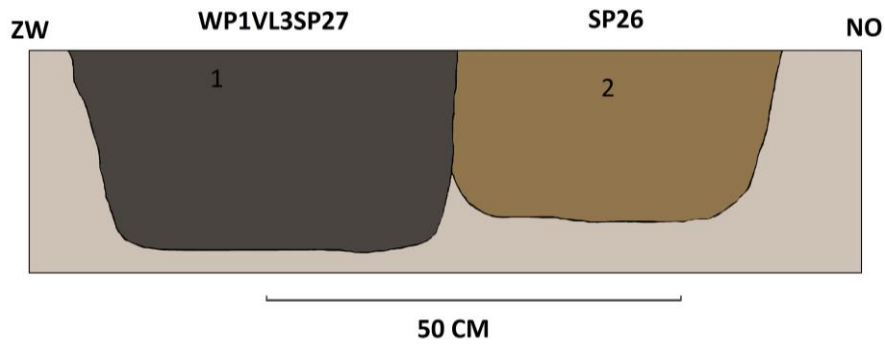
2: Bruin-grijs-beige, zandleem, veel mangaanspikkels, homogeen

Werkput 1, vlak 3, spoor 25

1: Blauwgrijs, zandleem, veel mangaanspikkels, homogeen

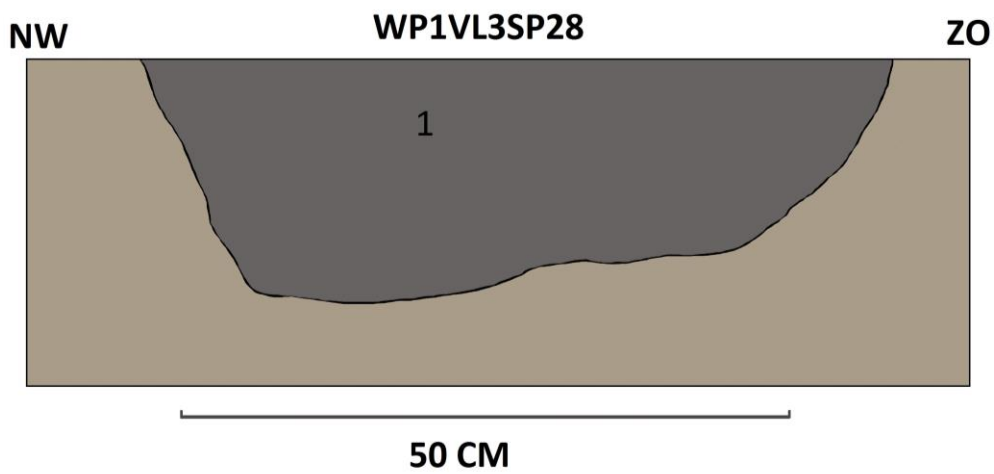

Werkput 1, vlak 3, spoor 26 & 27

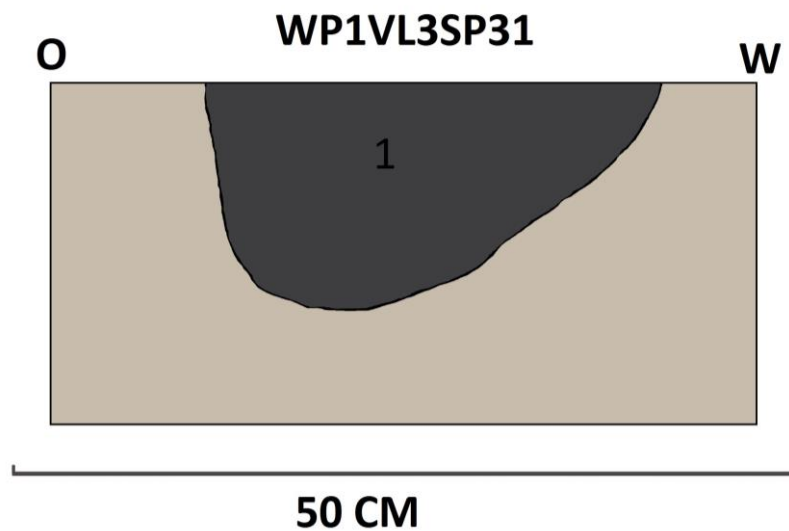
1: Donkergrijs-bruin, zandleem, houtskoolspikkels, homogeen

2: Bruin-grijs-wit, zandleem, heterogeen

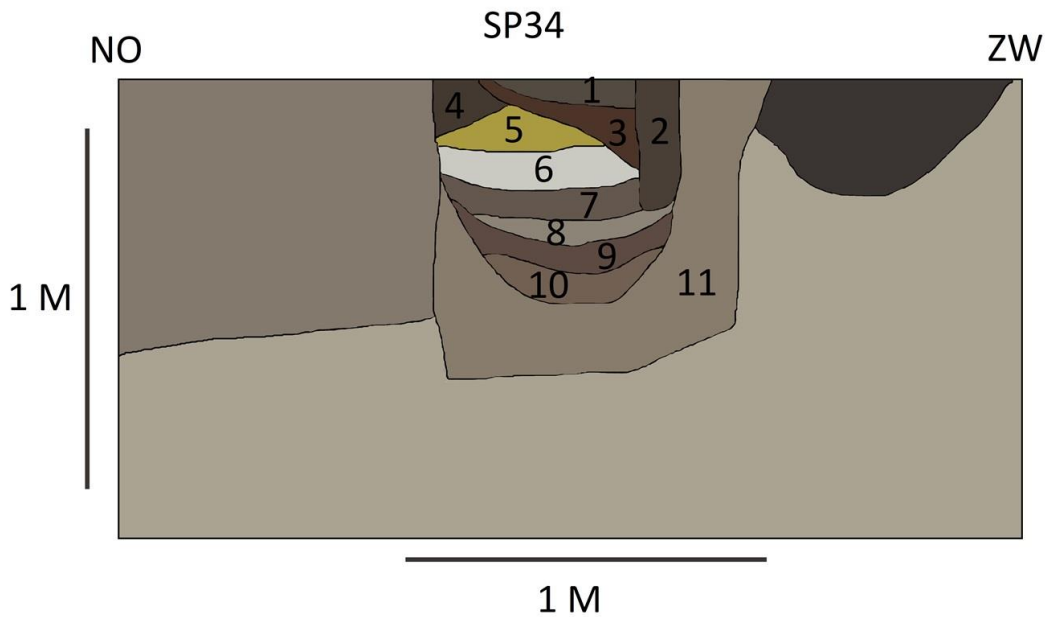
Werkput 1, vlak 3, spoor 28

1: Donkergrijs-bruin, zandleem, houtskoolspikkels, verbrande leem, heterogeen

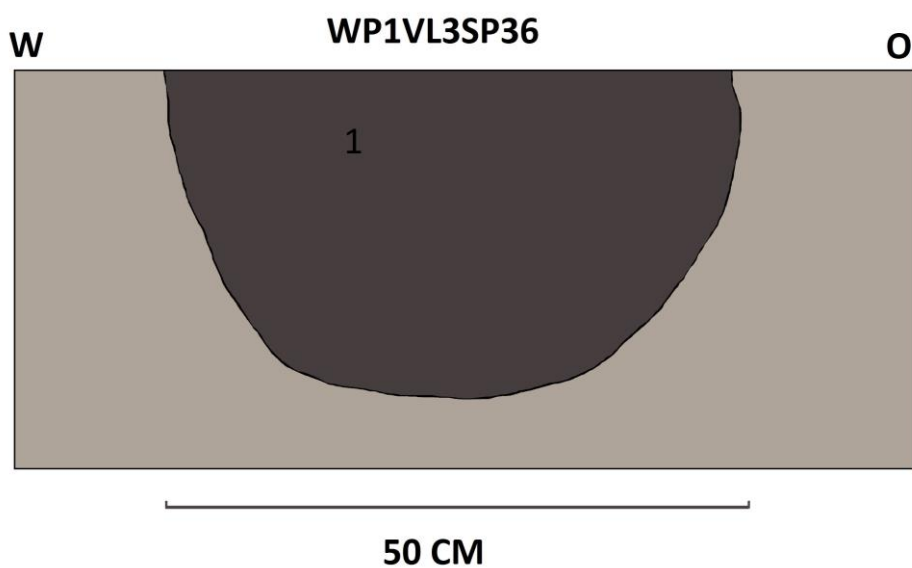
Werkput 1, vlak 3, spoor 31

1: Blauwgrijs, zandleem, homogeen

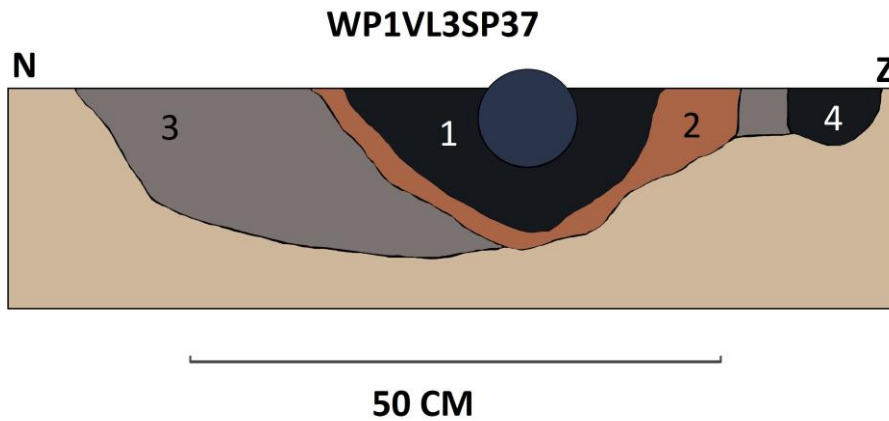
Werkput 1, vlak 3, spoor 34

- 1: Donkerbruin-grijs, zandleem, homogeen
- 2: Donkergrijs-bruin, zandleem, resten van hout, homogeen
- 3: Donkerbruin, zandleem, homogeen
- 4: Donkergrijs-bruin, zandleem, homogeen
- 5: Geel-bruin, zand, heterogeen
- 6: Wit-grijs, zandleem, homogeen
- 7: Grijs-bruin, zandleem, homogeen
- 8: Grijs-bruin, zandleem, homogeen
- 9: Bruin, zandleem, homogeen
- 10: Beige-bruin, zandleem, homogeen
- 11: Grijs-geel-bruin, zandleem, homogeen

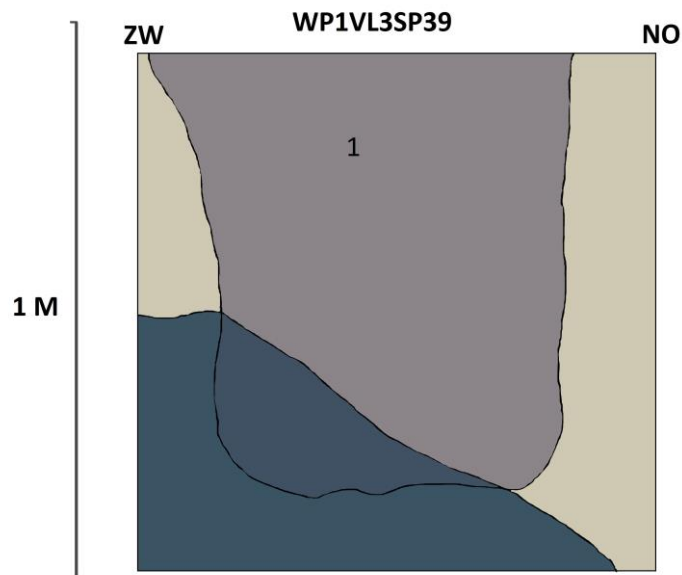
Werkput 1, vlak 3, spoor 36

- 1: Donkerbruin-grijs-wit, zandleem, houtskoolspikkels, mangaanspikkels, heterogeen

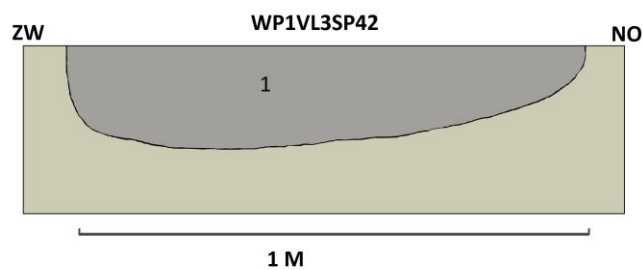
Werkput 1, vlak 3, spoor 37

- 1: Blauwzwart, zandleem, houtskoolfragmenten, homogeen
- 2: Roodbruin, verbrande leem, homogeen
- 3: Roodbruin-grijs, zandleem, homogeen
- 4: Zwartbruin, zandleem, veel houtskool, homogeen

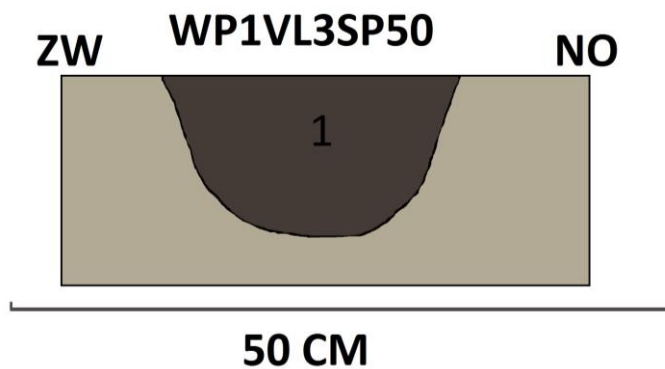
Werkput 1, vlak 3, spoor 39

- 1: Lichtgrijs, zandleem, houtskoolspikkels, homogeen

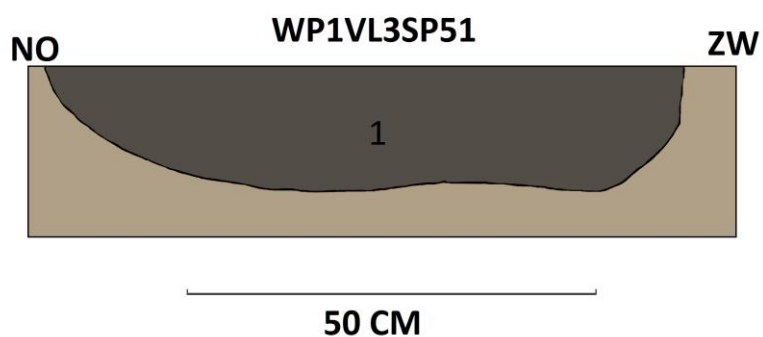
Werkput 1, vlak 3, spoor 42

- 1: Lichtgrijs, zandleem, houtskoolspikkels, homogeen

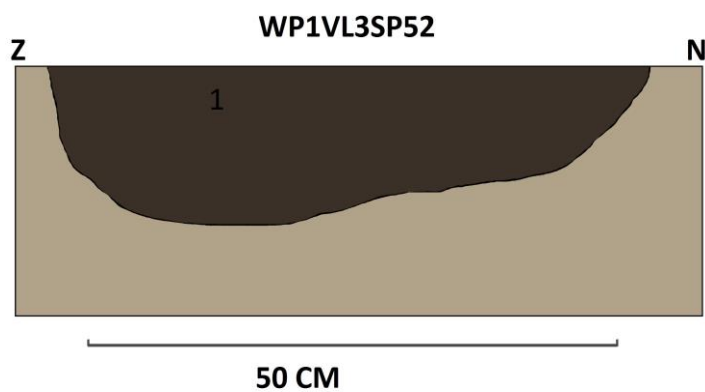
Werkput 1, vlak 3, spoor 50

1: Donkergrijs-bruin, zandleem, homogeen

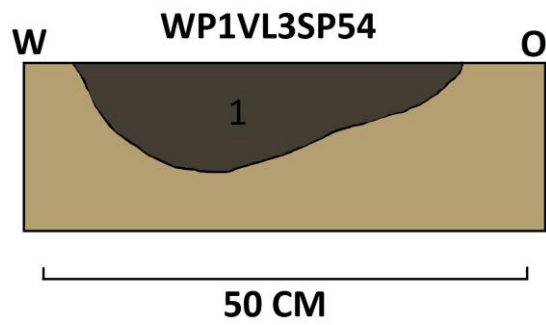
Werkput 1, vlak 3, spoor 51

1: Donkergrijs-bruin, zandleem, houtskoolspikkels, homogeen

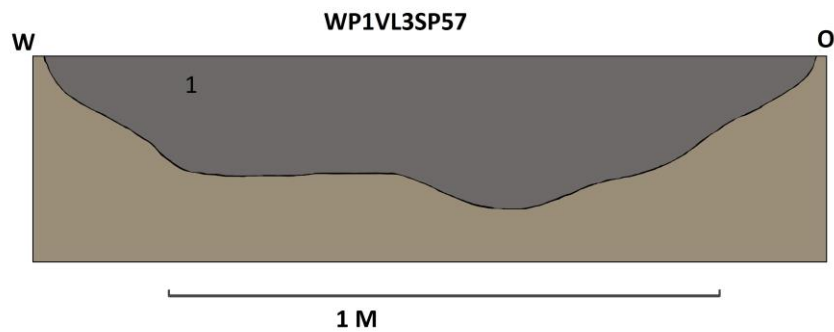

Werkput 1, vlak 3, spoor 52

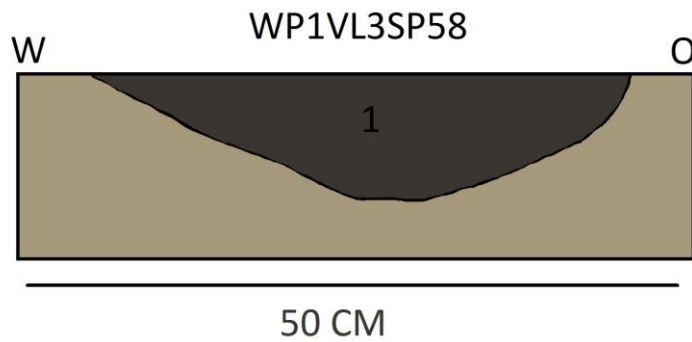
1: Donkergrijs-bruin, zandleem, homogeen

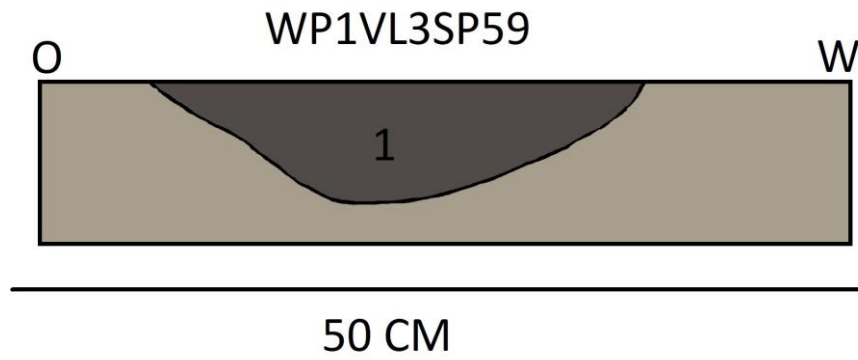
Werkput 1, vlak 3, spoor 54
 1: Donkergrijs, zandleem, homogeen

Werkput 1, vlak 3, spoor 57
 1: Donkergrijs-bruin, zandleem, baksteenfragmenten, houtskoolspikkels, homogeen

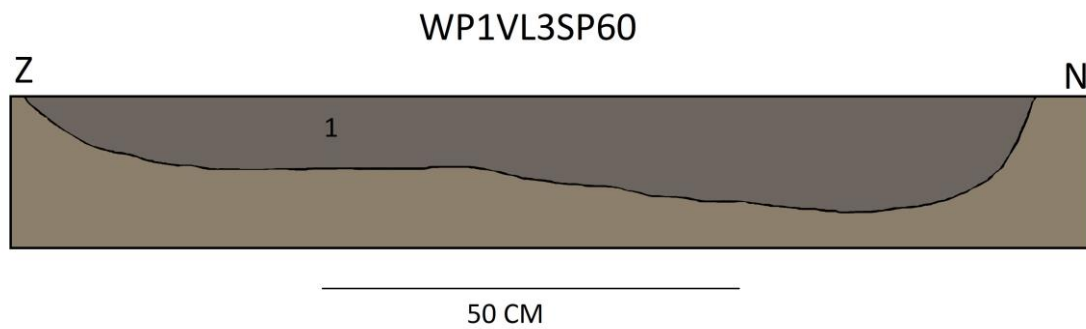

Werkput 1, vlak 3, spoor 58
 1: Grijs-bruin, houtskoolspikkels, zandleem, homogeen

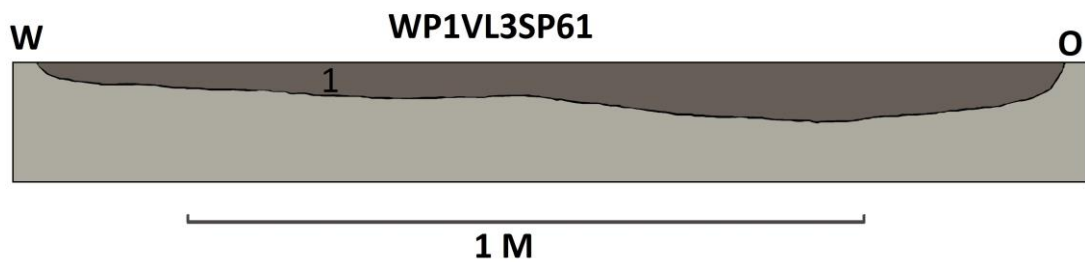
Werkput 1, vlak 3, spoor 59

1: Grijs-bruin, zandleem, houtskoolspikkels, homogeen

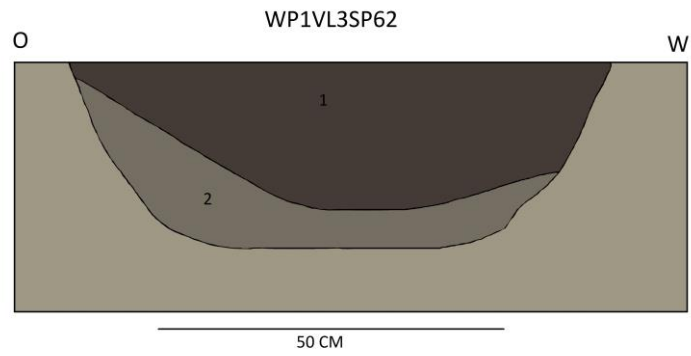
Werkput 1, vlak 3, spoor 60

1: Donkergrijs-bruin, zandleem, houtskoolspikkels, weinig verbrande leem, baksteenfragmenten, homogeen

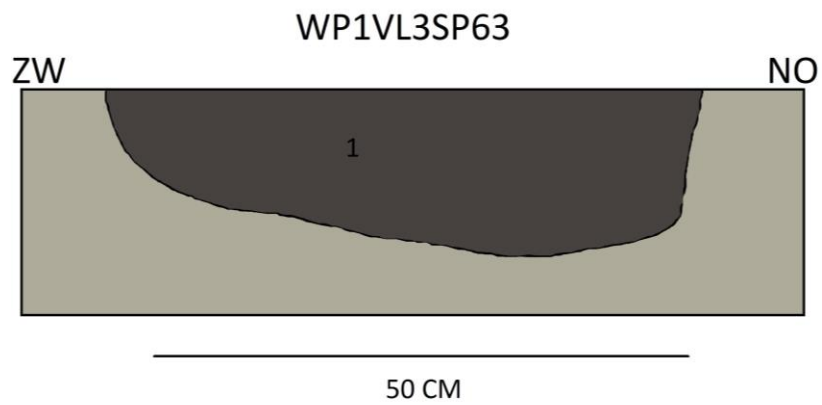
Werkput 1, vlak 3, spoor 61

1: Donkergrijs-beige, zandleem, houtskoolspikkels, homogeen

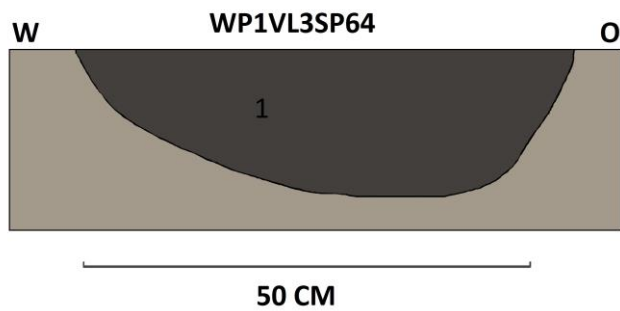
Werkput 1, vlak 3, spoor 62

- 1: Donkergrijs-bruin, zandleem, houtskoolspikkels, homogeen
- 2: Grijs-bruin-beige, zandleem, heterogeen

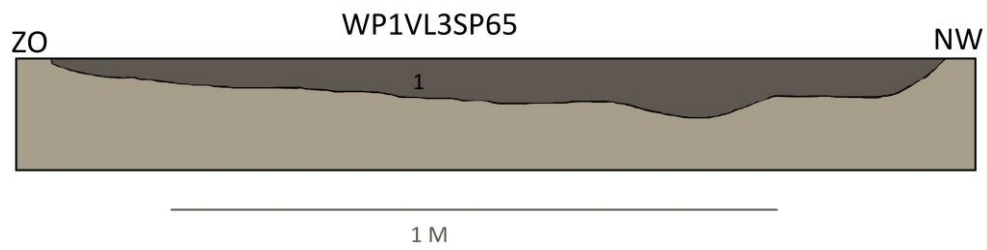
Werkput 1, vlak 3, spoor 63

- 1: Donkergrijs-bruin, zandleem, houtskoolspikkels, homogeen

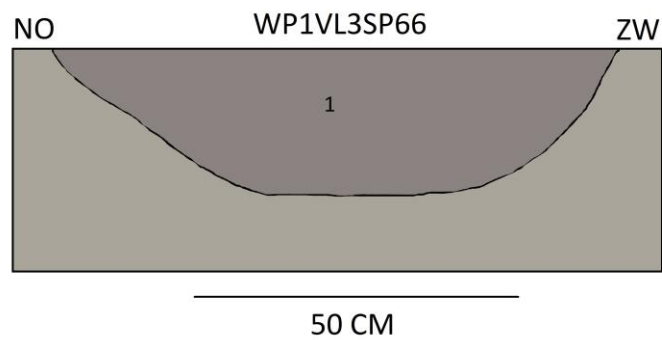
Werkput 1, vlak 3, spoor 64

- 1: Donkergrijs-beige, zandleem, houtskoolspikkels, homogeen

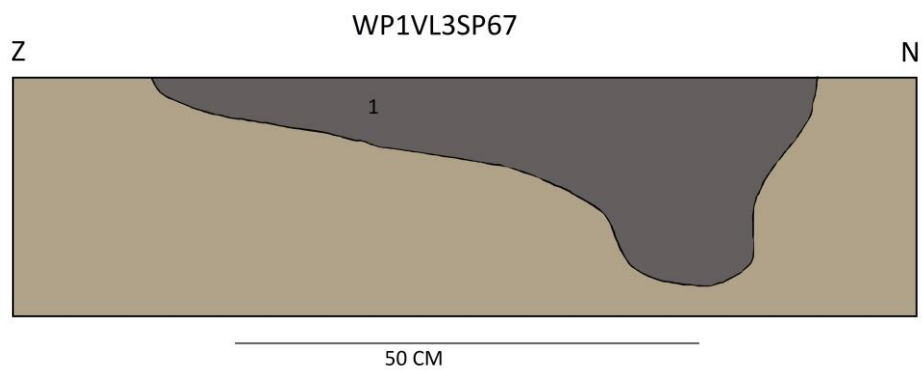
Werkput 1, vlak 3, spoor 65

1: Lichtgrijs-bruin-beige, zandleem, homogeen

Werkput 1, vlak 3, spoor 66

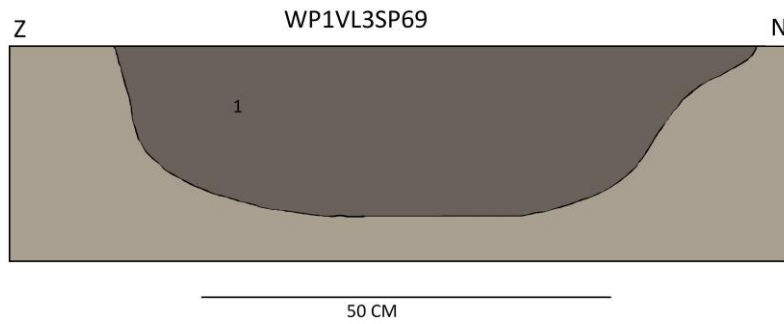
1: Lichtgrijs-bruin, zandleem, baksteenfragmenten, homogeen

Werkput 1, vlak 3, spoor 67

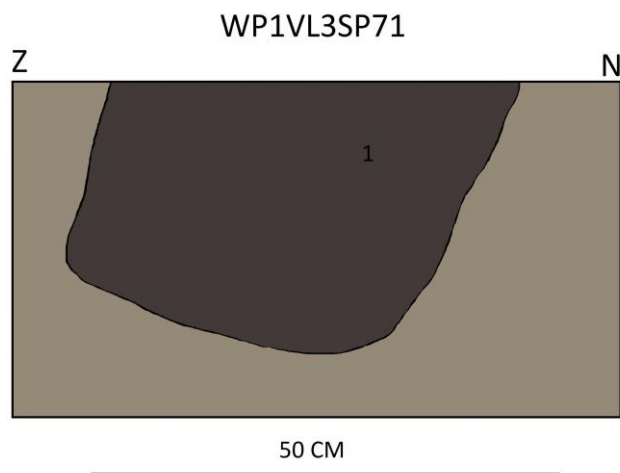
1: Donkergrijs-bruin, zandleem, houtskoolfragmenten, homogeen

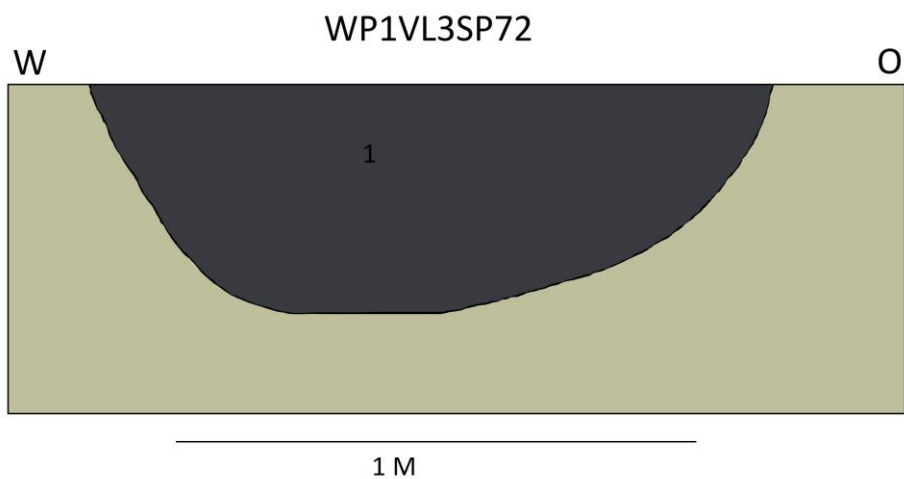
Werkput 1, vlak 3, spoor 69

1: Donkergrijs-bruin, zandleem, houtskoolspikkels, homogeen

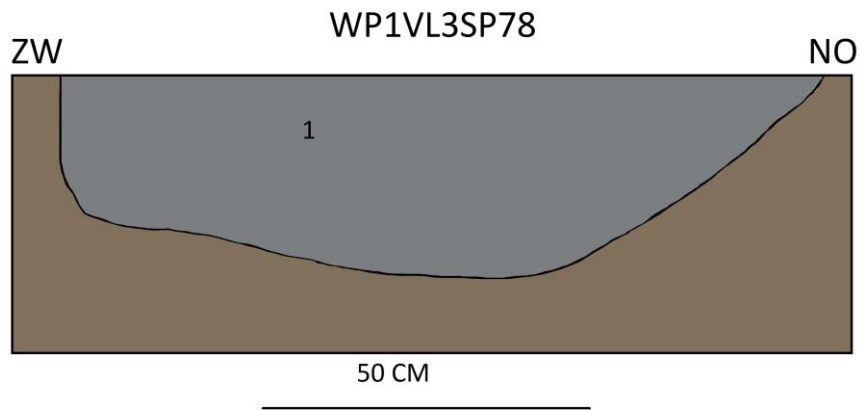
Werkput 1, vlak 3, spoor 71

1: Donkerbruin, zandleem, baksteenfragmenten, homogeen

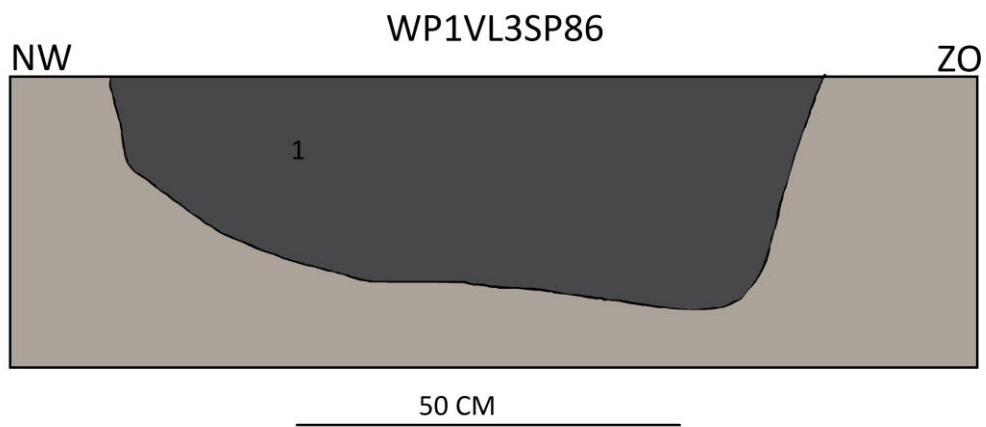
Werkput 1, vlak 3, spoor 72

1: Donkergrijs, zandleem, homogeen

Werkput 1, vlak 3, spoor 78

1: Donkergrijs, zandleem, homogeen

Werkput 1, vlak 3, spoor 86

1: Donkergrijs-bruin-beige, zandleem, heterogeen

10.3. ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN

Algemeen

Algemeen kan er gesteld worden dat de site relatief weinig vondstmateriaal bevatte. Al het materiaal kan gedateerd worden tussen de 12de en 19de eeuw en kan dus geplaatst worden in de Volle tot Late middeleeuwen of post-middeleeuwse periode. Het betreft onder meer witbakkend aardewerk, grijsbakkend aardewerk, roodbakkend aardewerk en steengoed.

Grijs aardewerk wordt reducerend gebakken (de luchttoevoer in de oven wordt beperkt, zodat het bakproces in een zuurstofarme omgeving plaatsvindt, waardoor het ijzer in de klei grijs kleurt). Het komt op in de 13de eeuw en wordt in de loop van de 14de-15de eeuw verdrongen door de roodbakkende variant.¹⁵

Rodbakkend aardewerk wordt in tegenstelling tot grijs aardewerk, oxiderend gebakken en komt vanaf de 13de eeuw voor. Dit in eerste instantie als een luxeproduct in de vorm van hoogversierd aardewerk. Een eeuw later wordt het een normaal product binnen het huishouden. De producten bestaan uit onder andere grappen, vuurstolpen, kommen, bakpannen, lampen en vetvangers.¹⁶

Zoals gesteld, verdrong het rode aardewerk zijn grijze evenknie in de loop van de 14de of 15de eeuw. Wellicht is dit een gevolg van het gebruik van glazuur, dat wel op rood maar niet op grijs aardewerk kan aangebracht worden. Grijs aardewerk is minder poreus dan roodbakkend aardewerk en daarmee minder waterdoorlatend, waardoor het altijd een voordeel had op het rode aardewerk. Dit voordeel verdween echter door het gebruik van glazuur. Producten waarop glazuur is aangebracht zijn bovendien makkelijk schoon te maken. Glazuur werd dan ook aangebracht op de plekken die vuil werden, zoals de bodems van pannen, de binnenzijde van grappen en schenklippen. Omdat glazuur duur was, werd het in de eerste eeuwen nog spaarzaam aangebracht. Pas vanaf de 16de eeuw worden de meeste producten van een dekkende glazuurlaag voorzien.¹⁷

Vanaf de 16e-17e eeuw krijgt het roodbakkend product steeds meer concurrentie van andere keramieksoorten zoals faience, porselein en witbakkend aardewerk. Het roodbakkend aardewerk lijkt steeds meer naar de keuken teruggedrongen te worden, waarbij er minder aandacht wordt besteed aan de afwerking van de producten.¹⁸

Witbakkend aardewerk krijgt haar kleur door de ijzerarme klei waaruit de stukken vervaardigd worden. Deze komt voor in het Rijnland, langs de Maas en Noord-Frankrijk. Het wit aardewerk is altijd geheel of gedeeltelijk met loodglazuur bedekt. Indien niets aan de glazuur wordt toegevoegd, krijgt het aardewerk bij het bakken een gele kleur. Wordt er koper aan toegevoegd, dan komt het als een groen product uit de oven. Toevoegen van mangaan geeft dan weer een bruine kleur.¹⁹

---

¹⁵ G. Boschmans, Scherven vertellen, s.d. / <http://www.geschiedenisvanvlaardingen.nl>

¹⁶ *Ibidem*

¹⁷ *Ibidem*

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ *Ibidem*

Witbakkend aardewerk komt gedurende de middeleeuwen in onze contreien voor als importproduct uit het Maas- (het zogenaamde Maaslands wit) of Rijnland voor. Vanaf de 16de eeuw wordt meer en meer enkel de klei geïmporteerd en worden stukken door lokale pottenbakkers geproduceerd. De vormen die ook bij het roodbakkend aardewerk voorkwamen, verschenen vanaf dan ook in een witbakkende variant op de markt.²⁰

Tot slot omvat steengoed de producten die gemaakt zijn uit klei en vervolgens gebakken zijn op een temperatuur tussen 1150 en 1300 graden. Door deze hoge baktemperatuur is het baksel zeer hard geworden. Steengoed kenmerkt zich door een gladde wand en gladde breuk. De klei en magering zijn volledig versinterd.²¹

Steengoed wordt vanaf het einde van de 13de eeuw in het Rijnland gemaakt. In de beginperiode zijn Langerwehe en Siegburg belangrijke productiecentra. Omdat steengoed geen vocht doorlaat, was het vooral populair als drink- en schenkgeroi, zoals kannen en drinkbekers. De versiering was relatief sober en bestond uit draairingen, radstempels of appliques.²²

Omstreeks 1500 treed er een verandering op. De voorwerpen worden veel rijker versierd, zoals met eiken- en acanthusbladeren, versierde banden, baardmanappliques, spreuken, wapenschilden, etc. Steengoed wordt vanaf dan ook in meerdere centra vervaardigd. Beroemd zijn Keulen, Aken, Raeren, Frechen en Westerwald.²³

In de 18e eeuw treed wederom een versobering op. Versiering verdwijnt of blijft beperkt tot simpele blauwe figuratieve lijnen en patronen. Producten zijn overwegend gericht op opslag, zoals inmaak- en voorraadpotten en miniraalwaterkruiken.²⁴

---

²⁰ G. Boschmans, *Scherven vertellen*, s.d. / <http://www.geschiedenisvanvlaardingen.nl>

²¹ *Ibidem*

²² *Ibidem*

²³ *Ibidem*

²⁴ *Ibidem*

Vondstmateriaal per spoor

Tijdens de aanleg van het eerste vlak werden 4 fragmenten in Rijnlands steengoed aangetroffen. Deze stukken kunnen in de late 15de of vroege 16de eeuw gedateerd worden.

Figuur 38: vier scherven aangetroffen tijdens de aanleg van vlak 1 (ARCHEBO bvba, 2017).

Spoor 4 in vlak 1 bevatte 3 fragmenten grijs aardewerk en 1 fragment witbakkend aardewerk. De stukken kunnen in de 13de eeuw gedateerd worden.

Spoor 1 in vlak 3 bevatte 1 scherf witbakkend aardewerk. Dit stuk kan gedateerd worden in de 12de-13de eeuw.

In spoor 8 uit vlak 3 werden 3 scherven witbakkend aardewerk aangetroffen. Deze stukken kunnen in de 12de of 13de eeuw gedateerd worden.

Spoor 12 in vlak 3 bevatte 3 metaalslakken, 4 fragmenten roodbakkend aardewerk en 2 fragmenten witbakkend aardewerk.

In spoor 15 uit vlak 3 werd één randfragment witbakkend aardewerk aangetroffen. Dit stuk kan gedateerd worden in de 12de-13de eeuw.

Figuur 39: Aardewerkfragment afkomstig uit spoor 15, vlak 3 (ARCHEBO bvba, 2017).

Spoor 16 in vlak 3 bevatte één scherf in Elmpterwaar, één scherf witbakkend aardewerk en één scherf majolica. Het geheel kan in de 15de of vroege 16de eeuw gedateerd worden.

In spoor 19 uit vlak 3 werden zowel één scherf witbakkend als een scherf roodbakkend aardewerk gerecupereerd. Datering: 14de-16de eeuw.

Spoor 22 in vlak 3 bevatte in totaal één scherf grijs aardewerk.

In spoor 25 uit vlak 3 werd botmateriaal aangetroffen. Al deze stukken zijn afkomstig van varken(s).

Spoor 35 uit vlak 3 betreft de insteek van de beerput (spoor 34). In dit eerste spoor werden 4 scherven witbakkend aardewerk aangetroffen. Deze scherven kunnen gedateerd worden in de 13de eeuw.

Spoor 36 in vlak 3 bevatte 8 fragmenten witbakkend aardewerk en één baksteenfragment. Enkele van de aardewerkscherven vertonen op de hals sporen van loodglazuur en één fragment vertoont een radstempelversiering. Het geheel kan gedateerd worden in de 13de eeuw.

Figuur 40: Vondsten afkomstig uit spoor 36 in vlak 3 (ARCHEBO bvba, 2017).

Spoor 55 bevatte één fragment grijs aardewerk. Het stuk kan gedateerd worden in de 13de-14de eeuw.

Figuur 41: Grijs aardewerk afkomstig uit spoor 55 in vlak 3 (ARCHEBO bvba, 2017).

Spoor 57 bevatte 4 scherven roodbakend aardewerk, waarvan 3 exemplaren afgewerkt waren met loodglazuur. Het geheel kan als post-middeleeuws gedateerd worden.

Spoor 67 (vlak 3) bevatte een metaalslak.

In spoor 71 werd één scherf faience, 3 scherven roodbakend aardewerk met loodglazuur, 3 scherven van een tegel in roodbakend aardewerk alsook één scherf steengoed van een middenfrieskruik uit Raeren aangetroffen.

Spoor 72 in vlak 3 bevatte in totaal 19 fragmenten witbakkend en 11 fragmenten grijs aardewerk.

Figuur 42: Aardewerk afkomstig uit spoor 72 in vlak 3 (ARCHEBO bvba, 2017).

In spoor 74 uit vlak 3 werd een fragment roodbakend aardewerk aangetroffen.

METAALDETECTIE

In totaal werden 5 metaalvondsten met de metaaldetector aangetroffen in het vlak. MD 1 betreft (mogelijke) tol in een koperlegering. De datering van dit stuk is laat-middeleeuws tot post-middeleeuws. MD 2 is een lood-tinnen penning of speelschijf. Dit stuk kan gedateerd worden in de 13de of vroege 14de eeuw. MD 3 en 4 betreffen twee musketkogels (ca. 1550-1850).

Figuur 43: Links MD1 (ARCHEBO bvba, 2017).

Spoor 37 uit vlak 3 bevatte een kanonskogel. De kogel heeft een diameter van ca. 75 mm en een gewicht van ca. 1450 g. Het betreft hierdoor een drie pponder. Dergelijke stukken kwamen aan het begin van de 17de eeuw in gebruik.

Figuur 44: Kanonskogel afkomstig uit spoor 37 in vlak 3 (ARCHEBO bvba, 2017).

11. NATUURWETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

MACROBOTANISCH ONDERZOEK

Beerput (WP1VL3SP34) werd bemonsterd en aan EARTH Integrated Archaeology B.V. aangeboden voor analyse. Van de aangeleverde bulkzakken is twee liter materiaal afgenomen. Dit subsample is met kraanwater gezeefd over een reeks zeven met maaswijdten 2, 1, 0,5 en 0,25 mm. Vervolgens is het residu bekeken met een binoculair met opvallend licht en vergroting tot 56X. Voor de analyse is gebruik gemaakt van literatuur en de vergelijkingscollectie van de Rijksuniversiteit Groningen.

Resultaten

Het monster bevat, zoals verwacht, voldoende materiaal voor een beknopte analyse. De macrobotanische resten zijn goed bewaard gebleven, in gemineraliseerde staat. Wilde planten zijn

vrijwel afwezig, economische soorten zijn ruimer vertegenwoordigd. De resultaten van de analyse zijn weergegeven in tabel 1. Opvallend is met name de vondst van, waarschijnlijk, knoflook. Het gaat om een teentje, ofwel een deel van de bol. Deze zachte plantendelen blijven niet vaak bewaard. Vondsten van verkoolde knoflooktenen zijn alleen bekend uit Middeleeuws Laufen (Zwitserland), het Romeinse legerkamp Novaesium (nabij Meuss, Duitsland) en Middeleeuws Dordrecht (Nederland). Toch is knoflook al eeuwen een zeer gangbaar onderdeel van het voedselpatroon onder alle lagen van de bevolking. Daarnaast wordt knoflook al eeuwenlang geroemd om haar medicinale eigenschappen. Knoflook werd als medicijn toegepast bij uiteenlopende kwalen, van infecties tot gezwellen. Men dacht zelfs dat knoflook beschermde tegen de pest.

Latijn	Nederlands	Plantdeel	Aantal
<i>Vitis vinifera</i>	Druif	zaad	39
<i>Malus/Pyrus</i>	Appel/ Peer	zaad	19
<i>Allium sativum</i>	Knoflook	bol	1
<i>Ficus carica</i>	Vijg	zaad	656
<i>Rubus idaeus</i>	Framboos	zaad	8
<i>Rubus fruticosus</i>	Braam	zaad	108
<i>Rubus sp.</i>	Sp.	zaad	10
<i>Chenopodium murale</i>	Muurganzevoet	zaad	2

Tabel 1: Analyseresultaten

Fruit is goed vertegenwoordigd. Vijgen (*Ficus carica*) lijken het meest vertegenwoordigd, maar dit beeld is verraderlijk, aangezien vijgen veel meer zaden per vrucht bevatten dan de eveneens aangetroffen druif (*Vitis vinifera*) en appel/peer (*malus/pyrus*). Ook framboos (*Rubus idaeus*) en gewone braam (*Rubus fruticosus*) zijn aangetroffen. De enige indicatie voor het nuttigen van graan, waarschijnlijk in de vorm van brood, vormt de aanwezigheid van zemelen in het zeefresidu.

Op basis van de aangetroffen voedselplanten lijken de (Laat- Post) middeleeuwse bewoners van de site een voedselpatroon gehad te hebben, dat weinig afweek van de gewoonten van de tijd. Bijzondere rijkdom lijkt niet aan de orde te zijn geweest, wat betreft de plantaardige voeding. Het monster leek een ruime hoeveelheid visresten te bevatten. Helaas wees nader onderzoek uit dat er maar twee identificeerbare resten bij zitten, een tandje van een snoek en een werveltje van een haring.

Het restant bestaat uit vinstekels (niet op soort te brengen) en voornamelijk vogelbot. Het gaat onder andere om wervels en elementen van de vleugel. Sommige elementen zijn wel aangetast. Helaas kan dus geen aanvullende informatie verkregen worden uit deze resten over de economische status van de bewoners aan de Markt te Halen.

Muurganzevoet (*Chenopodium murale*) is de enige wilde plant die vertegenwoordigd is. Met een voorkeur voor omgewerkte grond zoals de randen van tuinen en akkers, wekt deze vondst geen verbazing in deze context.

BOTMATERIAAL

De opgraving heeft een erg kleine collectie dierlijk botmateriaal opgeleverd. Het onderzochte dierlijk botmateriaal werd met de hand verzameld. Het betreft 11 fragmenten, afkomstig uit 1 spoor (sp. 25). Het botmateriaal van Halen kent een zekere fragmentatie, hierdoor kan de determinatie in verschillende gevallen niet meer geschieden. Toch kan aan de hand van dit ongedetermineerde botmateriaal soms achterhaald worden of dit toebehoorde aan een groot, middelgroot dan wel een klein zoogdier. Een aantal botfragmenten kunnen toegeschreven worden aan rund en zijn het resultaat van consumptie.

Naast de analyse van de fragmentatie en kwantificatie, kan een sporenonderzoek op het botmateriaal meer inzicht geven over de relatie tussen mens en dier op de site. Er kunnen geen pathologische veranderingen waargenomen worden op het botmateriaal. Vier van de vijf pijpbeenderen vertonen haksporen. Dit type spoor verwijst naar slacht- en keukenactiviteiten. Vraatsporen, noch brandsporen zijn aanwezig.

De slachtleeftijd van de dieren kon enkel op basis van de epifysen bepaald worden. Het percentage onvergroeide epifysen binnen één groep reflecteert de groep van vóór de leeftijd van vergroeiing geslachte dieren. Binnen het botmateriaal van Halen bezitten 4 botten geen epifyse, 2 tibia hebben een vergroeide epifyse.

12. BESLUIT

De vraagstelling van het onderzoek zal gericht zijn op detecteren van de aangetroffen nederzettingssporen. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

Nederzettingen:

- *Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?*
  - o De aangetroffen archeologische resten dateren uit de volle tot laat en post-middeleeuwse periode en beschikken over een matig tot goede bewaring. In totaal werden een honderdtal sporen aangetroffen. In de uiterst zuidelijke helft van het onderzoeksgebied werden zowel in het eerste als tweede vlak enkele vloerniveaus bestaande uit aangestampte aarde aangetroffen. Hierin bevonden zich enkele haarden alsook de fundering van een muur opgetrokken in ijzerzandsteen en kalkmortel. In het derde vlak werd wellicht de restanten van een laatmiddeleeuwse kelder aangetroffen. De overige sporen die op het terrein werden aangetroffen – naar het noorden toe – dienen eveneens als bewoningssporen geïnterpreteerd te worden, maar hier konden geen structuren waargenomen worden. Het betreft voornamelijk kuilen en paalkuilen maar bijvoorbeeld ook een beerput.
- *Zijn er structuren te herkennen? Wat is hun aard (functioneel, bewaringstoestand), datering, verspreiding en ruimtelijke samenhang?*
  - o Langs de straatkant werden sporen aangetroffen van verschillende gebouwen uit de laat- tot post-middeleeuwse periode (aangestampte vloerniveaus met hardkuilen, paalkuilen, kuilen, muren en uitbraaksporen, greppels en zowel een water- als beerput). Naar het noorden toe werden eveneens sporen aangetroffen (voornamelijk kuilen en paalkuilen maar bijvoorbeeld ook een beerput), maar hier konden geen structuren waargenomen worden.
- *Welke elementen omvatte het erf en hoe zijn ze gestructureerd?*
  - o Langs de straatkant bevonden zich de eigenlijke gebouwen. De noordkant was de eigenlijke tuin of erf waar zich mogelijk kleine bijgebouwen alsook een beerput en een (kleine) weg bevonden.
- *In hoeverre kan er ondanks de verstoring van de voormalige kelder nog gebouwplattegronden worden herkend en kunnen er uitspraken worden gedaan met betrekking tot functionele en constructieve aspecten van de gebouwen? Is er sprake van herstelfasen? Zijn er aanwijzingen voor interne organisatie binnen de gebouwen?*
  - o Tijdens het onderzoek werden verschillende bewoningssporen aangetroffen uit de volle tot laat en post-middeleeuwse periode. De sporen, vloerniveaus met hardkuilen, muren en uitbraaksporen, paalkuilen, water- en beerput kunnen gekoppeld worden aan verschillende bewoningsfasen. De talrijke sporen kunnen echter niet toegeschreven worden aan gebouwplattegronden als dusdanig. Zowel herstelfasen als aanwijzingen voor interne organisatie zijn bijgevolg niet van toepassing.
- *Zijn er aanwijzingen voor artisanale of andere activiteiten? Welke?*

- Er zijn geen aanwijzingen teruggevonden van artisanale of andere activiteiten. Ondanks de afwezigheid van aanwijzingen kan het echter niet uitgesloten worden dat dergelijke activiteiten plaatsvonden.
- *Is er sprake van een fasering?*
  - Er kan geen fasering worden vastgesteld in de verschillende bewoningssporen. De bewoningssporen kunnen gedateerd worden in de volle tot late en post-middeleeuwse periode.
- *Wat is de relatie met de sites aan de Nederstraat en Industriestraat?*
  - De vondsten die aangetroffen zijn op dit onderzoeksterrein zijn over het algemeen in dezelfde periode te dateren (12de-14de eeuw), ook het type aardewerk is vergelijkbaar. Op de sites aan de Nederstraat en Industriestraat wordt melding gemaakt van brandlagen, pakketten brandpuin en verbrande leembrokken. Deze werden op de onderzochte site niet aangetroffen, enkel een aantal sporen waar verbrande leem in aangetroffen is (o.a. spoor 1). Mogelijk kunnen deze kuilen gerelateerd worden aan de brand van eind 14de eeuw, zoals deze gedateerd wordt door Aron en Haast, en afkomstig van vakwerkhuisen. Ook hier ontbreken vondsten uit de eeuwen na de brand, wat wijst op een verminderde occupatie van de stad waarbij delen van het stadscentrum gedurende eeuwen braak bleven liggen, zoals ook Haast oppert na hun archeologisch onderzoek, en ook hier bevestigd wordt.

Vondsten:

- *Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten, wat is de vondstdichtheid en de conserveringsgraad?*
  - De site bevatte relatief weinig vondstmateriaal, dat bestond uit aardewerk, metaal en botmateriaal. De vondsten beschikken over een matig tot goede bewaring. De macrobotanische resten uit de genomen monsters zijn goed bewaard gebleven, in gemineraliseerde staat. Wilde planten zijn vrijwel afwezig, economische soorten zijn ruimer vertegenwoordigd. Het gevonden dierlijk botmateriaal uit spoor 25 is te beperkt en sterk gefragmenteerd, waardoor geen algemene conclusies mogelijk zijn.
- *Wat kan er op basis van het organische en anorganische vondstmateriaal gezegd worden over de datering, de functie, de materiële cultuur, de bestaanseconomie van de sites?*
  - Het aardewerk dat werd aangetroffen op de site is voornamelijk te dateren tussen de 12de en de 14de eeuw. Het betreft o.a. witbakkend aardewerk, grijs aardewerk, roodbakkend aardewerk en Rijnlands steengoed. Het meeste aardewerk is te gefragmenteerd om een uitspraak te kunnen doen over het mogelijke type en de bijhorende functie. Naast het aardewerk werden vier metaalvondsten aangetroffen, waaronder een laat- of postmiddeleeuwse tol(?) in koperlegering, een lood-tinnen penning uit de 13de of vroege 14de eeuw en twee musketkogels (ca. 1550-1850). Door de geringe hoeveelheid aan vondsten kunnen geen uitspraken gedaan worden over de bestaanseconomie van de site. Op basis van de aangetroffen voedselplanten lijken de (Laat/Post) middeleeuwse bewoners van de site een voedselpatroon gehad te hebben, dat weinig afweek van de gewoonten van de tijd. Het aangetroffen

dierlijk materiaal (uit spoor 25) is te beperkt en sterk gefragmenteerd, waardoor geen algemene conclusies mogelijk zijn.

- *Welke typologische ontwikkeling maakte het aardewerk door in de aangetroffen fasen? In hoeverre zijn (chrono)typologieën met betrekking tot aardewerk en andere materiaalcategorieën uit aangrenzende regio's toepasbaar? Welke overeenkomsten en welke verschillen zijn aanwijsbaar?*
  - Het teruggevonden aardewerk is te dateren in de 12de-14de eeuw. Het aangetroffen materiaal is sterk vergelijkbaar met wat er teruggevonden is op de nabijgelegen archeologisch onderzochte sites aan de Nederstraat en Industriestraat. Het aardewerkensemble is typisch te noemen voor de periode van de 12de-14de eeuw.
- *Was er sprake van herkenbare culturele invloeden en uitwisseling van producten vanuit andere gebieden? En zo ja: van waar en welke invloeden? Zijn er ook aanwijzingen voor de oorzaak van deze culturele invloeden (handel, sociaal, politiek, ...)?*
  - Halen kende in de 13de tot 15de eeuw een bloeiperiode door de lakenhandel. Het aangetroffen materiaal, met o.a. witbakkend aardewerk, Elmpsterwaar, Raeren en Rijnlands steengoed, uit deze periode lijkt dit ook te bevestigen, al is er relatief weinig materiaal teruggevonden op het onderzochte terrein. Door een grote brand in de 14de eeuw verliest Halen zijn economisch belang. Uit de volgende eeuwen na de brand is er dan ook weinig tot geen aardewerk teruggevonden. Ook de aanwezigheid van vijgen lijkt op een uitwisseling van producten met andere gebieden te wijzen.
- *Is dit door middel van gericht specialistisch onderzoek, bijvoorbeeld onderzoek naar aardewerkbaksels, aan te tonen?*
  - Gericht specialistisch onderzoek van het aardewerk is in deze niet wenselijk, omdat dit niet kan bijdragen tot meer informatie van het aardewerk en het daar uitvolgend onderzochte terrein.

Aanbevelingen:

- *Welke onderzoeken zijn in de toekomst nog mogelijk en wenselijk, op basis van de uitgevoerde assessment van het vondstenmateriaal?*
  - Geen want de macroresten kennen en te slechte bewaring. Met dit rapport is dan ook voldoende informatie over de site verkregen.
- *Welke conserveringsmaatregelen moeten genomen worden om een goede bewaring en toekomstig onderzoek te garanderen?*
  - Alle vondsten bevinden zich in een stabiele toestand, hierdoor moeten geen bijkomende conserveringsmaatregelen genomen worden.

13. BIBLIOGRAFIE

AGIV (Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen) (2011), <http://www.agiv.be/gis/>.

CAI (Centrale Archeologische Inventaris) (2011), <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geovlaanderen/cai/>.

Flora van Nederland: Wilde planten en hun relaties online. M. Martens & H. van Wissen 2008-2017. <http://www.floravannederland.nl>, mei 2017.

Koninklijke Bibliotheek van België (2010), Ferrariskaart, http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerrarisCarte_nl.html.

Geschiedenis van Vlaardingen, <http://www.geschiedenisvanvlaardingen.nl>.

Boschmans G., *Scherven vertellen*, s.d.

Cappers R.T.J., Bekker R.M., Jans J.E.A., *Digitale zadenatlas van Nederland*, Groningen Institute of Archaeology, 2006.

Kooistra L.I., Hänninen K., vanHaaster H., Vermeeren C., "Voedselresten in beer en afval: botanisch onderzoek aan beerputten, afvalkuilen en ophogingslagen van de steden Dordrecht en Nijmegen uit de 12^e-20ste eeuw" In: Biaxiaal, no. 52, BIAAX consult 1998.

Neef R., Cappers R.T.J., Bekker R.M., *Digital atlas of economic plants in archaeology*.

Cappers R.T.J., Bekker R.M., Handboek voor het determineren van zaden en vruchten, Groningen institute of archaeology/ Barkhuis publishing Eelde, 2013.

Van de Konijnenburg R., *Archeologische prospectie Beringen, Rozenlaan*, HAAST rapport 2013-02.

Weeda E. J., Westra R., Westra C. H. & Westra T., *Nederlandse oecologische flora, wilde planten en hun relaties*, 1985.

14. BIJLAGEN

- Fotolijst
- Sporenlijst
- Harrismatrix
- Plannenlijst

PLANNENLIJST

Plan 1 Werkputinplanting bestaande toestand

Plan 2 Werkputinplanting nieuwe toestand

Plan 3 Allesporenplan

Archeologische opgraving Halen-Markt

Voorlopige opmaak

Opdrachtgever:

Opdrachtnemer:

Archebo bvba
Merelnest 5
3470 Kortenaeken
(+32)491/74 60 77
info@archebo.be

Alle sporenplan vlak 1

December 2016

Plan 1

Legenda

Projectgebied

Vlak 1

Spoor

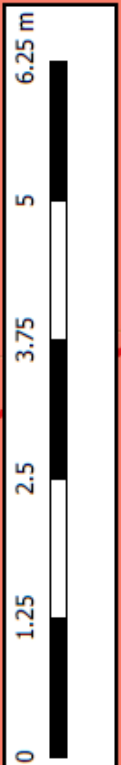
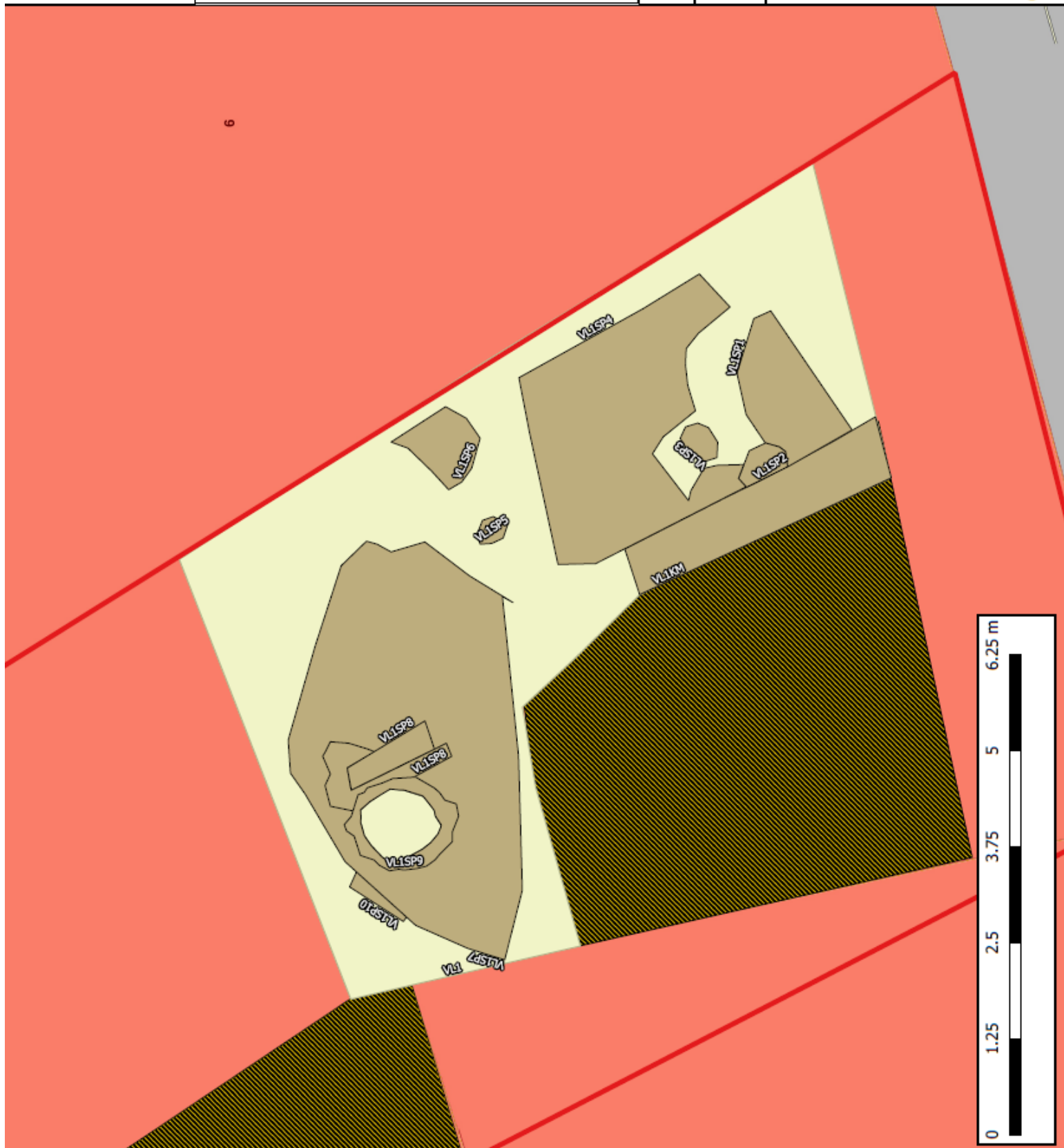
Vlak

Verstoring

GRB-basiskaart

Opmetingen door Archebo bvba

6

Archeologische opgraving Halen-Markt

Voorlopige opmaak

Opdrachtgever:

Opdrachtnemer:

Archebo bvba
Merelnest 5
3470 Kortenaak
(+32)491/74 60 77
info@archebo.be

Alle sporenplan vlak 2

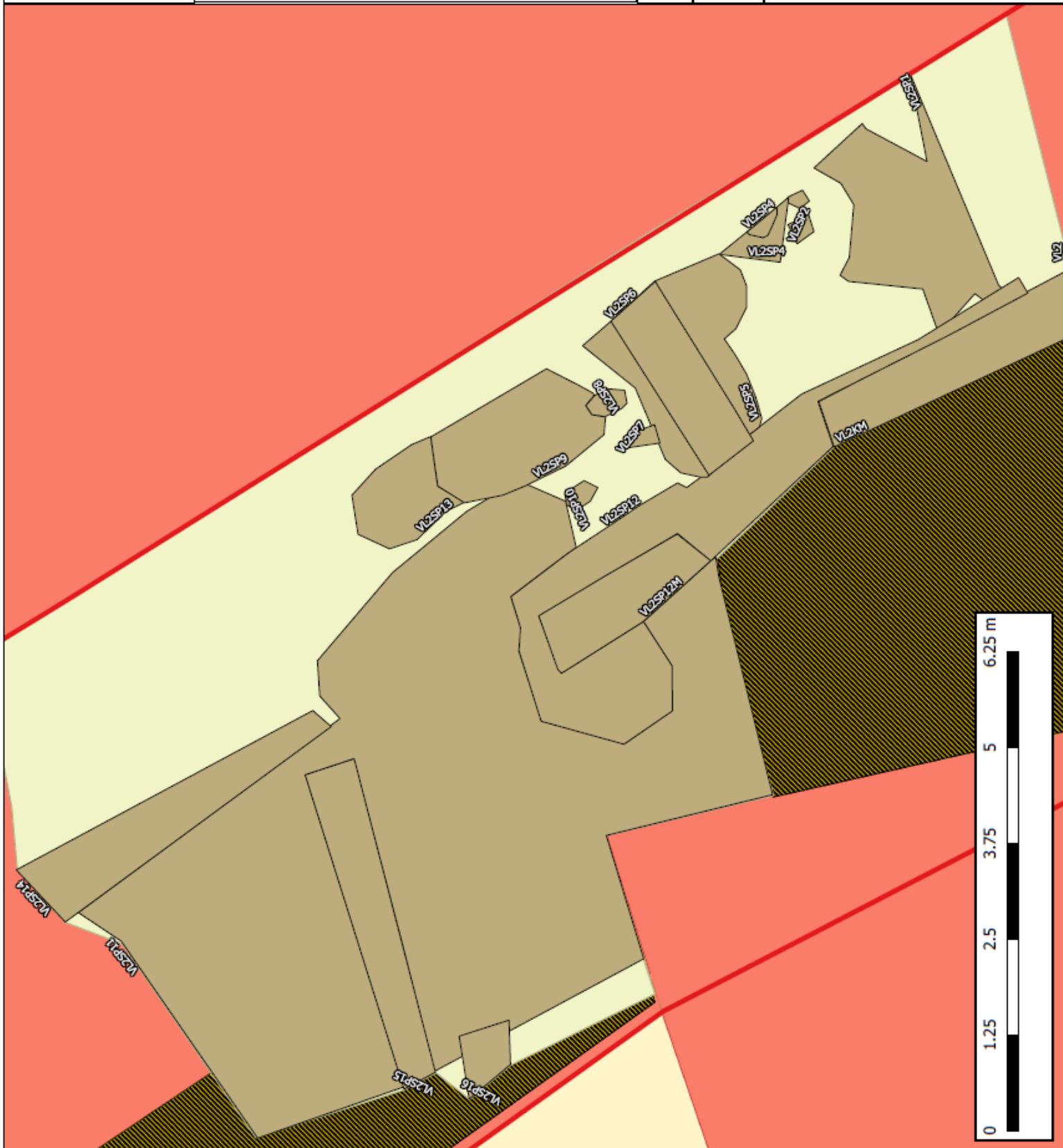
December 2016

Plan 2

Legenda

- Projectgebied
- Vlak 2
- Spoor
- Vlak
- Verstoring
- GRB-basiskaart

Opmetingen door Archebo bvba

Archeologische opgraving Halén-Markt

Voorlopige opmaak

Opdrachtgever:

Opdrachtnemer:

Archebo bvba
Merelnest 5
3470 Kortenaeken
(+32)491/74 60 77
info@archebo.be

Alle sporenplan vlak 3

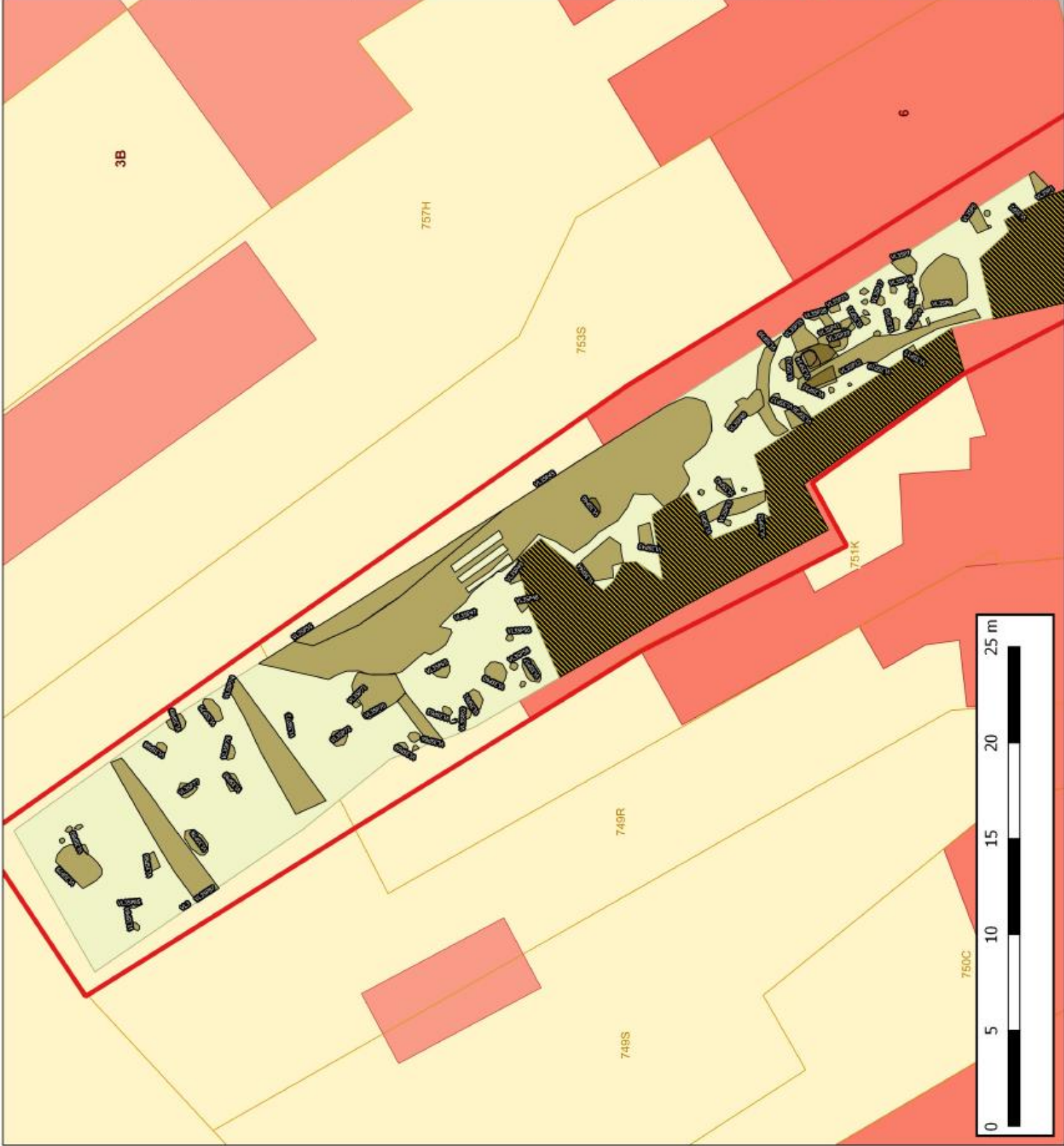
December 2016

Plan 3

Legenda

- Projectgebied
- Vlak 3
- Spoor
- Vlak
- Verstoring
- GRB-basiskaart

Opmetingen door Archebo bvba

Vondstnr	Werkput	Vlak	Spoornr	Materiaalsoort
1	1	1	AAVL	KER
2	1	1	4	KER
3	1	3	1	KER
4	1	3	8	KER
5	1	3	12	MET/KER
6	1	3	15	KER
7	1	3	16	KER
8	1	3	19	KER
9	1	3	22	KER
10	1	3	25	BOT
11	1	3	35	KER
12	1	3	36	KER
13	1	3	55	KER
14	1	3	57	KER
15	1	3	67	MET
16	1	3	71	KER
17	1	3	72	KER
18	1	3	74	KER
MD1	1			MET
MD2	1			MET
MD3	1			Met
MD4	1			MET
MD5	1	3	37	MET

Determinatie
4 fragmenten Rijnlands steengoed
3 fragmenten grijs aardewerk, 1 fragment witbakkend aardewerk
1 scherf witbakkend aardewerk
3 scherven witbakkend aardewerk
3 metaalslakken, 4 fragmenten roodbakkend aardewerk en 2 fragmenten witbakkend aardewerk
Randfragment witbakkend aardewerk
1 scherf Elmpterwaar, één scherf witbakkend aardewerk en 1 scherf majolica
1 scherf witbakkend aardewerk, 1 scherf roodbakkend aardewerk
1 scherf grijs aardewerk
Botmateriaal afkomstig van varkens
4 scherven witbakkend aardewerk
8 fragmenten witbakkend aardewerk en een baksteenfragment
1 fragment grijs aardewerk
4 scherven roodbakkend aardewerk afgewerkt met loodglazuur
metaalslak
1 scherf faience, 3 scherven roodbakkend aardewerk, 3 scherven van een tegel in roodbakkend aardewerk, 1 scherf witbakkend aardewerk
19 fragmenten witbakkend en 11 fragmenten grijs aardewerk
fragment roodbakkend aardewerk
tol
Loodtinnen penning of speelschijf
Musketkogel
Musketkogel
Kanonskogel

Datering	Opmerkingen
14de-15de eeuw	
13de eeuw	
12de-13de eeuw	
12de-13de eeuw	
15de-16de eeuw	
12de-13de eeuw	
15de-16de eeuw	
14de-16de eeuw	
13de-14de eeuw	
onbekend	
13de eeuw	
13de eeuw	
13de-14de eeuw	
post-middeleeuws	
onbekend	
post-middeleeuws	
13de eeuw	
post-middeleeuws	
14de-16de eeuw	
13de-14de eeuw	
ca. 1550-1850	
ca. 1550-1850	
ca. 1550-1850	